

5 Den gemensamma fiskeripolitiken

Den gemensamma fiskeripolitiken (Common Fisheries Policy, CFP) är en fullt utvecklad gemenskapspolitik. I likhet med jordbrukspolitiken innebär den gemensamma fiskeripolitiken att alla gemenskapens länder omfattas av samma bestämmelser.

CFP reglerar alla aspekter på fisket, från havet till konsumenten. Detta gör att fiskeripolitiken tillsammans med ett fåtal andra politikområden intar en särställning i det europeiska samarbetet.

När en gemensam fiskeripolitik infördes år 1983 fastslogs att den skulle gälla för en period om 20 år, d.v.s. till och med år 2002. Förändringar och utvecklingsarbete pågår emellertid kontinuerligt.

I detta kapitel redogörs för den gemensamma fiskeripolitikens framväxt och nuvarande utformning samt för förändringsprocessen och Sveriges roll i denna.

5.1 Den gemensamma fiskeripolitikens bakgrund

Av EG-fördraget följer att det skall finnas en gemensam jordbruks- och fiskeripolitik. Den gemensamma marknaden för jordbruk och fiske omfattar dess produkter fram till och med första bearbetningsledet¹. De övergripande målen för jordbruks- och fiskeripolitiken är:

- att höja produktiviteten
- att tillförsäkra utövarna en skälig levnadsstandard
- att stabilisera marknaden
- att trygga försörjningen, samt
- att tillförsäkra konsumenterna tillgång till varor till skäliga priser.

Den gemensamma fiskeripolitiken fick dock en senare start än jordbrukspolitiken. Först i början av 1970-talet lades vissa grundläggande principer fast om tillgången till fiskresurserna i medlemsstaternas marina

---

¹ Artiklarna 3 och 38

vatten, *resurspolitik*, och om finansiellt stöd för att modernisera sektorn, *strukturpolitik*², samt om åtgärder för att stabilisera marknaden för fiskprodukter, *marknadspolitik*³.

Resurspolitiken syftade från början till att alla fiskefartyg från medlemsländerna på lika villkor skulle ha tillträde till nyttjande av resurserna i gemenskapens fiskevatten. När Danmark, Storbritannien och Irland år 1973 blev medlemmar infördes dock ett till tio år begränsat undantag från bestämmelserna om fri tillgång till fiskevattnen⁴. Utformningen av resurspolitiken kom även att påverkas av de stora förändringar i havsrätten som skedde under 1970-talet genom att kuststaterna etablerade omfattande fiskezoner (200 sjömil utanför kusterna i Atlanten och Nordsjön) och ekonomiska zoner. Följden blev ett ökat behov av internationellt samarbete utanför gemenskapen.

År 1983 införde EG ett gemenskapssystem för bevarande och förvaltning av fiskeresurserna, som bl.a. innefattade att medlemsländerna varje år skulle tilldelas en bestämd andel av de tillgängliga fiskbestånden⁵. En fördelningsnyckel fastställdes. Utgångspunkten utgjordes av i vilken utsträckning medlemsländernas fiskeflottor traditionellt hade nyttjat olika fiskarter, hur stor fiskets betydelse hade varit i olika regioner samt i vad mån fiske hade förlorats genom utvidgningen av fiskezonerna. Systemet, som fortfarande gäller, bygger på att varje medlemsstat tillförsäkras ett relativt stabilt fiske.

I början av 1980-talet infördes också den första kontrollförfordningen med bestämmelser om bl.a. uppgiftsskyldighet, inspektioner och förfarande när kvoter förbrukats. Även strukturpolitiken utvecklades i och med att EG:s gemenskapssystem för resurserna instiftades. År 1983 infördes en mera omfattande strukturpolitik, bl.a. infördes fleråriga utvecklingsprogram för fisket och vattenbruket.

När gemenskapssystemet för fisket infördes år 1983 fastslogs att politiken skulle gälla för en period om 20 år och att den skulle ses över efter halva tiden. Resultatet av den år 1992 genomförda översynen blev nya förordningar för såväl resurs-, som struktur- och marknadspolitik. Överenskommelser med tredje land kan ses som en fjärde del av fiskeripolitiken, främst kopplad till resursfrågorna men även till marknadsorganisationen.

---

² Rådets förordning (EEG) nr 2141/70 av den 20 oktober 1970 om inrättandet av en gemensam strukturpolitik för fiskerinäringen

³ Rådets förordning (EEG) nr 2142/70 av den 20 oktober 1970 om en gemensam marknadsordning för fiskenäringens produkter

⁴ Artiklarna 100 och 101 i 1972 års anslutningsakt om Danmarks, Irlands, Storbritanniens och Norges tillträde till Europeiska gemenskapen

⁵ Rådets förordning (EEG) nr 170/83 av den 25 januari 1983 om ett gemenskapssystem för bevarande och förvaltning av fiskeresurserna

Den gemensamma fiskeripolitiken svarade år 1996 för ca en procent av gemenskapens totala budget, vilket motsvarar 875 miljoner ecu. Medlen användes för strukturåtgärder (52%), fiskeöverenskommelser med tredje land (32%) och marknadsorganisationen (5%).

5.2 Gällande regler för den gemensamma fiskeripolitiken

Den gemensamma fiskeripolitiken består av tre delar, resurspolitik, strukturpolitik och marknadspolitik samt bestämmelser om kontroll i syfte att övervaka efterlevnaden av regelverket. Fiskeripolitiken styrs nästan uteslutande av förordningar och beslut, vilket innebär att lagstiftningen är direkt tillämplig i medlemsländerna utan nationell lagstiftning. I det följande beskrivs de grundläggande förordningarna för respektive politikområde.

5.2.1 Grundförordningen

Grundförordningen⁶ anger de allmänna målen för den gemensamma fiskeripolitiken och berör i huvudsak resursen fisk. Målen skall vara att skydda och bevara de levande marina akvatiska resurser som är tillgängliga och får utnyttjas och att se till att dessa resurser långsiktigt utnyttjas på ett ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt under de ekonomiska och sociala förhållanden som passar sektorn. Härvid skall hänsyn tas till följderna för det marina ekosystemet och särskilt till producenternas och konsumenternas behov.

I detta syfte infördes ett gemenskapssystem för hur resursen fisk får nyttjas, vilket skall ge en varaktig balans mellan resurserna och utnyttjandet. Grundförordningen anger ramarna för tillträde till och förvaltning av resursen, kontroll av fiskeaktiviteterna, samt vilka medel och förfaranden som krävs. En förutsättning för gemenskapssystemets tillämpning är de i grundförordningen föreskrivna nationella systemen för fiskelicenser, vilka skall omfatta alla gemenskapens fiskefartyg. Förordningen fastlägger att Förvaltningskommittén för fiske och vattenbruk (se nedan) skall besluta om system för fartygslicensiering och rapportering av fartygsrörelser.

Den gemensamma fiskeripolitiken omfattar enligt grundförordningen i princip allt nyttjande av levande resurser i vattnen och inom vattenbru-

---

⁶ Rådets förordning (EEG) nr 3760/92 av den 20 december 1992 om ett gemenskapssystem för fiske och vattenbruk

ket samt beredning och avsättning av fiskeri- och vattenbruksprodukter inom medlemsstaternas territorier eller i gemenskapens fiskevatten eller av gemenskapens fartyg. I förordningen finns dock flera viktiga avgränsningar som medför att EG:s fiskelagstiftning både kan och förutsätts bli kompletterad av nationell lagstiftning. Viktigast att notera är att EG endast reglerar yrkesmässiga verksamheter i marina vatten. Medlemsstaterna skall se till att icke yrkesmässiga verksamheter inte äventyrar bevarandet och förvaltningen av de resurser som omfattas av den gemensamma fiskeripolitiken.

Tillträdet till gemenskapens fiskevatten regleras på i huvudsak två sätt:

1. Medlemsstaterna ges rätt att fram till utgången av år 2002 endast medge fiske inom kustområdet, ut till tolv nautiska mil från baslinjerna, från sådana fartyg som traditionellt fiskar i dessa vatten och som utgår från hamnar i detta geografiska kustområde. I en bilaga till grundförordningen regleras dessutom i viken utsträckning andra nationer har rätt till fiske innanför medlemsstaternas tolv milsgräns.
2. Det andra sättet att reglera tillträde till fiskevatten sker med utgångspunkt från den relativa stabiliteten. Enligt grundförordningen skall rådet, för att säkerställa att fiskeresurserna utnyttjas på ett hållbart, ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt, införa bestämmelser om villkor för tillträde till farvatten och fiskeresurser och för utnyttjandet av dem. Så får ske bl.a. genom begränsning av beskattningsnivåerna. Förordningen anger att beskattningen av resurserna även får regleras med begränsning av fiskeansträngningarna (d.v.s. storleken på flottonaget och dess aktivitet) i de fall då begränsning av fångsterna inte är lämpligt.

För varje fiske eller grupp av fisken skall rådet besluta om högsta tillåtna fångst (Total Allowable Catch, TAC) eller högsta tillåtna fiskeansträngning samt fördela fiskemöjligheterna mellan medlemsstaterna på ett sådant sätt att varje medlemsstat tillförsäkras ett relativt, stabilt fiske. Detta sker regelmässigt genom att rådet för varje kalenderår och fångstområde fastställer en högsta tillåten fångstmängd för de flesta kommersiellt gångbara fiskarterna. Fångstmängden fördelas mellan medlemsstaterna enligt en särskild årlig förordning. Härigenom blir bestämmelserna om högsta tillåtna fångstmängder direkt gällande i länderna. I fördelningsnyckeln ingår numera de procentsatser av kvoterade arter som Sverige har förhandlat sig fram till i medlemskapsavtalet.

Medlemsstaterna får enligt förordningen sinsemellan byta alla eller delar av de tilldelade fiskemöjligheterna, efter anmälan till Europeiska

Unionens kommission (kommissionen). Medlemsländerna får dessutom vidta nationella förvaltningsåtgärder förutsatt att dessa endast berör det egna landets fiskande. Kommissionen måste dock underrättas om sådana avsikter i så god tid att de har möjlighet att lämna synpunkter på planerade nationella åtgärder.

Begränsningarna i tillträdet till fiskeresurserna och fiskevattnen skall bidra till ett stabilare fiske och säkerställa särskilda behov i områden som är i hög grad beroende av fisket och anknutna verksamheter.

Grundförordningen anger att för att säkerställa genomförandet av regleringarna skall ett kontrollsystem införas. Europeiska Unionens ministerråd (rådet) har i enlighet med förordningen infört ett kontrollsystem för hela sektorn. Medlemsländerna är skyldiga att lämna kommissionen den information som behövs för tillämpningen av systemet. För att underlätta tillämpningen bör ett nära samarbete ske i kommissionens förvaltningskommitté för fiske- och vattenbruksprodukter.

Grundförordningen anger härutöver att kommissionen skall ha en vetenskaplig, teknisk och ekonomisk kommitté för fiskesektorn, som skall rapportera årligen och därvid bl.a. redovisa det ytterligare behov av forskning som finns i sektorn. Vidare inrättas genom grundförordningen en förvaltningskommitté för fiskeri- och vattenbrukssektorn. Denna skall ha företrädare för medlemsstaterna och kommissionen. Kommittén skall yttra sig över förslag från kommissionen och om kommissionens beslut avviker från kommitténs yttrande skall rådet underrättas. Rådet kan i sådana fall inom en månad fatta annat beslut.

Avslutningsvis fastställs att grundförordningen skall tillämpas med vederbörlig hänsyn till fiskeavtal som gemenskapen har med tredje part eller internationell organisation.

5.2.2 Marknadsordningen

Den gemensamma organisationen av marknaden för fiskprodukter beslutades i början av 1970-talet. Syftet med marknadsordningen var att producenterna skulle få säkra inkomster samt att garantera tillförsel av fisk av tillräckligt hög kvalitet. Den reglering som nu gäller daterar från 1992⁷ och systemet innehåller följande:

- gemensamma marknadsnormer
- bestämmelser om producentorganisationer
- ett gemensamt prissystem för överskottshantering, samt
- regler för handeln med tredje land.

⁷ Rådets förordning (EEG) nr 3759/92 av den 17 december 1992 om den gemensamma organisationen av marknaden för fiskeri- och vattenbruksprodukter

Gemensamma marknadsnormer

För de viktigare fiskslagen finns fastställt gemensamma försäljningsnormer, d.v.s. bestämmelser om kvalitet och sortering. När bestämmelser fastställts för en vara får denna omsättas endast om den uppfyller kraven.

Kvaliteten redovisas i form av en färskhetsklassificering, som sker utifrån fiskens tillstånd vid den tidpunkt då produkten klassificeras och skall justeras i takt med att fiskens nedbrytning framskrider. Klassificeringen sker utifrån fiskens utseende, beskaffenhet och lukt. Ej godkänd fisk får inte användas som livsmedel och skall kasseras. Sortering av fisk skall ske efter vikt per fisk eller antal fiskar per kilo.

Ansvar för klassificering och sortering åvilar säljaren vid första omsättningen. Kontroll av att detta är korrekt utfört skall utföras av medlemsstaten.

Producentorganisationer

En producentorganisation är en organisation som är upprättad på initiativ av producenterna, fiskarena, i syfte att vidta åtgärder som bidrar till ett rationellt bedrivet fiske och en förbättring av försäljningsvillkoren för dess varor och härigenom ett stabilare inkomstmönster för fiskarena. Producentorganisationer (PO) är sålunda inte obligatoriska. Finland är dock den enda av EU:s fiskerionationer som saknar producentorganisation. En PO kan ha medlemmar från flera medlemsländer. Det är inte tillåtet för en PO att förvägra fiskare från andra medlemsstater medlemskap. I början av 1996 fanns ca 170 godkända organisationer inom EU. I Sverige finns fyra.

Organisationerna skall ha produktionsbestämmelser, bl.a. fångstplaner med åtgärder för att anpassa fisket till tillgång och efterfrågan, bestämmelser om saluföring med regler om produkter, kvalitet, storlek, vikt, förpackning och märkning samt villkor för första saluföring på marknaden. En medlemsstat får även överlåta till producentorganisationer att förvalta landets fångstkvoter. Producentorganisationen fördelar då de fastställda kvoterna på medlemmarna (fartyg eller grupper av fartyg).

Det är den enskilda medlemsstaten som fastställer de slutliga kriterierna för godkännande av PO (EG anger inom vilka gränser) samt fastställer om en enskild PO skall godkännas eller ej. Medlemsstaten kan även återkalla ett godkännande. Verksamheten finansieras genom medlemsavgifter och intäkter från sålda överskottskvantiteter samt genom gemenskapsfinansierade bidrag.

Gemensamt prissystem för överskottshantering

Inom ramen för marknadsordningen bedrivs marknadsintervention. Före fångstsäsongens början fastställer Rådet ett *orienteringspris* för de viktigaste fiskprodukterna. Dessa priser gäller för hela Unionen och som regel för ett kalenderår. Orienteringspriset är utgångspunkt vid beräkning av övriga priser.

Orienteringspriserna baseras på historiska priser och fastställs med utgångspunkt från i genomsnitt erhållna priser på representativa marknader inom Unionen under de tre senaste åren samt med hänsyn till förväntad utveckling i produktion och efterfrågan.

För de viktigaste fiskslagen fastställer EG ett *återtagspris*. Detta pris uppgår till mellan 70 och 90 procent av orienteringspriset. Bidrag för återtag utgår enligt EG:s marknadsregler endast till godkända PO. En förutsättning för bidrag till överskottshantering är att organisationen fastställt ett återtagspris för de fiskslag de vill ha med i systemet. Detta återtagspris kan avvika med +/- 10% från det av det av EG beslutade.

Bidrag inom ramen för marknadsordningen

Ekonomiskt stöd kan utgå för nedanstående åtgärder. Producentorganisationerna får ansöka i efterskott om utbetalning av stöd. Åtgärderna c) till g) finansieras av jordbruksfondens grantisektion.

- a) *Bildandet av en PO*: en producentorganisation kan under de första tre åren efter godkännande erhålla stöd för att starta verksamheten. Stödet får maximalt uppgå till 3%, 2% och 1% av värdet av de varor som saluförs genom organisationen under dessa tre år, dock maximalt 60%, 40% resp 20% av organisationens årliga administrativa kostnader. Av det utbetalda stödet har medlemsstaten rätt att få 50% återbetalat genom fiskefonden.
- b) *Inrättande av interventionsfonder*: under de första fem åren efter inrättandet av en interventionsfond för överskottshantering (se nedan) kan medlemsstaterna tillhandahålla stöd till producentorganisationerna i form av förmånliga lån för att täcka delar av den förutsedda kostnaden för marknadsintervention. Kostnader för sådana förmåner medfinansieras dock inte av EG.
- c) *Överskottshantering*: Producentorganisationerna bedriver ett system med överskottshantering, d.v.s. marknadsintervention. Varor som inom ramen för den normala försäljningen inte når upp till det gällande

återtagspriset köps till detta pris upp av producentorganisationen. För hanteringen utgår bidrag till PO:n med:

- 87,5 % av återtagspriset för kvantiteter som inte överstiger 7 % av PO:s årliga försäljning,
- 75 % av återtagspriset för kvantiteter som överstiger 7 % men inte 14 % av PO:s årliga försäljning.

För kvantiteter av respektive art som överstiger 14 % av PO:s försäljning utgår således inga bidrag. En sådan nedtrappning av stödet är avsedd att stimulera måttfullhet i fisket och härigenom eftersträva att balans uppnås mellan utbud och efterfrågan.

Stöd utgår endast då varor som återtagits från marknaden lämnas vidare antingen för andra syften än mänsklig konsumtion, t.ex. försäljning för djurföda eller fiskmjölsframställning, eller för sådana ändamål som inte stör den normala marknaden, såsom välgörande ändamål. Mot bakgrund av att producentorganisationerna kan erhålla inkomster för återtagna varor, sker viss reduktion av de bidrag som kan utgå. Reduktionen sker enligt en schablon som bygger på att bidragsbeloppet skall minska med ungefär det belopp som PO erhåller vid försäljning av överskotsfisken.

- d) *Förädlingsstöd*: För levererade färska, kylda eller levande produkter kan som alternativ till ovanstående stöd förädlingsstöd utgå. En förutsättning är att varan uppfyller vissa krav i fråga om kvalitet, storlek etc. Stödet kan maximalt utgå för 6 procent av den under året utbjudna kvantiteten av fiskslaget/skaldjuret ifråga och får inte överstiga kostnaderna för den totala hanteringen av produkterna. Förädlingen får innebära att varan rensas, fryses, saltas, torkas eller kokas.
- e) *Stöd för privat lagring*: vid de tillfällen då priset på frysta produkter sjunker märkbart kan visst bidrag erhållas. Stödet får emellertid inte utgå för mer än 15% av den under året totala saluförda kvantiteten av produkten ifråga. Stödet utgår med ett fast belopp per månad efter nettovikten och får liksom vid förädling inte överstiga kostnaden för hanteringen. Några regler om maximal lagringstid finns inte.
- f) *Tonfisk för konservering*: i syfte att underlätta för gemenskapens tonfiskfiskare kan stöd lämnas till producentorganisationerna när importpriserna sjunker. I likhet med orienteringspriser räknas ett sär-

skilt producentpris fram och stöd utgår när importpriserna under en period legat under en viss procent av producentpriset.

- g) *Fast stöd*: För vissa produkter som återtas från marknaden utgår ett s.k. fast stöd, vilket uppgår till 75% av det återtagspris som PO fastställt före fiskeårets början. De kvantiteter som är berättigade till stöd får inte överstiga 10% av de årliga saluförda kvantiteterna för berörda produkter. Stödet kan utgå för produkter som försäljs som djurföda eller till fiskmjölsframställning.

Regler för handel med tredje land

EU:s medlemsländer fångar tillsammans inte tillräckligt med fisk för att täcka det egna behovet, varför EU är nettoimportör av fisk. Importen regleras bl.a. med tullar och referenspriser.

För flertalet varor är referenspriset lika med det tidigare nämnda återtagspriset. Det är vanligt att EG i samband med tullnedsättningar föreskriver att en förutsättning för att erhålla lägre tull är att den importerade produkten har ett pris som uppgår till minst referenspriset.

5.2.3 Strukturordningarna

Utvecklingsprogram för fiskeflottan

En av grundpelarna inom fiskets strukturpolitik är strävan efter en modern och konkurrenskraftig fiskeflotta samtidigt som man försöker anpassa dess storlek till befintliga resurser.

Rådet fastlägger, mot bakgrund av vetenskapliga råd om relationen mellan fiskekapacitet och fiskeresurser, i beslut hur mycket gemenskapens flotta behöver reduceras under en viss period.

Efter förhandlingar med respektive medlemsland beslutar kommissionen om ett specifikt program för varje land, ett s.k. flerårigt utvecklingsprogram (Multiannual Guidance Programme, MGP) där de av rådet beslutade nedskärningsprocenten överförs till medlemsländernas respektive flottor.

Det fleråriga utvecklingsprogrammet anger med hur mycket olika fisken måste minskas under perioden. Minskningsskraven anges i procent för olika slag av fartyg (beroende av vilka redskap som används, vilka arter de fiskar efter och i vilket område fisket bedrivs.) Kraven om minskningar av fisket anges i termer av "fiskeansträngning", vilket utgör

produkten av fartygens kapacitet (uttryckt i bruttoton och motorstyrka) och deras aktivitet (tid till sjöss). Medlemsländerna kan i viss mån välja huruvida de vill genomföra neddragningarna i fiskeansträngning genom minskning i aktivitet eller kapacitet.

Riktlinjerna för den fjärde omgången ("generationen") utvecklingsprogram (MGP) har fastställts genom rådets beslut 97/413/EG av den 26 juni 1997 om mål och närmare bestämmelser för omstrukturering av gemenskapens fiskerisektor under perioden fr.o.m. den 1 januari 1997 t.o.m. den 31 december 2001 i syfte att uppnå jämvikt mellan resurserna och utnyttjandet av dessa. Beslut om hur riktlinjerna skall omsättas i särskilda program för respektive lands flotta fattades av kommissionen den 16 december 1997.

Kommissionen har i förordning⁸ fastlagt vilka uppgifter den behöver för att kunna övervaka att de fleråriga utvecklingsprogrammen efterlevs. Medlemsländerna skall bl.a. för varje enskilt fiskefartyg redovisa dess motorstyrka och bruttotonnage.

Licens för yrkesmässigt fiske

I grundförordningen (3760/92) anges, att för att bidra till en bättre reglering av resursutnyttjandet och till ökad insyn, skall ett övergripande gemenskapssystem för fiskelicenser införas. I särskild förordning⁹ anges de bestämmelser som skall gälla för ett sådant licenssystem. Bl.a. fastslås att alla fiskefartyg i gemenskapen skall ha en licens knuten till fiskefartyget och att medlemsstaten skall utfärda och administrera fiskelicenser för de fiskefartyg som för dess flagg.

Den gemensamma struktur- och regionalpolitiken

Den gemensamma struktur- och regionalpolitiken syftar till att öka den ekonomiska och sociala samhörigheten mellan medlemsländerna samt att motverka ett Europa med alltför stora regionala skillnader.

Unionen har sex finansiella instrument för genomförandet av sin struktur- och regionalpolitik: de fyra strukturfonderna, sammanhållningsfonden (Cohesion Fund) och lån från Europeiska investeringsbanken (European Investment Bank, EIB). De fyra strukturfonderna är:

---

⁸ Kommissionens förordning (EG) nr 109/94 av den 19 Januari 1994 om ett fiskefartygsregister för gemenskapen

⁹ Rådets förordning (EG) nr 3690/93 av den 20 december 1993 om ett gemenskapssystem för fastställande av bestämmelser om vilka uppgifter som minst måste ingå i fiskelicenser

- Europeiska regionala utvecklingsfonden, ”regionalfonden” (European Regional Development Fund, ERDF)
- Europeiska socialfonden, ”socialfonden” (European Social Fund, ESF)
- Europeiska utvecklings- och garantifonden för jordbruket, ”jordbruksfonden” (European Agricultural Guarantee and Guidance Fund, EAGGF)
- Det finansiella instrumentet för fiskets utveckling - ”fiskefonden” (Financial Instrument for Fisheries Guidance, FIFG).¹⁰

Sammanhållningsfonden och investeringsbanken finansierar insatser på en mera *ad hoc* basis och styrs av sina egna speciella regler. Strukturfonderna verkar inom ett gemensamt regelverk, baserat på fyra principer: *koncentration*, *partnerskap*, *programplanering* och *”additionalitet”* (ung. tillskottsprincipen).

Den första principen, *koncentration*, har som syfte att främja effektiviteten i användningen av fondmedlen genom att fondernas verksamhet fokuseras till ett begränsat antal mål, varav en del är regionalt avgränsade och andra är horisontella, d.v.s. gäller i hela unionen.

Den andra principen för hur strukturfonderna verkar är *partnerskap*, vilket innebär ett nära samarbete mellan berörda parter i alla stadier av arbetet. Parterna som avses är dels kommissionen, dels alla de myndigheter och organisationer som utsetts av varje medlemsstat på nationell, regional och lokal nivå. Partnerskapet innebär således en organiserad samverkan mellan kommissionen och medlemsstaternas myndigheter och näringsliv.

Programplanering utgör den tredje allmänna principen för strukturfondernas verksamhet. Programplaneringen skall ge som resultat att fleråriga program för de olika målen utarbetas och godkänns genom en samarbetsprocess inom partnerskapet. Planeringen avser specifika perioder. Den tidigare programperioden avsåg åren 1988-1993 medan den nu pågående perioden omfattar 1994-1999.

Den fjärde principen, *additionalitet*, syftar till att undvika att resurserna från strukturfonderna endast ersätter nationella offentliga utgifter för strukturåtgärder. Gemenskapens medel skall utgöra ett tillskott till medlemsstaternas egna insatser.

Resurserna för unionens strukturpolitik har ökat avsevärt de senaste åren, från 3.7 miljarder ecu år 1985 till 18.3 miljarder ecu år 1992 och

---

¹⁰ Det finansiella instrumentet för fiskets utveckling är i juridisk bemärkelse ingen fond. Beteckningen Fiskefonden används emellertid i svenska översättningar av förordningstexter varför begreppet kommer att användas även i denna text.

budgeterade 33 miljarder ecu år 1999. För perioden 1994 - 1999 finns 170 miljarder ecu tillgängliga från gemenskapens budget för strukturella åtgärder, vilket motsvarar ungefär en tredjedel av den totala budgeten för perioden eller 0.45% av hela unionens BNP¹¹.

Åtgärderna inom ramen för strukturfonderna koncentreras till fyra regionalpolitiska mål, vilka svarar för 85% av medlen:

- mål 1 - för mindre utvecklade regioner (ca 70%)
- mål 2 - för anpassning av de regioner som hårdast drabbats av industriell tillbakagång (11%)
- mål 5b - för strukturell anpassning i landsbygdsområden (4%)
- mål 6 - för anpassning i glest befolkade regioner (0.5%) (avser endast Sverige och Finland).

Härutöver finns tre mål som tillämpas i hela unionen utan geografiska begränsningar. De erhåller 15% av medlen:

- mål 3 fokuserar på långtids- och ungdomsarbetslöshet
- mål 4 bistår vid anpassningen till den industriella utvecklingen av redan sysselsatta
- mål 5a främjar anpassningen inom jordbruks- och fiskerisektorn (5%).

De olika fonderna kombineras för att finansiera de olika målen; "matrisen" kan summeras enligt nedanstående tabell.

Tabell 5.1: Kombination av mål och fonder för finansiering

<i>Mål/Fond</i>	<i>Regional</i>	<i>Social</i>	<i>Jordbruk</i>	<i>Fiske</i>
1	X	X	X	X
2	X	X		
3		X		
4		X		
5a jordb.			X	
5a fiske				X
5b	X	X	X	
6	X	X	X	X

Av fondernas totala medelsvolym beslutas 90% inom ramen för de olika målen på initiativ av medlemsstaterna. Utifrån de ovan redovisade prin-

¹¹ Uppgifter från kommissionens "First Report on Economic and Social Cohesion 1996" (ISBN 92-827-8877-6)

ciperna utarbetas utvecklingsprogram. För de regionala målen kan flera program finnas i varje land, ett för varje region. För perioden 1994 - 99 har över 300 program förhandlats fram i partnerskap mellan medlemsstaterna och kommissionen, varav ungefär hälften avser mål 1.

Härutöver har 9% av medlen reserverats för s.k. *gemenskapsinitiativ*, av kommissionen initierade riktade insatser. Inom ramen för 13 olika specifika teman finns ungefär 400 program.

För de program som utarbetas inom ramen för mål och gemenskapsinitiativ gäller att särskilda målsättningar, om möjligt uttryckta i kvantitativa termer, skall fastställas för de åtgärder som föreslås. Varje program skall följas upp och utvärderas enligt en standard som fastställts i en rådsförordning¹². Bl.a. skall en övervakningskommitté inrättas för uppföljningen av varje program. Denna kommitté, som är sammansatt av partnerskapet, d.v.s. i programmet delaktiga på regional och nationell nivå samt företrädare från kommissionen, har till uppgift att studera utvecklingen av programmets genomförande och vid behov föreslå ändringar.

Slutligen har 1% av medlen avsatts för *nyskapande åtgärder*. De flesta av dessa utarbetas efter anbudsförfarande. Kommissionen beslutar efter att ha efterfrågat anbud avseende olika riktade insatser.

De till fiskerinäringen speciellt riktade stöden är:

Mål	<i>5a - utveckling och anpassning av fiskerinäringen</i> Programdokument framförhandlat mellan kommissionen och medlemslandet på initiativ av medlemsstaten
Gemenskapsinitiativ	<i>Pesca - skapa arbetstillfällen i fiskeberoende regioner</i> Program förhandlas fram mellan kommissionen och medlemslandet på initiativ av medlemsstaten
Nyskapande åtgärder	Specifika projekt utarbetas på initiativ av kommissionen.

Härutöver finns stöd till förmån för fiskerinäringen inom ramen för struktur- och regionalpolitiken där fiskerinäringen inte är huvudsaklig målgrupp (t.ex. mål 2 och 5b).

¹² Rådets förordning (EEG) nr. 2082/93 av den 20 juli 1993 om ändring av förordning (EEG) nr. 4253/88 om tillämpningsföreskrifter för förordning (EEG) nr. 2052/88 om samordningen av de olika strukturfondernas verksamheter dels inbördes, dels med Europeiska investeringsbankens och andra befintliga finansieringsorgans verksamheter.

Stöd via EG:s strukturfondsprogram till verksamheter som omfattas av den gemensamma fiskeripolitiken (CFP) får dock bara ges via fiskefonden. Stöd som ges via andra strukturfonder måste således avse verksamheter som inte omfattas av CFP. Flertalet strukturfondsprogram innehåller på något sätt de horisontella faktorerna kompetensutveckling, kultur, miljö, turism, ny teknik och små/nya företag. Inom ramen för dessa kan det finnas dels fiskeanknutna projekt, dels generella åtgärder som riktar sig mot en bredare krets.

Direkta stöd till fiskerinäringen

Utvärderingen av den gemensamma fiskeripolitiken år 1992 ledde bl.a. till rekommendationer om bättre samordning av olika regionala och strukturella stöd samt påtalade behovet av större socioekonomiska hänsyn vid omstruktureringen av fiskesektorn.

Dagens stödregim utgör ett resultat av denna översyn. Bl.a. har fiskets strukturstöd fått sitt eget finansiella instrument, allmänt kallad fiskefonden. Fiskefonden regleras, liksom de tidigare tre strukturfonderna (socialfonden, regionalfonden och jordbruksfonden), av en särskild förordning¹³, i vilken föreskrivs hur strukturstödets regelverk skall tillämpas för fiskerinäringen, samt en förordning med mera specifika regler för fiskets stöd¹⁴.

Mål 5a

På förslag av medlemsstaten utformas utvecklingsplaner för hela fiskerinäringen, såväl flottan som fiskehamnar, vattenbruk och beredningsindustrin. Utvecklingsplanerna bildar s.k. programdokument. Dessa skall tjäna som handlingsplaner för längre perioder. De stöd till fiskerinäringen som omfattas av dokumenten inordnas i mål 5a fiske, vilket utgör fiskerinäringens mest betydande stöd. Nuvarande programdokument löper från 1994 - 1999. För Sverige och Finland gäller dock perioden 1995 - 1999.

---

¹³ Rådets förordning (EEG) nr 2080/93 av den 20 juli 1993 om bestämmelser för implementering av förordning (EEG) nr 2052/88 om det finansiella instrumentet för fiskets utveckling

¹⁴ Rådets förordning (EG) nr 3699/93 av den 21 december 1993 om kriterier och förfaranden för gemenskapens strukturstöd inom fiskeri- och vattenbrukssektorn och för beredning och avsättning av dess produkter

Programdokumentet innehåller fyra olika delar:

- 1) en detaljerad beskrivning av hela fiskerinäringen inom respektive land,
- 2) ett avsnitt om de målsättningar som gäller för näringens olika delar (hamnar, beredningsindustrin o.s.v),
- 3) s.k. åtgärdsblad, vari skall fastställas vilka investeringar som skall prioriteras och vilka, såväl kvantitativa som kvalitativa, effekter åtgärderna förväntas få som resultat utifrån målsättningarna för varje del av fiskerinäringen,
- 4) en finansieringsplan som anger hur medlemslandets och gemenskapens ekonomiska stöd skall fördelas över olika delar av näringen.

De tre första delarna benämns ibland sektorplan.

I åtgärdsbladen för flottan skall, med utgångspunkt från det fleråriga utvecklingsprogrammet (MGP), bl.a. anges hur stor del av flottan som beräknas föras ut respektive föras in. Resultatet skall uttryckas i motorstyrka och tonnage.

Nedanstående åtgärder kan omfattas av programdokumentet och därför medfinansieras av gemenskapen. Det är dock medlemslandet som väljer vilka delar som skall omfattas. (Åtgärderna har rubricerats enligt fiskefondens tillämpningsförfordning.)

Anpassning av fiskeansträngningen:

- permanent upphörande med fiske (bl.a. skrotning och försäljning till tredje land)
- upprättande av gemensamma företag och samarbetsprojekt (med företag i tredje land och för fiske utanför gemenskapens vatten)

Förnyelse och modernisering av fiskeflottan:

- nybyggnation
- tillämpning av bättre fisketeknik, t.ex. mera selektiva redskap
- förbättring av hygien- och lagringsförhållanden för fiskprodukter ombord
- förbättring av arbetsförhållanden och säkerhet ombord och
- utrustning ombord på fartygen som underlättar kontroll av fisket.

Stöd till investeringar i vattenbruk, skydd av marina områden (t.ex. för att isolera skyddsvärda undervattensområden), utrustning i fiske-

hamnar samt beredning och saluförande av fiskets och vattenbrukets produkter. Prioritet ges till åtgärder som förbättrar:

- produktkvaliteten
- arbetsmiljön
- fiskens miljö och hälsa
- de hygieniska förhållandena samt som
- reducerar den negativa miljöpåverkan.

Övriga åtgärder:

- Avsättningsfrämjande åtgärder och uppsökande av nya marknader (marknadsföring, generellt dock inte med anknytning till specifik produkt eller region)
- Åtgärder som initieras av näringen (t.ex. för producentorganisationers program för förbättrad kvalitet och saluföring)
- Tillfälligt stillaliggande med fiskefartyg (om det orsakats av oförutsedda, enstaka händelser)
- Åtgärder av socioekonomisk karaktär (sedan år 1995¹⁵ kan medel utgå till förtidspensionering och "avgångsvederlag" för fiskare då fartyg skrotas)

Nyskapande åtgärder

Kommissionen har särskilda medel avsatta för nyskapande åtgärder. Till skillnad från vad som gäller för att utarbeta program enligt de olika målen är det i detta fall kommissionen som tar initiativet. En procent av det totala anslaget till strukturfonderna har avsatts för ändamålet och respektive fonds förordning har en särskild artikel som anger vilka slag av projekt som kan avses.

Vad avser fiskefonden anges dock i dess grundförordning¹⁶, att 2% av den summa som avsatts för mål 5a-program skall reserveras för nyskapande åtgärder¹⁷.

Exempel på projekt som finansierats genom avsatta medel för nyskapande åtgärder är utveckling av kommissionens datasystem för med-

---

¹⁵ Rådets förordning (EG) nr 2719/95 av den 20 november om ändring av förordning (EG) nr 3699/93 om kriterier och förfaranden för gemenskapens strukturstöd inom fiskeri- och vattenbrukssektorn och för beredning och avsättning av dess produkter

¹⁶ Rådets förordning (EEG) nr 2080/93, artikel 4

¹⁷ 2% av programperiodens 900 mecu, 1994-99, ger 18 mecu, d v s ca 3 mecu om året.

lemsländernas ekonomiska rapporteringar om strukturstöden, kommissionens fiskefartygsregister, samarbetsprojekt mellan EU och Marocko, den under 1997 pågående unionsomfattande kampanjen till förmån för ökad fiskkonsumtion samt räntabilitetsstudier som genomförs på uppdrag av kommissionen. Vissa av projekten väljs ut efter ansökan om projektmedverkan i Europeiska Gemenskapernas officiella Tidning (EGT) (*Official Journal (OJ)*)¹⁸.

Gemenskapsinitiativet Pesca

Kommissionen har rätt att på eget initiativ inrätta särskilda program riktade mot enskilda näringar i svårigheter eller regioner med specifika problem.¹⁹ F.n. finnes t.ex. gemenskapsinitiativ riktade mot regioner där textil-, försvarsmateriel- respektive stålindustrin är på tillbakagång (Retex, Konver resp. Resider) och mot landsbygds- respektive storstadsregioner (Leader resp. Urban).

Ett allt mer rationellt fiske i kombination med hårt ansträngda fiskresurser leder till viss undersysselsättning för fiskarkåren. Följderna blir extra kännbara i de regioner där fisket traditionellt är en dominerande näringsgren och där de alternativa arbetstillfällena är få. För att försöka bidra till att underlätta denna situation inrättade kommissionen i juni 1994 ett särskilt s.k. gemenskapsinitiativ för fiskerinäringen, Pesca²⁰.

Pesca är direkt riktat mot fiskerinäringen men har ett mer socioekonomiskt perspektiv än det ovan nämnda mål 5a. Syftet är att försöka finna kompletterande eller alternativ sysselsättning till de fiskare som, delvis som en följd de fleråriga utvecklingsprogrammen, blir undersysselsatta eller helt utan arbete. Mot denna bakgrund finansieras Pesca inte bara genom fiskefonden utan även av regionalfonden²¹ och socialfonden²².

---

¹⁸ 94/C 185/08

¹⁹ Rådets förordning (EEG) nr 2082/93 av den 20 juli 1993 om ändring av förordning (EEG) nr 4253/88 om tillämpningsföreskrifter för förordning (EEG) nr 2052/88 om samordningen av de olika strukturfondernas verksamheter dels inbördes, dels med Europeiska investeringsbankens och andra befintliga finansieringsorgans verksamheter, innehåller regler om s.k. gemenskapsinitiativ.

²⁰ Kommissionens meddelande 94/C 180/01 (PESCA) av den 1 juli 1994

²¹ Rådets förordning (EEG) nr 2083/93 av den 20 juli 1993 om ändring av förordning (EEG) nr 4254/88 om genomförandebestämmelser till förordning (EEG) nr 2052/88 vad gäller Europeiska regionala utvecklingsfonden

²² Rådets förordning (EEG) nr 2084/93 av den 20 juli 1993 om ändring av förordning (EEG) nr 4255/88 om genomförande bestämmelser till förordning (EEG) nr 2052/88 vad gäller Europeiska socialfonden

En av uppgifterna för *regionalfonden* är att främja och förbättra förutsättningarna för ekonomisk verksamhet i regionerna. Fonden kan i detta syfte finansiera lokala utvecklingsprojekt och investeringar i näringslivet som möjliggör att arbetstillfällen skapas eller bibehålls, i synnerhet i små och medelstora företag. Fonden uppmuntrar särskilt till att utveckla och nyttja lokala resurser.

Socialfonden skall underlätta tillträdet till arbetsmarknaden och utveckla färdigheter och kvalifikationer. Fonden kan i detta syfte finansiera omskolning, yrkesutbildning och vidareutbildning, liksom rekryteringsstöd i samband med nyinrättade arbetsplatser.

Till skillnad från de horisontella, d.v.s icke geografiskt avgränsade, åtgärderna inom mål 5a, är Pesca ett regionalt stöd, riktat mot särskilt fiskeberoende regioner. De stödberättigade områdena väljs ut av medlemslandet i samråd med kommissionen på grundval av bl.a. sysselsättning inom fiskerisektorn, arbetslöshet i regionen som helhet och avstånd till större stad. Ett grundläggande kriterium är dock att de utvalda områdena i huvudsak omfattas av de s.k. målområdena 1, 2 och 5b²³. Bakgrunden härtill är att Pesca främst utgör ett komplement till målen 2 och 5b sedan dessa visat sig otillräckliga för att tillgodose behoven för fiskeberoende regioner. Syftet är att bidra till en mera diversifierad näringslivsstruktur i regionen och genom arbetsskapande åtgärder finna sysselsättningsalternativ för fiskare. Medlemslandet kan välja att diversifiera till helt andra sektorer och/eller att vidga verksamhetsfältet inom själva fiskerisektorn. Exempel på stödberättigade åtgärder inom den senare kategorin är:

- utveckling av fiskehamnar för nya ändamål
- utvidgning av fiskarnas yrkesmässiga kunskaper
- satsningar på sjö- och fiskeanknuten turism
- bildande av kontaktytor med andra Pesca-regioner för idé- och erfarenhetsutbyte
- särskilda projekt av allmänt intresse, t.ex. pilotprojekt för resursförvaltning eller kvalitetsförbättring.

Vilken fond som skall finansiera åtgärden ifråga beror av dess karaktär. Rent fiskeanknutna projekt, såsom ett pilotprojekt för resursförvaltning, finansieras av fiskefonden, en turistsatsning skulle finansieras av regio-

---

²³ Något tillägg i kommissionens meddelande om Pesca (94/C 180/01) med anledning av tillkomsten av mål 6 då Sverige och Finland blev medlemmar har inte gjorts men det framgår av artikel 1 i det svenska Pescabeslutet att projekt inom mål 6-regionen inte kan finansieras.

nalfonden medan utbildningssatsningar finansieras från socialfonden. De program som nu löper gäller för perioden 1995-99.

Indirekta stöd till fiskerinäringen

Utöver de riktade stöden till fiskerinäringen finns stöd inom ramen för EG:s allmänna struktur- och regionalpolitik som indirekt kan komma även fiskerinäringen till godo.

Det handlar i dessa fall inte om att utveckla fisket i sig utan regionen eller näringslivet som helhet. De fonder som är aktuella är i huvudsak regional- och socialfonden, men även jordbruksfonden kan bli aktuell i de fall ett projekt med anknytning till fiske avser kompletterande sysselsättning för lantbrukare.

Mål 1 och 6

Målen 1 och 6 gäller i särskilda stödområden vilka fastställs efter förhandling mellan medlemsstaterna och kommissionen. Kriterierna är en bruttonationalprodukt lägre än en viss procent av unionens genomsnitt respektive gles befolkning. För dessa områden skrivs allmänna utvecklingsplaner. För fiskets del kan regionalfonden t.ex. gå in och finansiera en utveckling av turistfisket eller infrastrukturella satsningar såsom byggnationer av kajer och andra hamnanläggningar och socialfonden kan finansiera utbildningssatsningar.

Det horisontella mål 5a fiske ingår som en integrerad del av mål 1 och 6-programmen med samma regler som för mål 5a i övriga delar av unionen, bortsett från finansieringen (se nedan om *Additionalitet*).

Mål 3

Mål 3 avser generella sysselsättningsåtgärder för redan arbetslösa, särskilt riktade mot långtidsarbetslösa och unga. Detta mål är av indirekt intresse för fisket som näring men omfattar personer som blivit friställda från fiskerinäringen liksom från alla andra näringar.

Mål 4

Mål 4 avser kompetensutveckling inom företag och organisationer för att stärka konkurrenskraften inom dessa. Företag och organisationer inom

fiskerinäringen liksom inom alla andra branscher kan söka medel för dylika satsningar.

Mål 2 och 5b

Av något mer specifikt intresse för fiskerinäringen är dock målen 2 och 5b. Översynen av den gemensamma fiskeripolitiken år 1993 fick bl.a. som resultat rekommendationer om bättre samordning av de olika regionala och strukturella stöden och om behovet av större socioekonomisk hänsyn vid omstruktureringen av fiskesektorn. Förutom att den särskilda fiskefonden instiftades, blev en av följderna att fiskerinäringen kom att omnämnas bland de kriterier som berättigar till stöd enligt de båda målen 2 respektive 5b.

Mål 2 syftar till att underlätta för regioner med industriell tillbakagång och mål 5b avser utveckling av landsbygdsområden. I den förordning som behandlar hur dessa målområden skall väljas ut²⁴ påtalas nu särskilt att socioekonomiska effekter av omstruktureringen av fiskerisektorn skall kunna utgöra grund.

Eftersom fiskefonden inte är finansiär för dessa mål, är det inte åtgärder riktade mot den yrkesmässiga fiskerinäringen som kan komma ifråga utan, i likhet med vad som gäller för målområdena 1 och 6, generella satsningar mot näringslivet i regionen, inklusive turistfisket, infrastrukturella satsningar och kompetensutveckling.

Övriga gemenskapsinitiativ

Av de 13 olika gemenskapsinitiativ som finns kan, förutom Pesca, initiativen Leader och Interreg vara av visst intresse för fiskerinäringen. Leader syftar till att utveckla landsbygden genom att stimulera företagande och initiativförmåga. Interreg är ett gränssamarbetsprojekt som syftar till att påskynda integrationsprocessen i Europa genom att minska de hinder som nationsgränser kan utgöra. .

I både Leader- och Interregprogrammen kan insatser med anknytning till fiske komma ifråga genom stöd från regional- social- eller jordbruksfonden. Det är följaktligen insatser som inte är direkt riktade mot det yrkesmässiga fisket som kan komma ifråga. Insatserna kan gälla gene-

---

²⁴ Rådets förordning (EEG) nr 2081/93 av den 20 juli 1993 om ändring av förordning (EEG) nr 2052/88 om strukturfondernas uppgifter och effektivitet samt om samordning av deras verksamheter dels inbördes, dels med Europeiska investeringsbankens och andra befintliga finansieringsorgans verksamheter

rella satsningar mot näringslivet i området, infrastruktursatsningar och kompetensutveckling.

Nästa programperiod

Nuvarande program enligt de olika målen och gemenskapsinitiativen gäller fram till och med år 1999²⁵. I mitten av juli 1997 presenterade kommissionen sin övergripande strategi för den struktur- och regionalpolitik som avses följa från och med år 2000. Den föreslagna strategin utgör en del av dokumentet "Agenda 2000". Dokumentet innehåller även en analys över de stater som ansökt om medlemskap i unionen och de förestående förhandlingarna med dessa, samt anger riktlinjerna för den fortsatta reformeringen av den gemensamma jordbrukspolitiken.

Vad avser struktur- och regionalpolitiken föreslår kommissionen:

- En total summa på 275 miljarder ecu (1997 års priser) avsätts för strukturfonderna och den s.k. sammanhållningsfonden för perioden 2000 - 2006. Summan kan jämföras med de 200 miljarder ecu som avsattes för perioden 1993 - 1999. Av den föreslagna summan föreslås 45 miljarder för nya medlemsstater och 20 miljarder för sammanhållningsfonden. Under perioden 1993-99 ökade anslaget till strukturfonderna successivt. Under kommande period kommer anslaget till strukturfonderna för nuvarande medlemsstater (EU 15) istället att stegvis minskas, från 31,3 miljarder ecu år 1999 till 27,3 år 2006.
- De nuvarande sju målen (mål 1 - 4, 5a och 5b, samt mål 6) reduceras till tre: två regionala mål och ett horisontellt mål för mänskliga resurser.
- Andelen av befolkningen (EU 15) som omfattas av något regionalt mål sänks från 51% till mellan 35 och 40%.

---

²⁵ Med undantag av mål 2-programmen som löper över treårsperioder - Sverige och Finland dock har medgivits undantag och har program som löper över fem år, i likhet med våra övriga program.

Tre mål

Förslaget innebär en fortsatt hög prioritet för de mindre utvecklade regionerna enligt *mål 1*. Ungefär två tredjedelar av den totala potten för EU 15 beräknas riktas mot dessa regioner.

För nuvarande mål 6-regioner (som endast finns i Sverige och Finland) och de nuvarande mål 1-regioner som fortsättningsvis inte skulle vara stödberättigade enligt mål 1, skall speciella övergångsarrangemang inrättas. Vilka dessa arrangemang skulle vara framgår dock inte.

Ett nytt *mål 2*, ägnat åt ekonomisk och social omstrukturering, kommer att omfatta följande regioner:

- områden som genomgår ekonomiska förändringar (nedgång inom industri eller service)
- landsbygdsområden på tillbakagång
- fiskeberoende regioner i kris
- storstadsdistrikt med svårigheter.

Alla dessa regioner möter strukturella problem i form av ekonomiska svårigheter, hög arbetslöshet eller avfolkning. Ett begränsat antal geografiska områden av betydande storlek föreslås identifieras i syfte att underlätta för en integrerad strategi.

De nya mål 2-programmen kommer att främja ekonomisk diversifiering med riktad stöd för små och medelstora företag samt större tyngdpunkt på yrkesutbildning, bevarande av miljö och bekämpning av social utslagning, i synnerhet i storstadsregioner.

I syfte att förenkla föreslås, liksom idag är fallet med mål 1-programmen, att samtliga fonder involveras genom ett integrerat program per region. De regioner som idag omfattas av mål 2- eller 5b-program men som inte längre skulle vara stödberättigade under de nya kriterierna, kan komma att erhålla ekonomiskt stöd under en övergångsperiod.

Ett nytt *mål 3* föreslås inrättas för regioner som inte omfattas av mål 1 eller 2. Det kommer att bistå medlemsstaterna att anpassa och modernisera system och program för utbildning, fortbildning och sysselsättning. Det nya målet kommer att främja aktiviteter inom fyra områden:

- underlättande av ekonomiska och sociala förändringar
- livslånga utbildnings- och fortbildningssystem
- en aktiv arbetsmarknadspolitik
- bekämpning av social utslagning.

Färre gemenskapsinitiativ

Det finns för närvarande 13 olika gemenskapsinitiativ med 400 program, lika många som alla andra strukturella åtgärder tillsammans. Mot bakgrund av att flera av initiativen ägnas åt samma ämnen som huvudprogrammen, föreslår kommissionen att begränsa dem till att omfatta tre områden:

- gränsöverskridande samarbete
- landsbygdsutveckling
- mänskliga resurser, med särskild uppmärksamhet mot lika möjligheter för olika grupper.

Övriga nuvarande gemenskapsinitiativ kommer att inbegripas i något av de nya målen. Härigenom skall andelen strukturmedel som avsätts för gemenskapsinitiativ minskas från nuvarande nio procent till fem.

Nyskapande åtgärder

Slutligen konstaterar kommissionen att de projekt som initieras under rubriken nyskapande åtgärder, vilka under innevarande period tar upp ca 1% av strukturfonderna, måste förbättras. Dagens situation med ett stort antal spridda och svårövervakade miniprojekt måste undvikas. I fortsättningen skall medlen i stället koncentreras till mer omfattande projekt för att underlätta förvaltning och övervakning.

Ökad kostnadseffektivitet

I syfte att kunna effektivisera användningen av strukturmedel, föreslår kommissionen en förenklad förvaltning samt större flexibilitet och decentralisering vid implementering av de olika stödprogrammen. Kommissionen kommer dock att kräva större selektivitet och stringens när de olika åtgärderna skall fastställas i programmen samt att begreppet partnerskap måste få en verklig mening. Övervaknings- och utvärderingsystemen förbättras och görs mer rigorösa.

Det minskade antalet mål och gemenskapsinitiativ skulle utgöra ett första steg mot en förenkling. Ett minskat antal program med flera involverade fonder torde minska den administrativa bördan samt stärka den integrerade ansatsen.

Fiskets roll i den nya politiken

Om kommissionens förslag genomförs skulle fiskefondens insatser fortsatt utgöra en del av integrerade program för mål 1-regioner. Likaledes skulle fiskefonden nyttjas tillsammans med övriga fonder inom det nya mål 2, inom ramen för ett samlat program för respektive region.

Även utanför de nya mål 1- och 2-regionerna skulle fiskets omstrukturering kunna fortsätta att stödjas. Något detaljerat förslag på utformning finns emellertid inte. I dokumentet "Agenda 2000" sägs endast att det skall täcka "Unionens samtliga kuststräckor". Ingenting nämns om det yrkesmässiga sötvattensfisket. Inte heller diskuteras beredningsindustri eller vattenbruk i inlandet utanför de utpekade stöde-regionerna.

Stödet till fiskerinäringen kommer dock enligt förslaget att finansieras, inte av fiskefonden utan av jordbruksfondens garantidel. (Även strukturstödet till jordbruket utanför målregionerna kommer att finansieras genom jordbruksfondens garantidel.)

Genom att finansiera fiskestödet genom jordbruksfondens garantidel, vilken finansierar den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP) och inte utgör en del av strukturfonderna, begränsar man strukturfondernas anslag till fiskerinäringen till målområdena men näringen får ändå stödmöjligheter utanför de regionerna.

Vad avser nuvarande mål 6-området skulle detta enligt Agenda 2000 försvinna efter en utfasningsperiod. Enligt tjänsteman vid kommissionens fiskeridirektorat pågår dock förhandlingar internt inom kommissionen som pekar på att det gleshetskriterium som idag gäller för mål 6 skulle komma att införlivas i mål 1. I sådana fall skulle fisket i mål 6-regionerna fortsatt stödjas men inom ramen för ett nytt mål 1.

Implementering av den nya politiken

Kommissionen avser lägga fram förslag till nya rådsförordningar i februari 1998. Förslagen skall omfatta dels allmänna regler om olika målområden, förhandlingsprocesser etc., dels specifika förordningar för respektive strukturfond. Enligt generaldirektoratet för fiske, DG XIV, skall vidare förslag tillämpningsförordning till fiskefonden utarbetas till juli 1998.

Beslut i ministerrådet hoppas man skall kunna fattas i december 1998, vilket skulle medge ett år för medlemsländerna och kommissionen att förhandla fram de olika programmen.

5.2.4 Kontrollförordningen

Fiskerikontrollen utgör en integrerad del av den Europeiska unionens fiskeriförvaltning. I grundförordningen anges att ett kontrollsystem för hela fiskesektorn skall införas, vilket skedde genom en ny förordning om kontroll 1993²⁶. Förordningen utvidgar den tidigare kontrollen till att även omfatta fiske i Medelhavet, i öppet hav och i tredje lands vatten.

Medlemsstater har juridisk skyldighet att säkerställa att alla åtgärder inom den gemensamma fiskeripolitiken genomförs. Vid införandet av kontrollsystemet beslutades att ansvaret skulle ligga på medlemsländerna och att en särskild kontrollmyndighet skulle utses i varje land. Ett alternativ som övervägdes var att en inspektionsenhet ansvarig för hela gemenskapen skulle inrättas men rättsliga, politiska och praktiska skäl talade emot. Bl.a. önskade medlemsländerna utöva den internationellt garanterade rätten att patrullera de vatten som står under deras jurisdiktion och de flesta medlemsländerna hade redan en ansvarig kontrollmyndighet.

Kontrollmyndigheternas roll är att vaka över att all relevant lagstiftning tillämpas effektivt, på ett kostnadseffektivt sätt och med ett minimum av störningar för fiskerinäringen.

Kontrollförordningen, som omfattar alla aspekter av fiskeripolitiken, innehåller föreskrifter om bevarande och förvaltning av fiskeresurserna, strukturåtgärder och åtgärder avseende den gemensamma marknadsorganisationen. Kontrollförordningen stipulerar följande huvudområden för verksamheten:

- Inspektion och kontroll av fiskefartygen och deras verksamhet
- Övervakning av fångsterna
- Kontroll av vilka fiskeredskap som används
- Reglering och stopp av fiskeverksamheten
- Inspektion och kontroll av vissa åtgärder för att förbättra och anpassa strukturerna inom fiskerisektorn, inbegripet vattenbruket
- Inspektion och kontroll av vissa åtgärder rörande den gemensamma organisationen av marknaden för fiskeriprodukter.

Dessutom innehåller förordningen bestämmelser om kommissionens rätt att inspektera den nationella fiskerikontrollen samt om sanktioner.

Kontrollförordningen är mycket detaljerad till sin utformning. Nedan beskrivs de huvudsakliga bestämmelserna för hur medlemsländerna skall utföra verksamheten.

---

²⁶ Rådets förordning (EEG) nr 2847/93 av den 12 oktober 1993 om införande av ett kontrollsystem för den gemensamma fiskeripolitiken

Inspektion och kontroll av fiskefartyg och deras verksamhet

Förordningen anger att fartyg skall inspekteras och kontrolleras till sjöss och i hamn. Vid inspektioner skall all verksamhet och dokumentation rörande landning, försäljning, transport och lagring av fisk samt registrering av landningar och försäljning undersökas. Kontroll av redskap skall utföras.

Medlemstaten skall själv besluta om hur denna inspektion skall ske men den skall genomföras så att de inte gör onödiga ingrepp i den normala verksamheten. Förordningen anger inte någon ambitionsnivå för kontrollerna. Flera länder och kommissionen betraktar dock för närvarande kontroll av ca. 10% av alla landningar som ett riktmärke. Beroende av hur det totala kontrollsystemet byggs upp kan nivån på den fysiska kontrollen anpassas.

I april 1997 fattades ett beslut om kontroll av vissa fiskefartyg med satellitbaserad överföring av information²⁷. Beslutet skall träda i kraft i sin första fas 30 juni 1998. De fartyg som då kommer att omfattas är fartyg längre än 24 meter som fiskar på öppet hav eller i vissa tredjelandsvatten eller som fiskar för industriändamål. I den andra fasen, som skall starta 1 januari 2000, skall alla fartyg över 24 meter utrustas med sändare. Fartyg som enbart fiskar inom 12 nautiska mil från baslinjen eller tillbringar mindre tid än 24 timmar till sjöss skall dock undantas från skyldigheten.

Övervakning av fångsterna samt reglering och stopp av fiskeverksamheten

De nationella myndigheterna är ansvariga för uppföljningen av de nationella kvoterna och för att överfiske inte sker. För att möjliggöra kvotuppföljning har en rad bestämmelser införts i kontrollförordningen. *Loggbok* skall föras av alla fartyg över 10 m. I dessa skall för varje fiskeresa anges fångstmängd ombord av varje art, datum och plats för fångst samt vilket fiskeredskap som använts. Loggboken skall inom 48 timmar efter landning skickas till kontrollmyndigheten tillsammans med en *landningsdeklaration*.

Vid försäljning av fångsten upprättas ett försäljningsdokument med information om arter och storleksklasser, pris och mängd, användning av fångster som dragits tillbaka från marknaden, säljarens och köparens namn samt dag och plats för försäljning. (I Sverige kallas detta dokument för avräkningsnota - det svenska begreppet kommer att användas fortsättningsvis). Även försäljningsdokumenten (avräkningsnotorna)

---

²⁷ Rådets förordning (EG) nr. 686/97

skall skickas till kontrollmyndigheten inom 48 timmar efter avslutad försäljning.

I beräkningar av kvotutnyttjandet används avräkningsnotorna för att avgöra totala fångstmängden av en art. Med hjälp av loggböcker och landningsdeklarationer fördelas fångsten på havsområden och kvoten kan avräknas. Den information som loggböcker, landningsdeklarationer och avräkningsnotor ger används vid sidan av kvotavräkning också för sammanställning av statistik över fisket. Bl.a. skall uppgifter angående förbrukad kvot i försäljningsdokumentationen överensstämma med uppgifter i loggböcker och landningsdeklaration.

Tredjelandsfartyg som har tillåtelse att fiska inom en medlemsstats vatten skall föra loggbok och lämna landningsdeklaration som ovan. Tredjelandsfartyg skall anmäla om de avser landa fångst i en medlemsstat 72 timmar i förväg. Denna tidsgräns kan ändras av medlemslandet och Sverige tillämpar t. ex. sex timmar i Östersjön. Tredjelandsfartyg skall också anmäla när de avser träda in i medlemslands ekonomiska zon samt anmäla i vilken hamn fisken avses landas ("hailing system"). Ytterligare skyldighet att lämna uppgifter och genomföra stickprovskontroll gäller omlastning av fångster till havs samt dokumentation av transporter av importerad eller landad fisk till försäljningsplatsen.

Förordningen stipulerar att varje medlemsstat en gång per månad till kommissionen skall sända information om vilka mängder av varje kvoterat fiskbestånd som landats under föregående månad. Vidare skall varje stat då 70% av kvoten utnyttjats meddela kommissionen detta och göra en prognos över när kvoten beräknas vara fullt utnyttjad. En medlemsstat skall också informera andra medlemsstater om landningar av dess fartygs fångster i detta land.

Varje medlemsstat skall fastställa ett datum då den nationella kvoten av en viss art skall anses förbrukad och då förbjuda sina fartyg att fiska på beståndet. Denna åtgärd skall meddelas kommissionen som informerar övriga medlemsstater. Efter anmälan fastställer kommissionen det datum då kvoten officiellt har förbrukats. Om en medlemsstat överskrider sin kvot skall kommissionen göra ett avdrag på nästa års kvot. Avdragets storlek fastställs med hänsyn till överfiskets omfattning, fall av överfiske tidigare år och beståndets biologiska tillstånd.

För att hantera informations- och dataflödet skall varje medlemsstat ha en databas som medger dubbelkontroller och granskning av uppgifter. Avstämningen mellan loggbok och försäljningsdokument, s.k. cross-checking, betonas särskilt av kommissionen. Behörigheten kontrolleras genom att loggboken skall stämmas av mot registret över yrkesfiskelicenser.

Kontroll av fiskeredskap

Förordningen innehåller bestämmelser om vilka slag av redskap som får användas för olika arter samt hur redskap som inte aktivt används skall stuvvas och förvaras. I loggboken skall för varje fisketillfälle (varje fiskeresan kan dock innehålla flera fisketillfällen) anges maskstorlek och redskapstyp. Kommissionen förbehåller sig också rätten att besluta om att endast ett begränsat antal redskap får finnas ombord på ett fartyg under samma fiskeresan.

Inspektion och kontroll av åtgärder för strukturanpassning inom fiskesektorn, inbegripet vattenbruket

Åtgärder för att begränsa fiskekapaciteten hos gemenskapens fiskeflotta skall regelbundet kontrolleras. De tekniska kontrollerna skall omfatta omstrukturering, förnyelse och modernisering av fiskeflottan, anpassning av fiskekapaciteten genom stopp i fisket (temporärt eller definitivt), begränsning av vissa fartygs verksamhet, begränsning av fiskeredskapens utformning, antal och användningssätt, samt utvecklingen inom vattenbruket. Tillämpningsföreskrifter för denna kontroll kan avse fartygs maskinstyrka, registertonnage, stillaliggandeperioder, redskapens karaktäristika och antal per fartyg.

Inspektion och kontroll av marknaden för fiskprodukter

Medlemsstaterna skall vidare kontrollera att reglerna för den gemensamma marknadsorganisationen följs. Dessa kontroller skall avse handelsstandarder, särskilt minsta tillåtna storlekar, och prisreglering vid överskott. Kontrollen sker i hamnar, vid landningsplatser, auktioner och andra förstahandsmottagare. Landningar klassificeras med avseende på art, storlek och färskhet. Kontrollen utförs stickprovvis på den sorterade fisken.

Tillämpning och granskning av kontrollen samt sanktioner

Kommissionen skall övervaka att kontrollförordningen tillämpas. För detta har en inspektionsenhet inrättats. Inspektörerna har rätt att närvara vid den nationella kontrollmyndighetens inspektion och kontroller, men får inte själva utföra kontroll. Inspektörerna rapporterar om kvaliteten på den nationella kontrollen till kommissionen. Kommissionen kan kräva ytterligare information och ge rekommendationer om förbättringar av

kontrollprogrammet. Kommissionen upprättar därefter en rapport som sänds till ansvarigt ministerium angående utfallet av inspektionerna och vilka förbättringar som behövs.

Medlemsstaten är ansvarig för att åtgärder vidtas mot fysiska eller juridiska personer om bestämmelserna överträds. Dessa åtgärder skall beröva de ansvariga det ekonomiska utbytet av överträdelsen och avskräcka från ytterligare överträdelser. Påföljderna kan omfatta böter, beslag av redskap och fartyg, tillfälligt stillaliggande, tillfällig indragning av licensen eller återkallande av licensen. Förordningen förskriver vidare hur fiskmängder som tagits olovligt skall hanteras med avseende på medlemsstatens kvoter.

Varje medlemsstat skall årligen rapportera om tillämpningen av kontrollförordningen. Rapporten skall beskriva det genomförda kontrollprogrammet samt utvärdera insatserna. Till rapporten skall fogas en särskild rapport som fattar överträdelser och sanktioner, dels till sjöss, dels i hamn. Vidare skall anges åtgärder som planeras för att förbättra kontrollen.

Ekonomiskt stöd till kontrollverksamheten

Via DG XIV kan medlemsländerna få ekonomiskt bidrag till att bygga upp och förbättra sin kontrollverksamhet. Något generellt program finns dock inte utan bidrag kan utgå efter ansökan av medlemsstaten och efter förhandling med kommissionen. I ett uppbyggnadsskede kan medel erhållas för att införskaffa nödvändig grundläggande utrustning, även fordon. I ett senare skede finns möjlighet till medel för framför allt utbildning och utvecklingsprojekt, t.ex. utveckling av datasystem. Bidragen kräver en egen insats från medlemsstaten

5.3 Ändringar av politik och regler

Den gemensamma fiskeripolitiken styrs nästan uteslutande av förordningar och beslut. Förordningarna är direkt bindande i samtliga medlemsstater och utgör alltså direkt svensk rätt. Även beslut är direkt bindande men dessa kan rikta sig till enskilda medlemsländer eller juridiska personer. Förordningar och beslut kräver ingen kompletterande nationell lagstiftning för att implementeras, till skillnad från direktiv som är bindande till sin målsättning men lämnar utrymme för medlemsstaterna att lagstifta om hur det skall genomföras i landet. Härutöver kan rådet avge yttranden och rekommendationer som är mera allmänna till sin karaktär.

I detta avsnitt redogörs för arbetsgången inom EU-organen vid utveckling av ny lagstiftning och Sveriges medverkan i processen.

5.3.1 Arbetsgång inom EU:s institutioner

Inom EU:s beslutsprocess är det kommissionen, rådet och Europaparlamentet som är de mest betydelsefulla organen. Kommissionen är det enda organ som formellt kan lägga fram förslag till ny lagstiftning, rådet är det huvudsakliga beslutande organet och parlamentet måste konsulteras, med olika grad av inflytande, innan beslut kan fattas. Nedan beskrivs de tre institutionerna och dess roller inom den gemensamma fiskeripolitiken.

Vidare omnämns kortfattat andra viktigare organ inom Europeiska unionen, nämligen Ekonomiska och sociala kommittén, Regionkommittén, Europeiska gemenskapernas domstol, Europeiska revisionsrätten och Europeiska investeringsbanken.

Rådet

Arbetet inom rådet utförs på olika nivåer: förberedande arbetsgrupper, permanenta och särskilda kommittéer, attachégrupper, Coreper (kommittén för medlemsstaternas ständiga representanter i Bryssel) samt möten inom rådet då ministrarna med ansvar för ett visst område i respektive medlemsland samlas.

Arbetsgrupperna kan fungera på en "ad hoc" basis, i syfte att genomföra uppgifter under en begränsad period, men det finns också grupper som betraktas som mer permanenta och som ålagts kontinuerliga uppdrag. De huvudsakliga arbetsgrupperna inom fiskets ram är:

- gruppen för intern fiskeripolitik, vilken ansvarar för strukturpolitiken, interna resurser, pris- och marknadsfrågor
- gruppen för extern fiskeripolitik, som handhar fiskeavtal med tredje land samt internationella organisationer och konventioner.

Fiskets rådsarbetsgrupper sammanträder ca 1 - 2 mötesdagar per vecka. Härutöver hålls möten i samband med förhandlingar med tredje land och internationella organisationer. Verksamheten inom grupperna är inte reglerad i något fördrag utan arbetssättet följer en utvecklad praxis.

Flera av rådets *kommittéer* kan också studera olika aspekter på den gemensamma fiskeripolitiken även om fisket inte är dess exklusiva arbetsområde, t.ex. kommittén för tullar och tariffer (arbetsgruppen för ekonomiska frågor) och särskilda ländergrupper (bl.a. Centraleuropagruppern och EFTA-gruppen).

Coreper genomför en preliminär granskning av de förslag som läggs fram av kommissionen inför ministerrådets sammankomster. Coreper sammanträder i två olika konstellationer, i Coreper I hanteras alla frågor med bäring på den gemensamma marknaden och i Coreper II utrikespolitik och budgetfrågor. Den gemensamma fiskeripolitiken hanteras således inom Coreper I. Fiskefrågor behandlas ca 10 - 15 gånger per år. Härutöver hanteras vissa specifika fiskefrågor inom andra grupperingar, såsom internationella handelsrelationer samt budgetära frågor, vilka hanteras inom ramen för respektive särskilda artikel 113-kommitten²⁸ och budgetkommittén.

Inom ramen för *ministerrådet* samlas fiskeansvariga ministrar fyra till sex gånger per år. Inom rådets generalsekretariat finns en särskild enhet för fiskefrågor ("Direktion III, Fiske").

Om en överenskommelse nåtts i Coreper, fattar ministerrådet det formella beslutet utan vidare debatt (s.k. A-punkter). De frågor som inte lösts i arbetsgrupp eller Coreper behandlas under rådets sammankomster som diskussionspunkter (B-punkter).

Beslutsgången för en fiskefråga inom rådet är som regel följande:

Interna / Externa arbetsgruppen => Coreper I => Ministerrådet

Ordförande i rådets olika arbetsgrupper, Coreper och ministerrådet är alltid en representant från det land som innehar ordförandeskapet inom rådet (vilket roterar halvårsvis mellan medlemsländerna). Ledamöterna representerar medlemsstaterna och agerar enligt instruktioner från sina regeringar.

Dagordning inför mötena i både i interna och externa arbetsgruppen för fiskeripolitik sänds vanligen ut tre till fyra dagar före möte men ibland mindre än 48 timmar i förväg. I princip framför ledamöterna bara sin ståndpunkt om de har en avvikande åsikt i förhållande till liggande förslag eller om man har något av särskilt intresse att framföra. Om ett land har en ståndpunkt som avviker från förslaget, förutsätts att denna anmäls redan på detta stadium i beslutsprocessen. Eventuella reservationer måste sedan följas upp och lyftas eller bekräftas i processen genom Coreper och ministerrådet.

Rådet fattar beslut enligt vad som regleras i Romfördraget från 1957 och Fördraget om Europeiska unionen (1992). Besluten omfattar:

- reglering av tillträdet till fiskevatten och fiskresurser (bl.a. kvotfördelning)

²⁸ Enligt fördraget, artikel 113 (3) skall kommissionen vid förhandlingar med tredje land om handelsavtal, inom ramen för de direktiv som rådet utfärdar, samråda med en särskild kommitte, den s.k. 113-kommitten .

- marknaden och system för handel
- strukturåtgärder
- internationella förbindelser i fiskefrågor, samt
- forskning och studier.

Kommissionen

Kommissionen har tjugo ledamöter varav en är ordförande. Posterna innehas för fem år och fördelas så att varje medlemsland har åtminstone en post. I motsats till vad som är fallet inom rådet, skall kommissionens ledamöter tillvarata EU:s gemensamma intressen och företräder sålunda inte de enskilda medlemsstaterna. Kommissionärsledamot för fisket är för närvarande Emma Bonino, Italien.

Kommissionen har ensamrätten att lägga förslag till ny lagstiftning. Denna exklusiva initiativrätt gör kommissionen till EU-samarbetets drivkraft. Institutionen har sålunda en central roll som pådrivare av unionens utveckling. Härutöver har kommissionen övervakande, verkställande, förhandlande och förvaltande funktioner.

Kommissionens arbete bedrivs inom ett antal generaldirektorat indelade efter sakområde, f.n. 24 st. Ansvarigt för fiskets frågor är generaldirektorat XIV, fiske.

Då olika förslag utarbetas anlitar kommissionen experter från medlemsländerna. Ett system med expertkommittéer har byggts upp. Ett förslag avseende en viss fråga utarbetas alltid inom det ansvariga direktoratet men bereds tillsammans med övriga direktorat som berörs av förslaget enligt en av kommissionens generalsekretariat fastlagd konsultationsprocedur. Konsultationer mellan olika generaldirektorat (DG) sker på generaldirektörsnivå om lagstiftning är involverad. Även under ett direktorats arbete med att utforma inledande utkast förekommer dock informellt samarbete med andra direktorat.

Om ärendet gäller förslag till ny lagstiftning skall, sedan generaldirektörerna blivit överens, förslaget sändas vidare till kommissionärernas kabinett för godkännande av kommissionärerna²⁹. Härefter kan förslaget sändas till rådet som ett färdigt förslag. Normalt tar det ca sex veckor från det att en konsultationsprocedur inleds tills dess att förslaget kan överlämnas till rådet.

---

²⁹ Undantaget från denna procedur är dock handelsförhandlingar avseende World Trade Organisation (WTO) då förhandlingarna sker inom ramen för EG-fördragets artikel 113, vilket innebär att kommissionens ståndpunkt inte behöver passera kommissionärerna utan det är kommissionen som sådan som beslutar, d.v.s. på generaldirektörsnivå.

Det är kommissionens ledamöter som fattar beslut om att lägga fram ett förslag. Kommissionen sammanträder normalt en gång per vecka och beslut fattas med enkel majoritet (d.v.s. mer än hälften av de närvarande skall vara positiva till förslaget).

Efter beslut inom kommissionen går det officiella förslaget vidare till ministerrådet och Europaparlamentet.

Europaparlamentet

Parlamentets 626 medlemmar representerar medborgarna i medlemsländerna och väljs genom direkta val vart femte år. De möts vanligen för plenum en vecka per månad. Härutöver träffas de inom ramen för särskilda utskott. De 20 permanenta utskotten är parlamentets motor. En stor del av parlamentets arbete består av att granska och föreslå ändringar av förslagen lagstiftning. Parlamentets övriga uppgifter, förutom rollen i lagstiftningsprocessen, avser bl.a.:

- övervakning av kommissionens arbete
- godkännande av kommissionsledamöters utnämningar
- indirekt initiativrätt d.v.s. parlamentet kan kräva att kommissionen utarbetar förslag om viss fråga
- rätten att tillsätta särskilda kommittéer för att undersöka ev. felaktigheter vid implementering av gemenskapens lagstiftning.

Varje parlamentsmedlem tillhör åtminstone ett av de 20 utskotten, vilka ansvarar för olika sakområden. Det finns bl.a. utskott för utrikes- och försvarspolitik; ekonomiska och monetära frågor samt industripolitik; forskning, utveckling och energi; regionalpolitik; jordbruk och landsbygdsutveckling; samt fiske.

Sedan några år tillbaka har Europaparlamentets intresse för den gemensamma fiskeripolitiken ökat med anledning av de växande socio-ekonomiska aspekterna på fisket samt samspelet med andra gemensamma frågor.

Frågor som handlar om fiske behandlas huvudsakligen av Fiskeriutskottet, vilket samlas minst 14 gånger per år för att yttra sig om meddelanden och förslag till lagstiftning från kommissionen. Under parlamentets formella sammankomster antas sådana yttranden. Fiskeriutskottet kan också, på eget initiativ, ta sig an vilken annan fråga som helst med anknytning till den gemensamma fiskeripolitiken. Parlamentarikerna kan ställa skriftliga och muntliga frågor med avseende på fiskeripolitiken till kommissionen, vilka kommissionen är skyldiga att svara på.

Ekonomiska och sociala kommittén

Liksom är fallet med Europaparlamentet, skall Ekonomiska och sociala kommittén (Ecosoc) konsulteras vad avser vissa frågor inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken och kan rådfrågas avseende andra³⁰. Den kan också avge yttranden på eget initiativ. Under de senaste fem, sex åren har aktiviteten inom kommittén vad avser fiskets frågor ökat avsevärt.

Regionkommittén

Regionkommittén introducerades år 1994³¹ och har 222 medlemmar, vilka väljs av medlemsstaterna men utnämns officiellt av rådet för fyraårsperioder. Dess arbete bedrivs inom åtta olika kommissioner, t.ex. kommissionen för utbildning, kommissionen för regional och ekonomisk utveckling etc. Fisket behandlas inom ramen för kommissionen för markanvändning, jordbruk, jakt, fiske, skogsbruk, marin miljö och högländer.

Regionkommittén måste konsulteras av kommissionen eller rådet inom fem politikområden som direkt påverkar lokala och regionala myndigheters ansvar, nämligen:

- ekonomisk och social sammanhållning ("*cohesion*"), inklusive strukturfonderna
- transeuropeiska transporter, telekommunikation och energi
- hälsa
- utbildning och ungdomsfrågor, samt
- kultur.

Härutöver kan kommittén på eget initiativ avge yttranden inom andra områden som de anser berör regionerna, t.ex. jordbruks- och fiskeripolitik generellt.

Vad avser fiskefrågor skall Regionkommittén konsulteras avseende förslag till lagstiftning med anknytning till strukturfonderna. Härutöver kan nämnas att Regionkommittén i januari 1996, på eget initiativ, avgav en rapport om regionala konsekvenser av den gemensamma fiskeripolitiken³².

---

³⁰ EG-fördragets artkilar 197 och 198

³¹ EG-fördragets artikel 198A

³² (96/C 129/01)

Andra institutioner och organ

Det finns ytterligare gemensamma institutioner och organ som har en roll i, och kompetenser som berör, gemenskapens politik och följaktligen den gemensamma fiskeripolitiken.

Vad avser juridiska frågor har ett hundratal ärenden beträffande den gemensamma fiskeripolitiken tagits till *Europeiska gemenskapernas domstol*. Ärendena har huvudsakligen berört frågor med anknytning till resurspolitiken (nästan hälften av fallen), tillträde till vatten och handel.

Revisionsrätten, som utarbetar särskilda och årliga rapporter avseende förvaltningen av den gemensamma budgeten, uttalar sig när det gäller användningen av de ekonomiska medel som tilldelats fisket.

Europeiska investeringsbanken deltar ofta i finansieringen av de mest kostsamma projekten inom strukturstödsområdet, framför allt i de s.k. "cohesion" länderna, d.v.s. Spanien, Portugal, Grekland och Irland.

Procedurer för hörande av parlamentet

Kommissionen har alltid haft den förslagsställande makten och rådet den beslutande. Samspelet i lagstiftningsprocessen mellan dessa båda organ och de övriga organen, i första hand parlamentet, har dock förändrats genom åren. Tre olika procedurer förekommer: konsultation, samarbete och medbestämmande. Den procedur som skall användas beror av den fördragsartikel ett förslag till lagstiftning grundar sig på.

För alla frågor som hänför sig till artikel 43 och 228 i EG-fördraget används *konsultationsproceduren*. Häri inbegrips de allra flesta frågorna inom den gemensamma fiskeripolitiken. Om frågorna gäller avtal med tredje land som innebär associering med ömsesidiga rättigheter och förpliktelser³³ eller avtal som får omfattande budgetmässiga effekter, kan dock *samarbets-* eller *medbestämmandeproceduren* bli aktuell.

Konsultationsproceduren daterar från Romfördraget 1957

Enligt konsultationsproceduren lämnar kommissionen ett förslag till parlamentet och Ecosoc. I vissa fall skall det också föreläggas Regionkommittén. De tre organen avger yttranden i vilka de eventuellt föreslår ändringar. Kommissionen har dock enligt denna procedur ingen skyldighet att ta hänsyn till ändringsförslag. Kommissionen förelägger härefter ministerrådet förslaget som kan välja att anta förslaget som det står, ändra i det och härefter anta det eller att inte anta det alls. Beslut skall

---

³³ Artikel 238 i EG-fördraget.

fattas med kvalificerad majoritet. Denna procedur används t.ex. avseende statsstöd och jordbrukspolitik.

Samarbetsproceduren introducerades i och med Enhetsakten 1987

Enligt denna procedur skall rådet, efter att de fått förslaget från kommissionen, besluta om en gemensam ståndpunkt för förslaget. Förslaget skickas härefter till parlamentet tillsammans med rådets ståndpunkt och kommissionens yttrande över denna, till parlamentet för en andra granskning. Efter den andra granskningen kan dock rådet fortfarande, med följande av vissa procedurregler och efter hörande av kommissionen, anta förslaget utan att ta hänsyn till parlamentets ändringsförslag.

Samarbetsproceduren används för en del lagstiftning som har med den inre marknaden att göra, t.ex. vissa miljö- och transportfrågor.

Medbestämmandeproceduren, efter Maastrichtfördraget 1993

Som ett svar på debatten om det s.k. demokratiska underskottet, d.v.s. det faktum att det enda direkt folkvalda organet inom dåvarande Europeiska gemenskapen i slutet alltid kunde ändras av ministerrådet, introducerades medbestämmandeproceduren då Maastrichtfördraget trädde i kraft i november 1993. Begreppet "negativt bifall" (negative assent) infördes. Detta innebär att parlamentet, genom absolut majoritet, kan lägga in veto mot lagstiftning inom 14 olika områden, av vilka några är utbildning, hälsa och konsumentskydd samt inträde i unionen av nya medlemmar. En procedur liknande denna används då unionens budget antas, vilket innebär att en budget inte kan antas utan parlamentets godkännande.

5.3.2 Sveriges medverkan i utvecklingsprocessen

Inträdet i EU innebar en stor omställning för Sverige och den svenska statsförvaltningen. I synnerhet är omställningen stor inom de områden där det finns en fullt utvecklad gemenskapspolitik. Fiskeripolitiken är ett sådant område.

Erfarenheterna av de första åren har visat att små medlemsländer har goda möjligheter till inflytande. För att nå framgång i arbetet med förändring och utveckling inom ett område som fiskeripolitiken krävs emellertid noggranna förberedelser och ett genomtänkt agerande.

Sverige har gått in i medlemskapet utan att frångå den svenska förvaltningsmodellen. Arbetsfördelningen mellan riksdagen och regeringen

och myndigheter har förblivit i princip oförändrad. Däremot har medlemskapet inneburit att arbetsmetoderna måste ändras till de nya förhållandena. Den svenska statsförvaltningen befinner sig därför i en utvecklingsfas med syfte att anpassa organisation och arbetsmetoder till de krav och möjligheter som EU-medlemskapet innebär. Av särskild betydelse är snabb handläggning, god framförhållning, väl beredda och förankrade ståndpunkter samt kontakter med såväl kommissionen som andra medlemsländer. Medlemskapet ställer sålunda krav på smidiga och flexibla samarbetsformer mellan regeringen och dess myndigheter.

Den svenska förvaltningsmodellen

Den svenska förvaltningsmodellen med relativt små departement, vilka ansvarar för policyfrågor och med fristående myndigheter som innehar specialistkompetens är i jämförelse med andra EU-länder unik. I övriga EU-länder ingår normalt de verkställande organen med sin specialistfunktion i ministerierna och står därmed under regeringens direkta ledning. I Sverige utformar regeringskansliet riktlinjer och förhandlingsmandat för EU-arbetet medan myndigheterna normalt ansvarar för huvuddelen av underlagsarbetet samt för att beslut verkställs.

Enligt regeringsformen är det regeringen som ingår överenskommelser med annan stat eller en mellanstatlig organisation. Instruktioner till svenska förhandlare har ofta formen av riktlinjer från det ansvariga statsrådet eller från sakansvariga departement men kan också utgöras av ett regeringsbeslut. Enligt riktlinjerna bör sådana instruktioner alltid vara föremål för gemensam beredning.

Regeringen leder förvaltningsmyndigheternas verksamhet. När anställda vid myndigheter företräder Sverige inom EU sker det som representant för regeringen (utom i de fall expert förordnats i expertgrupp) och inte för en självständig myndighet. Myndighetens anställda skall inhämta direktiv från regeringen.

I detta kapitel beskrivs endast arbetet med utvecklingen av den gemensamma fiskeripolitiken. Genomförandet av beslutad lagstiftning behandlas i kapitel 6.

I EU:s beredningsprocess skall ansvaret vara fördelat så att Jordbruksdepartementet generellt svarar för förhandlingar i rådets arbetsgrupper och Fiskeriverket svarar för arbetet inom kommissionen, vilket stämmer överens med att frågor av politisk karaktär i allmänhet behandlas inom rådet medan kommissionen implementerar, verkställer och övervakar.

En del av kommissionens arbete med att implementera beslut fattade inom rådet kan dock utvecklas till politiskt känsliga frågeställningar. Ett exempel på detta är kommissionens arbete med att fatta beslut om med-

lemsländernas fleråriga utvecklingsprogram för fiskeflottan (MGP). Härrav följer att departementet även deltar i kommissionens arbete när så är motiverat.

Regeringskansliets arbete i beredningsfasen

Det övergripande samordningsansvaret för EU-ärenden innehas av Utrikesdepartementet.

Ett särskilt EU-sekretariat inrättades inom Utrikesdepartementet 1995. En del i samordningsarbetet är ansvaret för instruktionerna till Coreper. EU-sekretariatet ansvarar även för att ärenden från representationen i Bryssel fördelas till berörda departement och säkerställer att ärendena bereds och avgörs. På motsvarande sätt ansvarar sekretariatet för att representationen får direktiv för fortsatt handläggning, t.ex. vad avser bevakning av språkreservationer. Det är också EU-sekretariatets uppgift att ha det övergripande ansvaret för kontakterna med kansliet för riksdagens EU-nämnd.

För att kunna ta tillvara Sveriges möjligheter till inflytande i för oss viktiga sakfrågor är det av avgörande betydelse att kunna vara snabb i beredningen av ärenden. Det är viktigt att få fram ståndpunkter så tidigt som möjligt i olika sakfrågor och att svenska initiativ är väl samordnade och genomarbetade. Det finns således ett stort behov av att dels kunna samordna arbetet inom regeringskansliet, dels ha utrymme för samråd med andra länders regeringar för att skapa allianser. Ytterligare krav ställs på beredningsprocessen genom att antalet ärenden inom många områden har ökat markant sedan EU-anslutningen.

Formerna för den organisation och de rutiner för administration som tillämpas inom regeringskansliet i EU-arbetet finns samlade i en speciell cirkulärserie EU-sekr/cirk, utgiven av UD:s EU-sekretariat. Den 18 januari 1995 kom det första cirkuläret ut och därefter har ytterligare sex cirkulär utgivits.

Ansvar för beredningen av olika sakfrågor ligger således hos de olika sakdepartementen. EU-frågorna skall där samordnas av en särskild funktion. Respektive departement skall vidare ha det antal beredningsgrupper som behövs för beredning av EU-frågorna med andra departement. Dessa beredningsgrupper skall vara sammansatta av departementsföreträdare och i vissa fall företrädare för centrala förvaltningssmyndigheter.

Varje departement har också ansvaret för att det på området organiseras samråd med berörda intresseorganisationer. Detta kan skötas genom remissförfarande eller i särskild EU-referensgrupp. Någon formell referensgrupp finns inte på fiskets område utan kontakter tas vid behov

och möten ordnas då frågor av särskild betydelse är aktuella för förhandling.

Ett resultat av att ansvaret för beredning av sakfrågor ligger på respektive departement är att varje departement ansvarar för arbetet med instruktioner till ministerrådets arbetsgrupper. Instruktionerna skall normalt utgå från en ståndpunkts-pm som utarbetas till varje förslag från kommissionen. Om instruktionen skall ha skriftlig eller annan form avgörs från fall till fall.

Den särskilda jordbrukskommittén (SJK) rapporterar ofta direkt till ministerrådet, utan beredning i Coreper, vilket också gäller den s.k. 113-kommittén (handelsfrågor). För dessa kommittéer gäller därför att instruktion till mötena alltid skall beredas gemensamt med EU-sekretariatet inom Utrikesdepartementet.

Från varje möte skall en skriftlig rapport lämnas senast ett dygn efter det att mötet avslutats. Detta är viktigt för den fortsatta behandlingen av frågan såväl internt i Sverige som inom EU-organen.

EUI-kansliet

Jordbruksdepartementets EUI-kansli har att samordna EU-anknutna frågor inom departementets verksamhetsområde. Frågorna hanteras både inom Särskilda jordbrukskommittén (den gemensamma jordbrukspolitiken) och Coreper I (den gemensamma fiskeripolitiken samt vissa veterinära, fytosanitära och livsmedelsrelaterade frågor). Den interna EU-beredningen inom jordbruksdepartementet är anpassad efter Särskilda jordbrukskommitténs dagordning. När resurserna varit knappa har samordningen på fiskets område fått stå tillbaka. I oktober 1997 anställdes dock en person särskilt för samordning av fiskets frågor.

Representationen

Sveriges ständiga representation i Bryssel är formellt en myndighet under Utrikesdepartementet. De olika fackdepartementen ansvarar dock för sina sakfrågor. På representationen tjänstgör en person som fiskeriattaché och lantbruksrådet avsätter även viss tid för fiskets frågor.

En viktig uppgift för representationen är att överlämna information till och från Sverige angående frågor som kommer upp inom rådets arbetsgrupper (interna och externa gruppen), Coreper och ministerrådsmöten. Uppgiften innebär till stor del undersökande verksamhet och innebär ett stort antal kontakter med inblandade parter såväl inom EU:s organ som med övriga länders representationer.

Fiskeriattachén rapporterar formellt till chefen för fiskeenheten på Jordbruksdepartementet men informerar även direkt till berörda handläggare på såväl departement som Fiskeriverket. Det senare är viktigt för möjligheterna att på ett tidigt stadium kunna förbereda ståndpunkter till de olika mötena.

Parallellt med att ståndpunkts-pm utformas i Sverige tar representationen kontakter med andra medlemsländers representationer för att inhämta och förmedla deras synpunkter och vid behov även med kommissionen och rådssekretariatet.

Vid möte inom rådets arbetsgrupper eller ministerrådet ingår alltid fiskeriattachén i förhandlingsdelegationen. Dennes roll är att ta kontakter med andra länder, kommissionen och rådssekretariatet under pågående förhandling samt att föra protokoll. Representationen kan även ersätta departementet i rådsarbetsgrupper. I möten inom Coreper deltar endast representationen och dess minister för talan.

Fiskeenheten

Inom fiskeenheten arbetar åtta personer, inklusive assistent och enhetschef. Samtliga är mer eller mindre involverade i EU-arbetet. Härutöver finns inom departementets rättssekretariat resurser för juridiska frågor på fiskets område. Ett nära samarbete med såväl EUI-kansliet och Representationen i Bryssel som med Fiskeriverket är en nödvändighet för att fullgöra uppgifterna i beredningsprocessen.

Arbetsfördelning i beredningsfasen

Kommissionen presenterar vanligen ett förslag till lagstiftning i ett s.k. KOM-dokument som skickas till rådet och Europaparlamentet. En formell presentation av förslaget gör kommissionen normalt vid ett rådsarbetsgruppsmöte. Den vidare behandlingen sker i rådsarbetsgrupp och Coreper och därefter i ministerrådet för beslut.

Både Fiskeriverket och Jordbruksdepartementet får dokumenten från såväl kommissionen som rådet. Medlemsstaterna kan dock få information om att förslag är under utarbetande långt tidigare, antingen genom att delta i någon av kommissionens förberedande expertgrupper eller på mera informella vägar, t.ex. via de kontakter som tas från Representationen i Bryssel. Ofta föregås också förslagen av en rapport i ämnet från kommissionen. Det är viktigt att det så tidigt som möjligt finns en samordnad svensk ståndpunkt. När väl kommissionens slutliga förslag presenteras kan det vara svårt att få gehör för mer omfattande förändringar.

Processen från första utkast från kommissionen till beslut om en färdig förordning tar ofta lång tid, ibland flera år. Häremellan kan det dock krävas snabba ställningstaganden i vissa delar av ett ärende.

Jordbruksdepartementet skall remittera KOM-dokument till berörda myndigheter och intresseorganisationer. Utifrån inkommet underlag skall en fakta-pm skrivas till jordbruksdepartementets EUI-kansli. Härefter bereds den svenska ståndpunkten internt inom departementet mellan såväl fiskeenheten, EUI-kansliet och representationen och en ståndpunkts-pm upprättas.

Inför det att förslaget tas upp till beredning i någon av rådets arbetsgrupper skall en instruktion utfärdas för mötesdeltagarna. Kallelse sänds från rådssekretariatet till både Fiskeriverket och Jordbruksdepartementet men kommer ofta med mycket kort varsel, vanligen först två till tre dagar före möte. Information om mötesdatum och dagordningspunkter brukar emellertid ges vid föregående möte, vilket gör det möjligt att påbörja förberedelserna innan kallelse skickas ut.

Instruktionen bör bestå av en kommenterad dagordning. Första gången en fråga tas upp till behandling skall ståndpunkts-pm utgöra del av instruktionen. Instruktionen sammanställs och bereds enligt riktlinjer från UD:s EU-sekretariat. Fiskeenheten svarar för att instruktioner skrivs och efter beredning med andra departement skickas de till mötesdeltagarna direkt ifrån fiskeenheten i de fall instruktionen avser en arbetsgrupp. Beredning med den politiska ledningen sker endast om det är en fråga av avgörande karaktär. Fiskeenheten avgör vilka av de frågor som skall tas upp inom en arbetsgrupp som bör beredas med den politiska ledningen. Såväl fiskeenheten som EUI-kansliet deltar dock normalt i beredningen.

Det är i första hand Jordbruksdepartementet som skall representera Sverige vid förhandlingar inom rådets arbetsgrupper. Fiskeenhetens särskilde chefsförhandlare skall normalt vara delegationsordförande. Jordbruksdepartementet bestämmer hur delegationen härutöver skall formuleras.

På plats inför mötet tar den svenska delegationen kontakt dels med andra länder för att efterhöra deras ståndpunkter, dels med kommissionen för att t.ex. diskutera Sveriges särskilda problem i viss fråga.

För uppföljningen i Sverige av mötesresultaten krävs en snabb återrapportering av mötesutfallen. Skyldighet att återrapportera gäller därför inom 24 timmar efter möten i rådets arbetsgrupper.

Rapporten skall visa hur den svenska ståndpunkten förhåller sig till övriga länders, kommissionens och ordförandeskapets och om ändringar eller kompromissförslag framlagts eller kan väntas, bedömningar av eventuella förändringar av olika länders ståndpunkter och av Sveriges möjligheter att få gehör för sin ståndpunkt. Det är viktigt att redogöra för ordförandens och kommissionens slutsatser, särskilt frågans vidare

hantering så att man redan innan en formell kallelse skickas ut vet när frågan skall hanteras inom viss nivå nästa gång. Vid beredning med politiska ledningen inför Coreper eller ministerrådsmöte skall EUI-kansliet samordna och anmäla frågan för beredning.

I Coreper representeras medlemsstaten av ministern vid representationen. Jordbruksdepartementets fiskeenhet ansvarar för att utarbeta instruktion till Coreper enligt UD:s cirkulär. Förslag till instruktion lämnas till Jordbruksdepartementets EUI-kansli, som bereder frågan och sänder instruktionen till UD för vidare befordran till representationen.

När frågan lyfts till ministerrådet skall fiskeenheten ansvara för utformning av s.k. ministerråds-pm, anföranden samt kommenterad dagordning till Riksdagens EU-nämnd. Även här är det dock EUI-kansliet som skall koordinera ärendet med andra departement.

Fiskeriverkets arbete i beredningsfasen

Fiskeriverket skall i beredningsfasen i första hand bistå Jordbruksdepartementet i sin egenskap av expertmyndighet. Verket skall lämna underlag till fakta-pm, ståndpunkts-pm och instruktioner. I syfte att ligga väl framme bör sådant material så långt möjligt förberedas redan innan en formell remiss lämnas från Jordbruksdepartementet. Faktaunderlaget bör innehålla tillräckligt med information för att Jordbruksdepartementet skall kunna utforma en ståndpunkts-pm.

Verket hör i sin beredning berörda intressenter, i första hand Sveriges Fiskares Riksförbund eftersom det till största delen är resursrelaterade frågor som behandlas i rådet. Övriga intressenter som konsulteras, om än mer sällan, är t.ex. Vattenbrukarnas Riksförbund och Fiskbranschens Riksförbund.

Eventuella diskussioner med andra medlemsländer bör om möjligt redovisas tillsammans med information från kontakter med kommissionen eller rådet i de fall sådana förekommit i ärendet.

Inför Jordbruksdepartementets arbete med instruktionsskrivning skall Fiskeriverket ge underlag i form av en kommenterad dagordning. Underlaget bör beakta:

- förhandlingsläget (grad av enighet, möjliga allianser etc)
- frågans hittillsvarande behandling
- förväntad hantering vid mötet (t.ex. om beslut förväntas)
- andra medlemsländers, kommissionens och ordförandeskapets ställningstaganden.

I den mån tidigare dokumentation behandlat ovanstående skall underlaget innehålla hänvisningar till sådant material, t.ex. tidigare instruktioner eller mötesprotokoll.

Fiskeriverket deltar tillsammans med eller på uppdrag av departementet i rådets externa och interna rådsarbetsgrupper. En särskilt angiven representant från Fiskeriverket är f.n. ställföreträdande delegationsledare. I övrigt är verkets roll att komplettera departementet med sakkunskap. Fiskeriverket uppträder även tillsammans med departementet när frågor av politisk karaktär behandlas inom kommissionens förvaltningskommittéer. I dessa grupper är Fiskeriverket ordinarie delegationsledare.

För att uppnå ett bra förhandlingsresultat krävs regelbundna kontakter mellan Fiskeriverkets och kommissionens tjänstemän där specifika svenska åsikter på ett enklare sätt kan framföras.

Snabb rapportering är ofta avgörande för frågans vidare hantering. Detta gäller särskilt om ändringar eller kompromissförslag har framlagts eller om länderna med kort varsel erbjuder kalla särskild expertis till mötet.

Inför möten inom Coreper eller ministerrådet skall Fiskeriverket bistå fiskeenheten, bl.a. med att studera eventuella kompromissförslag som lagts fram sedan möte inom rådsarbetsgrupp.

På resurs- och miljöavdelningen, som deltar i de flesta möten i fiskerisektorns rådsarbetsgrupper, finns för närvarande fyra handläggare som arbetar med bevakning av EU-frågor. Av dessa har två till stor del koordinerande och arbetsledande funktion.

Nedan redogörs för Fiskeriverkets deltagande avseende olika ärendegrupper som främst hanteras inom rådet.

Fiskekvoter

Förhandlingar om fiskekvoter är en regelbundet återkommande uppgift. Varje år förhandlas om fiskekvoter i alla havsområden där EU fiskar, både inom EU:s egna vatten och för de vatten där kvoter förhandlas bi- eller multilateralt. Fiskeriverkets engagemang innebär dels förberedelser genom dialog med SFR och Jordbruksdepartementet, dels förslag till ståndpunkts-pm, liksom deltagande i förhandlingarna tillsammans med eller på uppdrag av departementet.

Allmän bevakning av frågor i externa och interna rådsarbetsgrupperna

Arbetet innebär att Fiskeriverket följer utvecklingen i en rad frågor och även rapporterar om sådana till Jordbruksdepartementet, så att informa-

tion och signaler kan inarbetas så tidigt som möjligt i svenska ståndpunkter.

Fördjupat periodvis deltagande i frågor av särskild betydelse

De viktigare av dessa är för närvarande införandet av ett förvaltnings-system för Östersjön, fördelning av Atlantoskandisk sill, Nordsjökonferensen, Aktionsplanen för lax, EG:s tredjelandsavtal, regionala fiskerikommissioner och FN:s konventioner. I samtliga dessa exempel och i andra liknande följer Fiskeriverket utvecklingen i sakfrågor och belyser aspekter av betydelse för Sverige samt lämnar förslag till Jordbruksdepartementet om ståndpunkter.

Även övriga avdelningar är engagerade i förberedelser inför och deltagande i rådets arbetsgrupper men i mindre utsträckning. Härutöver medverkar Fiskeriverkets laboratorier i beredningsfasen.

6 Tillämpning och administration av den gemensamma fiskeripolitiken

I detta kapitel redovisas kommissionens organisation och arbete. Härfter följer en beskrivning av hur den gemensamma fiskeripolitiken tillämpas och administreras i Sverige.

EU-medlemskapet har föranlett vissa organisatoriska förändringar i Sverige i syfte att anpassa och underlätta genomförandet av den gemensamma fiskeripolitiken. Inom den för genomförandet huvudansvariga myndigheten, Fiskeriverket, har arbetet organiserats så att avdelningarnas respektive ansvarsområden så långt möjligt skall spegla organisationen inom kommissionens generaldirektorat för fiske.

6.1 Kommissionens löpande tillämpning och administration

Rådet delegerar rätten att verkställa inom rådet beslutad gemenskapslagstiftning till kommissionen. I detta arbete ingår också att besluta om viss kompletterande lagstiftning i form av kommissionsförordningar eller -beslut. Frågorna behandlas inom ramen för kommissionens förvaltningskommittéer, i vilka medlemsstaterna finns representerade.

6.1.1 Fiskeridirektoratet, DG XIV

Fiskeridirektoratet, DG XIV, är uppdelat i fyra avdelningar:

- Avdelning A som administrerar generella (horisontella) frågor och frågor om den gemensamma marknadsordningen, handelsfrågor och sanitära frågor. Därutöver finns enheter för bl.a. kontakter med andra institutioner inom EU, Rådgivande kommittén för fiskefrågor och de icke-offentliga organisationerna (t.ex. branschorganisationer), kommunikation samt statistik och fiskeriekonomi.

- Avdelning B administrerar frågor om internationella organisationer och fiskeavtal med tredje land.
- Avdelning C administrerar frågor om bevarande och miljö, kontroll och inspektioner samt forskning och vetenskapliga analyser.
- Avdelning D administrerar frågor om struktur och fiskeberoende regioner bl.a. koordination med andra strukturfonder, kopplingar mellan strukturpolitiken och resurspolitiken samt generella frågor inom strukturområdet

Härutöver finns två stabsfunktioner, en för juridiska frågor och en för budget- och personalfrågor.

För att biträda kommissionen i dess arbete har härutöver inrättats ett antal kommittéer. Kommittéerna har till uppgift att avge yttranden och fungerar genom en rutin med obligatoriska rådfrågningsförfaranden, förvaltningskommitté, eller frivilliga rådfrågningsförfaranden, rådgivande kommitté. I de rådgivande kommittéerna är deltagarna antingen yrkesverksamma eller forskare/specialister. I förvaltningskommittéerna representerar medlemmarna sina respektive länder.

Inom fiskets område har inrättats följande kommittéer:

- Ständiga förvaltningskommittén för fiskerinäringens struktur
- Förvaltningskommittén för fiskeriprodukter
- Förvaltningskommittén för fiske och vattenbruk
- Rådgivande kommittén för fiskefrågor
- Vetenskapliga, tekniska och ekonomiska kommittén för fiskerinäringen samt
- Kommittén för "FAIR-programmet" (forskningsfrågor).

Inom ramen för dessa kommittéer har i sin tur bildats olika expert- eller arbetsgrupper. I arbetet inom dylika grupper representerar medlemmarna inte sina enskilda medlemsländer utan utses av kommissionen i egenskap av sakkunniga. Bl.a. finns grupper för:

- samråd och förhandlingar med tredje land
- tullfrågor
- resursförvaltning
- fiskforskning
- kontroll
- marknad
- fiskets ekonomi samt
- strukturåtgärder

Rådgivande kommittén för fiskefrågor

Kommissionen vill ha goda kontakter med näringen men försöker kanalisera samarbetet till organiserade former. Genom den rådgivande kommittén för fiskefrågor har näringen sin formella kontakt med kommissionen.

Rådgivande kommittén för fiskefrågor består av representanter för fisket, vattenbruket, beredningsindustrin, konsumenterna, finansieringsinstitut samt transportindustrin. Samtliga 45 ledamöter tillhör någon av paraplyorganisationerna för respektive delsektor. Respektive paraplyorganisation nominerar sina ledamöter varefter kommissionen fattar formellt beslut om utnämningar. Enligt nuvarande regelverk har organisationerna följande antal mandat:

1. Fiskeriproducenter	21
2. Kooperativa fiskerisammanslutningar -	3
3. Fiskeriindustrin	5
4. Handel med fiskeriprodukter	5
5. Kooperativa kreditinstitut	2
6. Affärsbanker som finansierar marina aktiviteter)	1
7. Arbetstagare inom fiskerinäringen	5
8. Konsumenter	3

Kommissionen kan rådfråga kommittén om alla frågor som har samband med den gemensamma fiskeripolitikens regelverk. Även frågor av socioekonomisk karaktär och förslag som kommissionen senare avser lägga fram för rådet kan ställas till kommittén.

Rådgivande kommittén för fiskefrågor sammanträder i plenum. Kommittén är dock främst verksam genom sina sex arbetsgrupper:

- priser och marknadens organisation,
- inre och yttre fiskeresurser,
- fiskeflottans struktur,
- struktur för beredning och saluförande,
- strukturer för vattenbruket, samt
- sociala strukturer.

De yttranden som olika intressegrupper avger inom arbetsgrupperna rapporteras till kommissionen i form av protokoll. Ibland görs mera formella yttranden i plenarsession, som ordföranden överlämnar till kommissionen.

6.1.2 Fiskeridirektoratets samarbete med andra direktorat

Generaldirektorat XIV Fiske, arbetar gentemot andra direktorat med vilka det finns gemensamma beröringspunkter. I det följande beskrivs DG XIV:s viktigaste samarbetsrelationer.

Diagram 6:1 Fiskedirektoratets huvudsakliga samarbetspartners

Avdelning A, Generella (horisontella) frågor och marknad

Enhet A1 ansvarar för de externa kontakterna, utanför kommissionen, d.v.s. med parlamentet, Regionkommittén, Ekonomiska och Sociala kommittén etc. samt med yrkesorganisationerna (Rådgivande kommittén för fiskefrågor). Härutöver har enheten en representant vid rådets alla möten (interna och externa gruppen, Coreper samt ministerrådsmöten).

Enhet A4 ansvarar för den gemensamma marknadsorganisationen, handelspolitik och sanitära frågor. I denna egenskap har enheten kontakter med ett antal andra direktorat, t.ex.:

- DG I, beträffande internationella handelsavtal (WTO, EEA, GSP m.m.)
- DG VI, när det gäller de finansiella aspekterna av återtag inom ramen för Producentorganisationernas arbete (återtagen finansieras via jordbruksfonden)
- DG VIII, när det gäller ACP-länderna (Lomékonventionen), t.ex. om bistånd består av undantag från de normala handelsnormerna

- DG XI, beträffande CITES (Convention on International Trade in Endangered Species)
- DG XXI, avseende tullfrågor, d.v.s. hanteringen av tullfria kvoter och import till permanent reducerad (eller borttagen) tull - antingen inom ramen för internationella handelsavtal eller i syfte att tillgodose beredningsindustrins behov av råvaror
- DG XXIV, för sanitära frågor

Härutöver sker informationsutbyten med EU:s statistikorgan EUROSTAT.

Livsmedelsrelaterade och veterinära frågor hanterades tidigare av DG VI (jordbruk) men som en direkt konsekvens av utbrotten av BSE ("Galna kosjukan) beslutades under våren 1997 om inrättande av ett särskilt direktorat med ansvar för sanitära frågor, DG XXIV. Det grundläggande syftet är att stärka fokuseringen på de sanitära, konsumentrelaterade frågorna samt att frikoppla dessa frågor från producenttresset som är starkt inom DG VI:s arbetsområde.

DG XXIV skall hantera alla sanitära frågor som avser konsumentskyddet (direktiv som utgör grunden för arbetet är 91/493; 91/492 och 91/67) inklusive inspektioner av de anläggningar i tredje land som är godkända eller skall godkännas för försäljning av livsmedelsprodukter till EU, samt relevant administration i dessa länder. Direktoratet är lokaliserat till Bryssel men själva inspektoratfunktionen är placerad på Irland. Inspektoratet inrättades under sommaren 1997 och sysselsätter ca 40-50 personer. DG XXIV skall konsultera både DG I och XIV avseende fiskefrågor.

Enhet A4 har efter den senaste omorganisationen också huvudansvaret för vattenbrukssektorn. Härigenom har avdelningen kontakter med ett stort antal andra direktorat:

- DG I handelsfrågor, t.ex. ärenden om norsk odlad lax
- DG III farmaceutiska frågor (t.ex. rester av fodertillsatser i fisken)
- DG V arbetsvillkor
- DG VI veterinära frågor (t.ex. fisksjukdomar)
- DG VIII vattenbruksprojekt är en vanlig del i biståndet
- DG XI habitatdirektivet³⁴ gäller lokaliseringen av anläggningar samt lämpligheten i att odla viss art på visst ställe
- DG XII vattenbruksforskning inom FAIR-programmet

³⁴ "Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats" (L 38/18, 10.2.82);

- DG XVI driver projekt om utveckling av kustområden ("Coastal zone development") vilka bl.a. omfattar vattenbruk
- DG XXII inom ramen för programmet "Leonardo" bedrivs utbytesverksamhet mellan universitet och odlingar vad avser personal samt vattenbruksutbildning
- DG XXIV vetenskapliga råd vad avser alla livsmedelsfrågor

Avdelning B, Internationella organisationer och fiskeavtal med tredje land

Avdelningen har kontakter med DG I, som bl.a. har att övervaka att övriga direktorat följer internationella handelsavtal. DG I har befogenhet att avbryta en förhandling som leds av DG XIV för att lösa eventuella meningsskiljaktigheter mellan DG I och DG XIV.

Genom att biståndsverksamhet i många fall berör fiskerinäringen har avdelningen kontakter med DG VIII. Bl.a. organiserar DG VIII möten med s.k. "Fisheries Development Advisers" i Europa till vilka DG XIV inbjuds.

Under 1997 diskuteras samverkan mellan biståndspolitik och den gemensamma fiskeripolitiken vad gäller tredje landsavtal. Bl.a. ordnades i februari ett möte i Finland i denna fråga. Bland förslagen för att öka samverkan har funnits formaliserade "samråd" mellan DG XIV och DG VIII.

Avdelning C, Bevarande och kontroll

För avdelning C är DG XI, miljö, ett viktigt direktorat, med vilka man samarbetar kring flera konventioner, t.ex. OSPARC (Oslo-Pariskonventionen) och HELCOM (Helsingforskonventionen) och regionala konventioner till skydd mot havsföroreningar. DG XI är huvudansvarigt för frågorna men så fort det rör den gemensamma fiskeripolitiken blir DG XIV involverade. Ett annat samarbetsområde är Nordsjökonferensen där både fiske- och miljöfrågor behandlas.

Enheten för forskning har omfattande kontakter med DG XII, forskning. Härutöver kan nämnas DG I vad avser fångstkvoter och DG VIII, utveckling och bistånd. Kontakterna med DG VIII väntas öka med anledning av arbetet inom ICCAT (the International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas).

Avdelning D, Struktur och fiskeberoende regioner

Avdelningen samarbetar framför allt med de andra fondansvariga direktoraten samt med DG XIX (budget) och DGXX (kontroll och uppföljning) vad avser de finansiella aspekterna på programmen.

Rutinen för att ändra eller godkänna ett program t.ex. inom ramen för mål 5a fiske följer en särskild konsultationsprocedur. DG XIV skall konsultera DG V (sysselsättningspolitik och därmed ansvariga för socialfonden), DG VI (jordbrukspolitik och ansvariga för jordbruksfonden), DG XVI (regionalpolitik och ansvariga för regionalfonden) samt DG XIX (budget), DG XX (finanskontrollen) och kommissionens interna juristfunktion ("Legal Service"). När alla direktoraten har godkänt förslaget delges det av ansvarig kommissionär de övriga kommissionärerna som härefter godkänner beslutet genom skriftlig procedur.

Kommunikationen sker således främst skriftligt men möjlighet finns för interna möten. Möten sammankallas dock främst i händelse av oenighet eller då det är mycket ont om tid för godkännande.

Härutöver skall möten inom övervakningskommittéerna för de olika programmen föregås av en intern delgivning. Inför övervakningskommittéer inom mål 5a skall mötesmaterial delges DG XX. Avser mötet en övervakningskommitté för Pesca skall även DG V och XVI delges, eftersom även social- och regionalfonden är medfinansierare för Pesca.

Kontroll och uppföljning

DG XX, kontroll och uppföljning, har en särställning inom kommissionen i egenskap av intern kontroll- och revisionsmyndighet.

DG XX:s verksamhet omfattar i huvudsak att kontrollera och effektuera utbetalningar från fonder till medlemsländernas olika program, samt internrevision inom kommissionen. Härutöver granskas medlemsländernas rutiner för utbetalning och användning av medel från EG:s fonder. Revisionen omfattar både redovisning och förvaltning.

De tjänstemän som arbetar med kontroll av medlemsländerna ansvarar för bestämda länder. Sedan en omorganisation år 1996 har tyngdpunkten förskjutits något från kontroll mot utvärdering och metodutveckling, bl.a. vad avser resultatrevision. Denna utveckling är delvis en följd av det nordiska inflytandet både på DG XX och DG XIX (budget). Ansvaret för att upprätta och förbättra metoder för budgetering, uppföljning och effektivitet ligger på DG XIX.

Ansvaret delas upp efter olika administrativa skeenden så att det krävs attester från flera olika (vanligen tre) behöriga personer innan beslut om penningtransaktioner kan effektueras.

Ansvarig chef på respektive sakenhet skall utfärda en framställan om att utgifter bör täckas av en viss fond. Därefter sker en kontroll inom DG XX av att utgiften hänförs till rätt område i budgeten, att det finns medel

kvar för ändamålet, att utgiften är av rätt slag och att den är förenlig med principer om effektiva och sunda finanser. Efter denna kontroll utfärdar den ansvariga chefen en betalningsorder som vidarebefordras till en ekonomichef (vanligen finns en sådan vid varje DG, skild från sakenheten). Betalningsordern kontrolleras vid DG XX och först därefter kan ekonomichefen utföra utbetalningen. Formen för budgetering, utbetalning och kontroll har beslutats genom en särskild förordning³⁵.

DG XX utför även kontroller i medlemsländerna av att administrativa rutiner och organisation uppfyller ställda krav. Bl.a. krävs att myndigheter som hanterar utbetalningar av strukturfondsmedel skall ha funktioner för internkontroll. DG XX kontrolleras i sin tur av Revisionsrätten som årligen rapporterar till parlamentet angående DG XX:s förvaltning och internrevision.

6.2 Tillämpning i Sverige

Enligt EG-fördraget skall rådet när de beslutar om lagstiftning överlåta åt kommissionen att genomföra beslutade regler. Rådet kan dock i vissa fall förbehålla sig rätten att direkt genomföra reglerna. I kommissionens arbete med att genomföra beslutad lagstiftning kan bl.a. ingå att fatta kompletterande, mer detaljerad, lagstiftning.

Medlemsländernas medverkan i genomförandefrågorna sker dels genom deltagande i kommissionens förvaltningskommittéer, dels genom direkta kontakter med tjänstemän på DG XIV.

Fiskeriverket är ansvarigt för att verkställa de beslut inom den gemensamma fiskeripolitiken som fattas inom EU och är den myndighet som representerar Sverige i kommissionens förvaltningskommittéer. De frågor som beslutas i förvaltningskommittéerna skall, eftersom de bygger på beslut av rådet, generellt inte ha politisk karaktär. Det händer emellertid att även politiskt känsliga frågor hanteras inom förvaltningskommittéerna eller att en fråga då den operationaliseras får politiska följder. Mot denna bakgrund deltar även departementet när så anses motiverat.

Inför möte inom förvaltningskommittéerna skriver verket yttrande till Jordbruksdepartementet. Härefter skriver Jordbruksdepartementet instruktioner för verkets deltagande.

Ibland krävs kompletterande nationella regler även till de förordningar eller beslut som fattas av rådet eller kommissionen. Så är t.ex. fallet vad gäller fartygstillstånd. Det är regeringens ansvar att säkerställa att kompletterande lagstiftning finns.

---

³⁵ Financial regulation No 2730/94 OJ L 293, 12.11.94

Liksom regeringen ställer kommissionen krav på information och underlag för kontroll av medlemsländernas verksamhet. Kommissionen följer upp och utvärderar beslutade åtgärder före, under och efter genomförandet. Uppföljning och utvärdering görs antingen av kommissionens egna inspektörer eller genom uppmaning till landet att lämna begärda uppgifter eller översända beslutad nationell kompletterande lagstiftning.

Nedan redovisas några viktigare exempel på EU-relaterade ärendegrupper och frågor som Fiskeriverket ansvarar för samt vilka andra myndigheter som i samarbete med Fiskeriverket svarar för administrationen av dessa frågor. Mot bakgrund av utredningens direktiv behandlas i synnerhet struktur- och kontrollfrågor.

6.2.1 Resurspolitiken

Resurspolitiken beslutas främst efter överläggningar inom rådets interna och externa arbetsgrupper. Reglerna är oftast detaljerade till sin utformning och lämnar endast en mindre del av genomförandet åt kommissionen. Resultatet av förhandlingarna kräver dock viss implementering och komplettering på svensk nivå.

Efter slutförda kvotförhandlingar åligger det Fiskeriverket att utfärda bestämmelser och riktlinjer för fisket, att upprätta baslistor och månadslistor med uppgift om fiskets omfattning i tredje lands zon och att hålla dessa listor uppdaterade. Fiskeriverket har även i uppgift att informera fiskerinäringen, Kustbevakningen och allmänheten om beslutens innebörd. Härutöver skall efterlevnaden följas upp genom kontrollverksamheten.

Fiskeriverket medverkar även i arbetet inom kommissionens kommitté för vetenskapliga, tekniska och ekonomiska frågor (Scientific Technical and Economical Committee for Fisheries, STECF) genom både Havsfiskelaboratoriet och Utredningsavdelningen centralt. STECF är en rådgivande kommitté som bl.a. arbetar med att utforma modeller för ekonomisk rådgivning vid fastställande av fiskekvoter. Råden skall utgöra ett komplement till den biologiska rådgivning som utarbetas av ICES.

6.2.2 Marknadspolitiken

De handelspolitiska frågorna beslutas inom rådet. Frågor kring marknadsnormer, producentorganisationer och överskottshantering hanteras däremot till största delen inom kommissionen. Det främsta undantaget är de årliga förhandlingarna om orienteringspriser, vilka beslutas om inom rådet.

Allmän bevakning av marknadsfrågor för fiskeri- och vattenbruksprodukter

Fiskeriverket är den myndighet som ansvarar för marknadsregleringen av fisk och fiskprodukter. Detta innefattar bl.a. kontroll av att fastställda marknadsstandarder efterlevs samt rapportering av nationell marknadsinformation till kommissionen.

Verket handlägger även frågor rörande auktorisation av förstahandsmottagare. För närvarande är ca 130 företag auktoriserade.

Producentorganisationerna och de ekonomiska stöden

Sverige har inte utnyttjat alla marknadsstöd. I avsnitt 5.2.2 redovisas samtliga stöd som kan finansieras av EU. Av dessa utnyttjar Sverige endast stöd för överskottshantering respektive fast stöd. För år 1995 och 1996 har det totalt utgått 10,5 resp. 13,5 miljoner kronor i bidrag till Sveriges fyra producentorganisationer (PO) för återtagen fisk. Huvuddelen av bidragen har utgått för överskottshantering.

Härutöver beviljades fem miljoner kronor av prisregleringsmedel i bidrag under år 1994 för att bilda de fyra producentorganisationerna. Denna åtgärd föregick alltså inträdet i unionen.

Återtagssystemet är en uppgift för Fiskeriverket. Verket utövar tillsyn över producentorganisationerna och är den myndighet som kan godkänna en PO. Verket har även kvalitetskontrollanter som gör fysiska kontroller av den fisk som återtas från marknaden.

Stödet beräknas på årsbasis i efterskott. Producentorganisationerna har emellertid möjlighet att erhålla stöd i förskott månadsvis om säkerhet kan ställas, en möjlighet som organisationerna i regel utnyttjar. Ansökningarna sänds in till Fiskeriverket, som utför kontroll av att uppgifterna i ansökan är korrekta. Ansökan sänds därefter till Statens Jordbruksverk som är utbetalningsställe för stödet och således betalar ut stöd till organisationerna samt rekvirerar medel från EU (jordbruksfondens garantisektion). Jordbruksverket ansvarar även för de säkerheter som ställs för stödet (bankgaranti om 105% av utbetalt bidrag). Efter fiskeårets avslutande gör Fiskeriverket en genomgång av producentorganisationernas verksamhet och om inte några betydelsefulla felaktigheter upptäcks föreslår Fiskeriverket Statens Jordbruksverk att återlämna de ställda säkerheterna.

Till skillnad från vad som är fallet i flera andra medlemsländer har Sverige dock valt att inte lägga ut den nationella förvaltningen av fiskekvoter på producentorganisationerna.

Handelsfrågor med tredje land

Handelsfrågorna omfattar avtal med tredje land om frihandel, beslut om tullkvoter eller tullnedsättningar till u-länder, beslut om kvoter till följd av EU:s utvidgning (de s.k. kompensationsförhandlingarna) samt beslut om kvoter och suspensioner i fall där det råder brist på råvaror för gemenskapens beredningsindustrier.

I Sverige är UD ansvarigt departement för handelsfrågor. UD kontaktar Jordbruksdepartementet för synpunkter och utredningsarbete. Fiskeriverket är utredande myndighet och remissorgan. Ibland kontaktas Fiskeriverket direkt av den under UD ansvariga myndigheten, Kommerskollegium. I tullfrågor är det Generaltullstyrelsen och Kommerskollegium som är ansvariga myndigheter. Kommerskollegium ansvarar för t.ex. tullsuspensioner och Fiskeriverket är endast remissorgan. Tullfrågorna är för Fiskeriverkets del inte alls lika omfattande som de frågor som rör olika handelsavtal.

6.2.3 Strukturpolitiken

Inom strukturpolitiken förekommer förhandlingar och beslut om övergripande lagstiftning endast inför en ny programperiod, dels för strukturstöden, dels för de fleråriga utvecklingsprogrammen för fiskeflottan.

Rådet har överlåtit åt kommissionen att förhandla om och förvalta specifika program för de enskilda medlemsländerna, såväl vad avser stöden som de fleråriga utvecklingsprogrammen. Beslut fattas inom kommissionens förvaltningskommitté för fiskerinäringens struktur.

Utvecklingsprogram för den svenska fiskeflottan

Fiskeriverket utarbetar underlag inför förhandlingar med kommissionen om de fleråriga utvecklingsprogrammen (MGP) samt följer upp att åtgärderna genomförs, exempelvis genom att styra flottans kapacitet och värdera andra åtgärder som syftar till att begränsa fiskeansträngningarna. Härutöver utvärderas pågående och avslutade program.

Yrkesfiskelicenser och fartygstillstånd

Det främsta instrumentet Fiskeriverket har till sitt förfogande för att reglera flottans storlek är rätten att utfärda fartygstillstånd. Ett särskilt tillstånd (licens) krävs i enlighet med EG:s regler för att få använda visst fartyg i yrkesmässigt fiske.

Fiskeriverket är också beslutande myndighet i ärenden om personlig yrkesfiskelicens. Personliga yrkesfiskelicenser krävs inte enligt EG:s regelverk men Sverige har, för att förbehålla resursen till näringsidkare, valt att, redan före EU-anslutningen, inrätta ett system där det krävs en personlig yrkesfiskelicens för att kunna erhålla fartygstillstånd.

Länsstyrelserna mottar ansökningar om yrkesfiskelicens och översänder dem tillsammans med eget yttrande och förslag till beslut till Fiskeriverket. Ansökningar om fartygstillstånd sänds direkt till Fiskeriverket och inget yttrande från länsstyrelsen begärs in.

Före beslut rådgör Fiskeriverket med en Rådgivande grupp för yrkesfiskefrågor, i vilken Sveriges Fiskares Riksförbund och dess regionförbund finns representerade.

Fartygsregister

Fiskeriverket förvaltar ett fartygsregister som innehåller uppgifter om samtliga svenska fartyg med en längd av fem meter eller mer som får användas i yrkesmässigt fiske. Registret innehåller, förutom uppgifter om ägare, samtliga uppgifter som krävs enligt EG:s förordning om register över fiskefartyg³⁶ däribland dess motorstyrka och bruttotonnage.

Genomförande och tillämpning av struktur- och regionalpolitiken

I Sverige är de för fisket viktigaste stöden mål 5a och gemenskapsinitiativet Pesca. Även mål 2, 5b och 6 har dock viss betydelse för fiskerinäringen.

Partnerskap och subsidiaritet

En av de största reformerna av struktur- och regionalpolitiken började i och med 1992 års översyn. Medlemsländerna tog över beslutsrätten för enskilda stödärenden fr.o.m. de program som inleddes år 1994. Tidigare hade varje enskilt beslut som avsåg fiskets mål 5a handlagts av kommissionen. Besluten togs inom ramen för Ständiga kommittén för fiskerisektorns struktur. Bakgrunden till ändringen var beslutet att föra en politik som lägger besluten så nära berörd part som möjligt, *subsidiaritetsprincipen*.

---

³⁶ Kommissionens förordning (EG) nr 109/94 av den 19 januari 1994 om ett fiskefartygsregister för gemenskapen

Genom detta förfarande har det s.k. *partnerskapet* intagit en central roll i hanteringen av strukturstöden. De olika programmen skall utarbetas, finansieras, granskas, övervakas och utvärderas inom ramen för partnerskapet. Detta kan se olika ut i olika länder men skall alltid inkludera kommissionen och berörd medlemsstats behöriga myndigheter och finansieringsorgan. Härutöver deltar, utifrån respektive lands nationella bestämmelser och praxis, de ekonomiska och sociala intressenter på nationell, regional och lokal nivå som medlemsstaten utser.

Som tidigare berörts inleds medlemslandets arbete med ett program med att lämna en sektorplan till kommissionen. I sektorplanen beskrivs näringen samt de strategier man avser tillämpa och de åtgärder som skall vidtas för att uppnå vissa mål. Tillsammans med sektorplanen skall lämnas en begäran om medfinansiering av åtgärderna från kommissionen. Kommissionen anger särskilt att det är viktigt att, förutom behöriga myndigheter, övriga delar av partnerskapet deltar då förslagen utformas. Med utgångspunkt från sektorplanen förhandlar sedan kommissionen och medlemsstaten fram ett programdokument, även kallat gemenskapsprogram. (I dagligt tal i Sverige går hela dokumentet under benämningen sektorplan).

Övervakningskommittéer och utvärdering

Efter omröstning inom Ständiga kommittén för fiskerinäringens struktur fattar kommissionen beslut om ett programdokument. Därefter skall en s.k. övervakningskommitté upprättas inom ramen för partnerskapet. Dess uppgift är att följa hur programmen framskrider och föreslå ändringar där sådana behov finns. Övervakningskommittén sammanträder normalt två gånger per år. Det finns särskilda bestämmelser om vilka rapporter och utvärderingar som skall föreläggas övervakningskommittén.

Förutom de rapporter och utvärderingar som skall tas fram inom partnerskapet, skall en särskild, oberoende utvärderare bedöma programmets effekter och effektivitet. Sådana utvärderingar lämnas både efter halva programtiden och efter periodens slut. Den oberoende utvärderingen är för såväl kommissionen som för medlemslandet ett viktigt verktyg för att granska huruvida de satsade medlen används rationellt och för rätt ändamål.

För fiskerisektorn i Sverige finns två övervakningskommittéer, en för mål 5a och en för Pesca. I dessa berörda departement och svenska myndigheter på central, regional och för Pesca även lokal nivå, näringen samt kommissionen och Europeiska investeringsbanken. Jordbruksdepartementet har ordförandeposten i båda kommittéerna.

Vilka departement och myndigheter som deltar i en övervakningskommitté beror av vilka fonder som finansierar programmen. Eftersom

Pesca finansieras av såväl fiske- som regional- och socialfonden deltar på central nivå förutom Fiskeriverket även NUTEK och Arbetsmarknadsstyrelsen, i egenskap av fondansvariga för respektive regionalfonden och socialfonden.

Beslutsfattande och rådgivande grupper

I Sverige har subsidiaritetsprincipen uttryckts genom att såväl beslut som underlagsarbete i så stor utsträckning som bedömdes praktiskt möjligt har lagts på regional nivå samt att näringsintressenter och den lokala nivån utgör rådgivande instanser. För mål 5a gäller att regeringen beslutat att dela upp beslutsrätten mellan Fiskeriverket och länsstyrelserna. Fiskeriverket beslutar om:

- Anpassning av fiskeansträngningen
- Förnyelse och modernisering av fiskeflottan
- Skydd av marina områden
- Övriga åtgärder

Länsstyrelserna beslutar om:

- Stöd till investeringar i vattenbruk
- Utrustning i fiskehamnar samt
- Beredning och saluförande av fiskets och vattenbrukets produkter.

Av de stödområden som står till förfogande för medlemsländerna inom ramen för mål 5a har (se avsnitt 5.2.3.2) har Sverige valt bort stöd till:

- Upprättande av gemensamma företag och samarbetsprojekt, inom ramen för "Anpassning av fiskeansträngningen" och
- Åtgärder av socioekonomisk karaktär (förtidspensionering m.m., inom ramen för "Övriga åtgärder").

Vad avser rubriken "Övriga åtgärder" har Sverige istället inkluderat en åtgärd under samlingsnamnet "Studier och pilotprojekt", inom ramen för vilken alla aktörer och delsektorer kan söka stöd för studier och nydande projekt.

Utgångspunkten för uppdelningen av beslutsbefogenheten mellan Fiskeriverket och länsstyrelserna³⁷ var att Fiskeriverket skulle ges kontrol-

³⁷ Beslutsfördelningen mellan myndigheterna regleras i förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

len över allt som berörde själva flottan. Fiskeriverket hade redan tidigare rätt att besluta om fartygstillstånd, d.v.s. tillstånd som erfordras för att få bedriva yrkesmässigt fiske med visst fartyg, och kontrollerade därigenom flottans storlek samt administrerade det nationella fartygsregistret. Regeringen bedömde det också som fördelaktigast att Fiskeriverket beslutade om nationellt övergripande frågor såsom avsättningsfrämjande åtgärder och studier och pilotprojekt medan länsstyrelserna fick beslutsrätten för vattenbruk, beredning samt utrustning i hamnar.

Till sin hjälp har Fiskeriverket inrättat *rådgivande grupper*, som har till uppgift att diskutera frågor om stöd. För de områden där Fiskeriverket beslutar finns rådgivande grupper för:

- *yrkesfiske*, där Fiskeriverket, Sveriges Fiskares Riksförbund och dess regionförbund är representerade
- *forskning*, med representanter för Sveriges Fiskares Riksförbund, Fiskevattenägarna, Sportfiskarna, vattenbrukets FoU, Vattenbrukarnas Riksförbund, SJFR, sötvattens FoU, marin FoU, fiskeriteknik, förädling samt Fiskeriverket centralt och de tre laboratorierna. Gruppen diskuterar ärenden om studier och pilotprojekt
- *avsättningsfrämjande åtgärder* (marknadsföring) med representanter för Sveriges Fiskares Riksförbund, Vattenbrukarnas Riksförbund, Fiskbranschens Riksförbund, Exportrådet samt Fiskeriverket inkl. Svensk Fisk.

För ärenden där Länsstyrelsen beslutar finns en rådgivande grupp för:

- *vattenbruk* med representanter för Vattenbrukets Riksförbund, Fiskeriverket och länsstyrelserna.

Beträffande *Pesca* har Fiskeriverket beslutsrätten efter hörande av en rådgivande grupp för Pesca med representanter från kommissionen, NUTEK, Arbetsmarknadsstyrelsen, Länsstyrelser, kommuner, Sveriges Fiskares Riksförbund, Vattenbrukarnas Riksförbund, Fiskbranschens Riksförbund samt Fiskeriverket.

Ansvarsfördelning mellan myndigheter

Eftersom beslutsbefogenheten för vissa åtgärdsområden förlagts till länsstyrelserna medan Fiskeriverket är s.k. fondansvarig myndighet för Fonden för fiskets utveckling, krävs ett nära samarbete och en uttalad ansvarsfördelning mellan myndigheterna.

Fiskeriverket sköter alla rutinmässiga kontakter med kommissionen som t.ex. att äska medel från fiskefonden och delta i Ständiga kommittén för fiskerinäringens struktur. Fiskeriverket upprätthåller sekretariatsfunktionen för övervakningskommittéerna för såväl mål 5a som för Pesca. Verket utvecklar också, tillsammans med andra fondansvariga myndigheter, administrativa rutiner för handläggning och rapportering.

Fiskeriverket hanterar vidare samtliga de rapporter som skall upprättas för fiskets stöd. Rapporter av olika slag skall föreläggas:

- kommissionen (DG XIV - fiske) (halvårsvis redovisning om utbetalningar samt årlig redovisning, på projektnivå, om åtgärdernas genomförande³⁸,
- UCLAF (Unité de Co-ordination de la Lutte Anti-Fraud), kvartalsvis redovisning av eventuellt upptäckta oegentlighet³⁹,
- Jordbruksdepartementet (kvartalsvis redogörelse över utbetalningar av EU-medel samt en prognos över kommande utbetalningar),
- Övervakningskommittén (halvårsvisa lägesrapporter över såväl det ekonomiska som fysiska genomförandet).

Härutöver skickas kontinuerligt information direkt via datasystemen från Fiskeriverket till NUTEK i dess egenskap av koordinerande myndighet för samtliga fondansvariga myndigheter.

Det faktum att vissa beslut ligger på regional nivå medför att de medel Fiskeriverket, i egenskap av fondansvarig myndighet, erhåller från EU behöver fördelas på respektive län. En eller flera gånger per år fattar

³⁸ Kommissionens förordning (EG) nr 1796/95 av den 25 juli 1995 om genomförandebestämmelser för det stöd som beviljas genom Fonden för Fiskets Utveckling (FFU) framlagda inom ramen för de åtgärder som föreskrivs i förordning (EG) nr 3699/93

³⁹ Kommissionens förordning (EG) nr 1681/94 av den 11 juli 1994 om oriktigheter och återvinning av belopp som felaktigt har utbetalats i samband med finansieringen av strukturpolitiken och om organisationen av ett informationssystem på detta område.

Fiskeriverket, för respektive berört åtgärdsområde, beslut om länsvisa ramar inom vilka länen kan fatta beslut.

Till dags dato har den länsvisa fördelningen av medel huvudsakligen grundat sig på investeringsviljan i respektive län. Stödbeloppet har räknats fram utifrån inkomna ansökningar till fastställda datum och länen har erhållit medel i proportion till behovet.

Fiskeriverket utfärdar föreskrifter och allmänna råd för samarbetet mellan länsstyrelserna och verket. Av dessa framgår att:

Länsstyrelsen skall:

- vara mottagare av samtliga ansökningar, oavsett beslutsinstans,
- i de fall länsstyrelserna är beslutande, skicka kopia av ansökan till verket för registrering,
- i de fall Fiskeriverket är beslutande, yttra sig i ärendet och överlämna detta tillsammans med ansökan i original till verket,
- inhämta skuldebrev och hantera säkerheter för samtliga åtgärdsområden oavsett beslutsinstans (de flesta stöd utgår i form av avskrivningslån)
- genomföra fysisk inspektion av genomförda investeringar, oavsett beslutsinstans, avseende varje investering över en viss investeringsvolym samt stickprov för övriga.

Fiskeriverket skall:

- registrera och löpande följa utvecklingen av samtliga ärenden genom särskilt datasystem,
- sköta utbetalningar av EU-medel för samtliga stödområden.

Härutöver har såväl Fiskeriverket som länsstyrelserna i uppgift att informera och bistå sökanden med ansökningsblanketter. Länsstyrelserna skall dessutom granska och komplettera inkomna ansökningar, samt preliminärt godkänna utbetalning. Begäran om utbetalning vidarebefordras härefter till Fiskeriverket för slutligt godkännande.

Utbetalningar av medel från regional- eller socialfonden avseende Pesca, agerar Fiskeriverket gentemot NUTEK och AMS. Efter att Fiskeriverket fått begäran om utbetalning från stödmottagaren, fyller Fiskeriverket i de dokument som krävs för utbetalning. Därefter utbetalar NUTEK eller AMS stödet direkt till den reelle mottagaren.

Additionalitet

En av den gemensamma struktur- och regionalpolitikens viktigaste grundprinciper är den s.k. *Additionalitetsprincipen*. Den innebär att finansieringen från gemenskapens fonder inte skall utgöra ersättning för tidigare nationella insatser, utan ett tillägg till dessa. Kommissionen och medlemsstaten skall därför då ramarna för respektive program fastställs, säkerställa att medlemsstaten bibehåller sina offentliga utgifter för strukturåtgärder inom området ifråga på minst samma nivå som under föregående programperiod. Om landet är en ny medlem skall beloppen jämföras med utgifterna före medlemskapet.

Som offentliga utgifter räknas även den finansiering som kommer från regional och lokal nivå. Det är därför medlemslandet som väljer varifrån den nationella offentliga medfinansieringen av stöden skall hämtas.

Oavsett av om medfinansieringen är central eller regional och oberoende av inom vilket program åtgärden finansieras, gäller att EU bidrar med upp till 30% av investeringskostnaden om stödmottagaren är privat och 50% om det är ett offentligt organ som står för satsningen. Även icke-offentliga organ kan emellertid få 50% medfinansiering under förutsättning att a) de inte bedriver verksamhet under marknadsmässiga villkor och b) investeringen finansieras av uteslutande offentliga medel. Analogt kan offentliga bolag som bedriver verksamhet under marknadsmässiga villkor begränsas till den lägre stödsatsen. EU finansierar dock en högre andel av kostnaden, upp till 50% för privata respektive 75% för offentliga organ, om åtgärden äger rum inom mål 6- (och 1-) områdena. Den nationella offentliga medfinansieringen måste alltid uppgå till minst 5% av åtgärdens totala kostnad. Enligt det svenska programmen för fiskerinäringen (mål 5a och Pesca) skall dock i normalfallet utgå 10% offentlig medfinansiering.

Avseende *mål 5a* fiske har Fiskeriverket genom sitt anslag C2, Strukturstöd till fisket m.m., för 1997 medel för att täcka huvuddelen av den nationella medfinansieringen. Ett undantaget är åtgärden "Utrustning i fiskehamnar", för vilken det i programmet stadgas att det är regional medfinansiering som skall användas.

För åren 1995 och 1996 fick regional finansiering delvis även användas för åtgärderna Vattenbruk och Beredning, eftersom Fiskeriverkets 18-månadersanslag för budgetåret 1995/96 inte var tillräckligt för att medfinansiera medel för 24 månader från fiskefonden.

Beträffande Pesca är det huvudsakligen regionala medel som används för den nationella medfinansieringen.

Regionalt finns inte några särskilda medel avsatta för fiskerisektorn, vilket har inneburit svårigheter då projekt skall genomföras. Nedan följer en sammanställning av de olika stöd som i huvudsak nyttjats för regional och lokal medfinansiering:

Anslag A1 (Näringsdepartementet) - Regionala utvecklingsmedel som disponeras av länsstyrelserna, kan nyttjas för nationell medfinansiering av strukturstöd. Ur detta anslag avsätts också medel till landsbygdsstöd, som sedan årsskiftet 1996/97 dock inte kan nyttjas för medfinansiering av åtgärder direkt riktade mot fiskerinäringen inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken. Däremot kan dessa medel användas till anslutande områden t.ex. fisketurism inom mål 5b och 6.

Tillfälligt småföretagsstöd kan nyttjas för medfinansiering till de fiskeföretag som uppfyller de villkor som finns angående stödformen. Reglerna för tillfälligt småföretagarstöd stadgas i förordning (1994:773) om tillfälligt småföretagarstöd. Bl.a. anges att det kan lämnas i hela landet till företag som har högst 50 anställda och en årsomsättning på högst 7 miljoner ecu samt att stöd kan lämnas med högst 15 procent av investeringsutgiften.

Kommunala medel används som nationell medfinansiering i huvudsak vid finansiering av investeringar i hamnar och inom ramen för Pesca. Kommunallagen förbjuder emellertid individuellt riktat stöd till enskilda näringsidkare från kommuner (och landsting) och tillåter endast åtgärder som allmänt främjar näringslivet.

Vattenavgiftsmedel nyttjas i huvudsak som finansiering av fiskevårdsåtgärder. Vattenavgiftsmedlen är knutna till vissa geografiska områden och till vissa åtgärder, vilket innebär att de inte kan användas som generell medfinansiering utan enbart i de fall villkoren sammanfaller med den tänkta åtgärden.

Stödets ekonomiska omfattning

Det stöd som hittills utgått helt eller delvis inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken, d.v.s. struktur- och regionalpolitikens mål 5a (inkl. mål 5a inom mål 6-området) och Pesca, kan inom Sverige kvantifieras enligt nedanstående tabell där rubriken "Region" sammanfattar övriga regionala medel, t.ex. landstingsmedel och kommunala medel.

Tabell 6:1: Beviljat stöd inom mål 5a och Pesca t.o.m. 12 december 1997, tusen svenska kronor.

	EU			Sverige			
	Regf	Socf	Fiskef	Stat on	FiV	Län	Regi- on
Mål5a	-	-	200.467	68.854	9.642	13.244	
Pesca	239	1.156	2.246	455	985	1.736	

EU-stödets omfattning avseende stöd enligt mål 5a i respektive medlemsland beror bl.a. av fiskerinäringens storlek samt det nationella stödets betydelse före medlemskapet. För Pesca prioriterar medlemslandet, i samråd med kommissionen, mellan de olika initiativ man väljer att genomföra i landet. Varje medlemsland erhåller en samlad pott för samtliga gemenskapsinitiativ. För att sätta det svenska stödet i relation till övriga länders stöd redovisas nedan EU:s ungefärliga totala finansiering,

Tabell 6:2: EU-stödets årliga omfattning enligt programdokumenten i några medlemsländer avseende mål 5a fiske (inklusive mål 1- och 6-regioner) och Pesca under perioden 1995-1999 (miljoner svenska kronor -kurs ECU/SEK = 8,60):

Stöd	Sverige	Finland	Danmark	Storbrit.	Holland	Portugal
5a	76	46	200	177	79	306
Pesca	7	6	28	61	18	41

Källa: DG XIV.

För att ge en bild av stödets spridning inom Sverige redovisas nedan beviljade EU-medel (fiskefonden) inom ramen för mål 5a (inklusive i mål 6-regionen) fördelat per län i procent. Beloppen redovisas dels separat för vissa huvudsakliga stödområden, dels som en totalsumma per län för dessa utvalda stödområden. De mera landsomfattande insatserna, såsom marknadsföringsåtgärder och utsättningar av fisk, har inte tagits med i redovisningen

Stödets volym varierar kraftigt mellan länen. Variationen är en följd av att medlen hittills fördelats på länen i proportion till investeringsviljan i respektive län. I de flesta fall sammanfaller detta med de regioner där näringen redan är av betydande storlek.

Tabell 6:3: Geografisk spridning av ur fiskefonden beviljade medel för vissa stödområden t.o.m. den 12 december 1997. Uppgifterna för Skåne län har särredovisats för f.d. Kristianstad respektive Malmöhus län.

EU-MEDEL	ÅTGÄRD							Total
	LÄN	Skrotn.	Nybyggn	Mod.fart	Vattenbr	Hamnar	Beredn.	
Stockholm	0.17	2.03	0.38	4.80	0.00	5.56	5.08	3.06
Uppsala	1.30	0.00	0.00	0.00	0.95	0.52	0.00	0.32
Sörmland	0.12	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.33	0.07
Östergötland	0.00	0.04	0.23	1.78	0.00	0.00	0.00	0.30
Jönköping	0.00	0.00	0.00	0.18	0.00	0.00	0.00	0.03
Kronoberg	0.00	0.00	0.00	1.16	0.00	0.00	0.00	0.16
Kalmar	2.61	0.00	1.62	4.96	0.00	18.24	0.00	6.85
Gotland	0.00	0.00	0.02	0.23	1.34	3.22	0.00	1.08
Blekinge	11.73	0.00	1.03	3.73	0.00	4.13	2.78	3.20
Kristianstad	15.13	0.11	0.35	0.00	5.07	2.92	0.00	2.60
Malmöhus	1.95	2.71	0.43	10.53	8.00	1.58	1.48	3.14
Halland	1.10	0.00	14.30	1.02	10.32	9.11	0.00	6.28
Gbg & Bohus	64.15	93.11	80.36	19.96	69.84	47.90	63.01	61.32
Älvsborg	0.00	0.00	0.00	1.60	0.43	0.00	0.00	0.25
Skaraborg	0.00	0.69	0.20	1.45	2.98	0.76	0.00	0.73
Värmland	0.00	0.34	0.00	1.49	0.00	0.00	0.00	0.27
Örebro	0.00	0.00	0.00	1.20	0.00	0.00	0.00	0.17
Västmanland	0.00	0.16	0.00	0.00	0.09	0.01	0.00	0.03
Dalarna	0.00	0.00	0.00	5.83	0.00	1.06	0.00	1.15
Gävleborg	0.00	0.75	0.15	4.59	0.00	0.95	0.00	1.10
Västernorr.	0.00	0.06	0.06	3.24	0.00	1.84	0.31	1.06
Jämtland	0.00	0.00	0.18	7.94	0.00	0.06	0.93	1.22
Västerbotten	0.00	0.00	0.14	21.28	0.47	0.85	25.08	4.47
Norrbottn	1.74	0.00	0.56	3.03	0.52	1.30	0.00	1.12
Total	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Mål 6

Mål 6-regionen i Sverige omfattar Norrlands inland samt Kalix och Haparanda kommuner. Totalt omfattas sju län. Stöd inom mål 6-programmet beslutas vanligtvis inom s.k. länsvisa beslutsgrupper, vilka utgör självständiga, för ändamålet inrättade, myndigheter. Stöd till fiskerinäringen enligt mål 5a inom mål 6-området utgör dock ett undantag. Samma beslutsgång och arbetsfördelning som gäller i övriga landet gäller även inom mål 6-regionen. De särskilda utbildningsinsatser riktade mot fiskerinäringen som finns inom mål 6-programmet (åtgärd 3.7, finansierat av Socialfonden) hanteras dock i de länsvisa beslutsgrupperna.

Arbetet med rapportering och utvärdering sker i samarbete mellan sekretariatet för mål 6 (NUTEK) och för mål 5a fiske (Fiskeriverket). Lägesrapporter för regionens 5a-stöd utarbetas av Fiskeriverket men föreläggs båda övervakningskommittéerna. Utvärderingen för 5a-stöd i mål 6-regionen ingår formellt i utvärderingen för mål 6 men informationsutbyte sker mellan utvärderarna för mål 5a fiske respektive mål 6. Vidare är Fiskeriverket ansvarigt för att rekvirera medel från kommissionen för fiskets åtgärder enligt mål 5a inom mål 6-regionen.

Mål 2 och 5b

Fiskeriverket är inte direkt involverat i arbetet med mål 2 och 5b, eftersom fiskefonden inte finansierar åtgärder inom dessa program. Liksom för mål 6 finns för mål 2 och 5b särskilda beslutsgrupper, en för varje mål 2-program (fem st) och en för varje 5b-program (fem st). Som ett exempel beskrivs kortfattat hanteringen av mål 5b-programmet för sydöstra Sverige.

Den särskilda beslutsgruppen för sydöstra Sverige har 15 ledamöter med företrädare för kommunerna, landstingen, länsstyrelserna och länsarbetsnämnderna i regionen. Ordförande är landshövdingen i Jönköpings län.

Programmet omfattar tre insatsområden: företagsutveckling, utveckling av mänskliga resurser och utveckling av natur- och kulturresurser. Projektidéer kan inlämnas från kommuner, lokala intressegrupper, organisationer eller företag i samverkan. Så många medfinansiärer som möjligt bör ingå. Ansökan lämnas till ett 5b-sekretariat som finns på varje länsstyrelse. Bidrag kan härefter komma ifråga efter behandling av sekretariatet och bedömning av beslutsgruppen.

I princip kan även yrkesfisket och därtill hörande näringar få stöd, men endast om projektet stämmer överens med 5b-områdets program och om det står klart att projektet inte kan finansieras inom mål 5a fiske. I praktiken handlar det mest om turistfiske. Målet kan t.ex. vara att öka besöksantalet och förlänga turistsäsongen vilket man söker uppnå genom produktutveckling, kompetensutveckling och marknadsföring.

6.2.4 Kontroll

Organisation

Fiskerikontrollen omfattar som redovisats under kapitel 5 såväl resurspolitikerna som marknads- och strukturpolitiken. Huvudmyndighet för fiskerikontrollen är Fiskeriverket. Kustbevakningen, Polisen, Länsstyrelsen, Tullverket och Livsmedelsverket svarar för sådana kontrolluppgifter som faller inom respektive myndighets ansvarsområde. Fiskeriverket svarar för sammanställning av den årliga rapporten om tillämpningen av kontrollförordningen.

En indelning av kontrollen kan göras i dels fartygsaktiviteter till sjöss, dels dokumentkontroll och fysisk kontroll i fångst-, distributions- och försäljningsledet. Den senare omfattar:

- hamnkontroll (landningskontroll, kvalitetstillsyn, livsmedelshygien)
- tullkontroll (transportdokument)
- administrativ dokumentkontroll (loggbok, avräkningsnotor, landnings- och omlastningsdeklaration) samt
- kontroll av uppgifter i fartygsdatabasen om fiskeflottans kapacitet och verksamhet.

Landningskontrollen i hamn avser invägd fångst, loggbok, landningsdeklaration, redskap och avräkningsnota

Fiskeriverket

Verket övervakar bl.a. att de årliga kvoterna som tilldelas Sverige i såväl EU:s farvatten som i tredjelandszoner inte överskrids. Detta sker med hjälp av uppgifter från radorapporter, fiskeloggböcker (ca 75 000 per år) och avräkningsnotor (ca 100 000 per år). Verket för löpande register över fiskefartyg, fiskefartygstillstånd (ca 2 400 st) och personliga licenser (ca 3 200). Fiskeriverket är även ansvarig myndighet för kvalitetskontrollen av landad fisk.

Fiskeriverket svarar också för följande åtgärder enligt kontrollförordningen:

- reglering och stopp av fiskeverksamheten,
- inspektion och kontroll av vissa åtgärder för att förbättra och anpassa strukturerna inom fiskerisektorn, inbegripet vattenbruket,

- inspektion och kontroll av vissa åtgärder rörande den gemensamma organisationen av marknaden för fiskeriprodukter,
- åtgärder i händelse av att gällande bestämmelser inte följs (tillsammans med de rättsvårdande myndigheterna).

Från och med den 1 december 1996 har Fiskeriverket en särskild kontrollfunktion. Avdelningen för fiskerikontroll består centralt av ca 13 årsarbetskrafter, varav ca 6,5 arbetar med loggboksregistrering. Regionalt finns ytterligare sju personer som tillhör avdelningen varav fem inom den regionala kvalitetskontrollen och två kontrollanter vid industrilandningshamnen på Ängholmen.

Marknads- och strukturavdelningen svarar för kontroll av marknadsregleringen (prisregleringen) och för teknisk övervakning av strukturåtgärder.

Vad avser resurspolitiken svarar avdelningen för kontroll allmänt för informationen om fisket och fångsterna. Nyttjare av sådan information är dels Fiskeriverkets Miljö- och Resursavdelning, för styrning av fisket, dels dess Utredningsavdelning beträffande underlag till arbetet med beståndsuppskattningar och resursöversikter m.m.

Inom marknadspolitikens område svarar Kontrollavdelningen för kontroll vid landning av färskhets- och kvalitetsnormer. För kontrollen på Gotland har Fiskeriverket engagerat Kustbevakningen att i samband med sina ordinarie arbetsuppgifter även svara för kontroll av handelsstandarder. På uppdrag av Fiskeriverket utförs kontroll vid landgränsen mot Norge av de kommunala inspektörer som för Livsmedelsverkets räkning utför hygienkontroll av transporter som passerar landgränsen.

Regeringen har i regleringsbrev för budgetåret 1997 beslutat om följande verksamhetsmål av betydelse för fiskerikontrollen:

- Fiskeriverket skall tillsammans med Kustbevakningen förbättra kontrollen på fiskets område, särskilt landningskontrollen.
- Åtgärder som förhindrar överskridande av kvoter skall särskilt prioriteras.

Kustbevakningen

Kustbevakningen svarar inom sitt verksamhetsområde för fiskerikontrollen till sjöss och vid landning av fisk i enlighet med 5 kap. 5§ förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen. Kustbevakningen svarar genom sina sambandsplatser i Gryt och Kungshamn för att samla in den fartygsaktivitetsrapportering som sker enligt det s.k. ”hailingsystemet”. Enligt detta system skall fartyg innan man går in i

viss zon rapportera vem man är och vart man är på väg. Efter avslutat ärende skall fartyget åter ta kontakt och rapportera var man varit och vad man fångat. Aktivitetsrapportering över långa distanser sker även via Stockholm Radio. I Kustbevakningens uppgifter ingår även tillsyn av efterlevnaden av bestämmelser om fiskeredskapens tformning m.m.

Andra myndigheter

Tullverket svarar enligt 31§ Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 1995:23) för sådan kontroll av transportdokument vid import till Sverige av fisk och fiskprodukter som avses i artikel 13.6 i rådets förordning nr 2847/93.

Livsmedelsverket och kommunernas miljö- och hälsoskydds nämnder utför den hygieniska kontrollen vid beredningsindustrier, fiskauktioner m.m.

Fiskeriverket har uppdragit åt *Statistiska centralbyrån* (SCB) att samla in och registrera avräkningsnotor. De insamlade uppgifterna överförs via elektronisk post till Fiskeriverket. Formerna för det fortsatta samarbetet diskuteras.

Polis och de av länsstyrelserna särskilt förordnade *fisketillsyningsmännen* svarar för viss fisketillsyns verksamhet. Tillsynen avser främst kontroll på inre vatten och i sötvattensområdet av de föreskrifter som Fiskeriverket utfärdar av fiskevårdsskäl.

Av bestämmelser i sjölagen (1994:1009) följer att registrering av svenska fartyg skall ske vid Sjöfartsregistret vid *Stockholms tingsrätt*. Registreringen innefattar frågor om tilldelning av nationalitets- och distriktsbeteckning för fiskefartyg. Fiskelicenser (fartygstillstånd) enligt förordningen om ett gemenskapssystem för fiske och vattenbruk⁴⁰ handläggs dock av Fiskeriverket.

Av förordningen om skeppsmätning framgår att *Sjöfartsverket* (SFV) ansvarar för skeppsmättningsverksamheten i Sverige. Genom mätningen fastställs ett fartygs bruttodräktighet och nettodräktighet (volymmått) samt, i fråga om svenska fartyg, skrovets största längd och största bredd. Mätningsskyldiga är skepp, vilket enligt 1 kap. 2 § sjölagen (1994:1009) är fartyg vars skrov har en största längd av minst tolv meter och en största bredd av minst fyra meter.

---

⁴⁰ Rådets förordning (EEG) nr 3760/92

Metoder för kontrollen

Förvaltning av kvoter

Kvotavräkning avseende svenska kvoter sker mot landade mängder enligt uppgifter från försäljningsledet med avräkningsnotor. Eftersom avräkningsnotorna inte innehåller information om fångstområde, och kvotavräkningen sker mot fångstområde, måste denna information tillföras från loggböckerna. Även svenska landningar i andra länder räknas in då kvoten avräknas. I de fall landningar sker i länder där Sverige ännu inte har avtal om att erhålla avräkningsnotor sker kvotavräkning mot loggboksuppgifter.

Systemet är under utveckling och flera brister finns fortfarande. Ett problem är den bristande kvaliteten på lämnade uppgifter i avräkningsnotorna och loggböckerna. Vad gäller avräkningsnotorna är ett oacceptabelt stort antal felaktigt förda vad gäller landningsdatum och signalkod eller nationskod på fartyget som landat fångsten. Kvotavräkningen blir som följd härav osäker. Den nu praktiserade modellen för kvotavräkning tar inte heller automatiskt hänsyn till fiskestopp i områden med liten kvot, vilket medför att fångsten efter stoppet både kan minska och öka utan att någon fisk tas.

En fångstjournal planeras införas för det småskaliga kustfisket (fartyg under tio meter) från och med 1 januari 1998 och därmed ersätta loggboken för dessa. Sverige har på detta område haft strängare krav på loggbok än vad EG:s regelverk föreskriver (loggbok för fartyg som är 10 meter eller däröver). Genom att en fångstjournal bättre kan anpassas till det småskaliga fisket än vad EG:s loggbok medger, bedöms loggboksuppgifterna bli av högre kvalitet.

Fiskeriverket använder för sin prognosverksamhet uppgifter från såväl loggböcker och avräkningsnotor som från radiorapporteringen avseende svenska kvoter i tredje land. När det bedöms att 70% av en kvot är nyttjad skall en rapport lämnas till kommissionen med en prognos över tidpunkt för när kvoten bedöms vara uppfiskad. Brister i de befintliga datasystemen gör att svarstiderna vid rapportkörningar är mycket långa (ca 8-12 timmar), särskilt under årets slut när stora datamängder ackumulerats. Datalagring i ett s.k. "Data Warehouse" utreds för närvarande. Svarstiderna bör om denna teknik införs kunna minska högst väsentligt och endast uppgå till några få minuter.

Sedan 1978 administrerar Fiskeriverket med hjälp av en särskild databas (Kvotbas) tredjelandsaktiviteter på svenskt vatten i Östersjön. Kustbevakningen har fortlöpande tillgång till uppgifter ur den särskilda databasen och inrapporterar passage in och ut ur zoner samt aktivitet till

denna dygnet runt. Fiskeriverket håller databasen uppdaterad beträffande avtal, fartyg, kvoter, m.m. och använder databasen för avräkning av de för tredjelandsfartyg tillgängliga fiskekvoterna i svensk ekonomisk zon i Östersjön. Under 1997 avser Fiskeriverket att integrera Kvotebas i Fiskeriverkets Loggbas i syfte att nå en högre grad av integrerad fiskerikontroll. Loggbas omfattar fångstdatabasen, fartygsregistret samt systemet för uppföljning av strukturstödsprogrammen.

Kontrollavdelningen svarar för registrering av utländska landningsdeklarationer och mottar via SCB även tillhörande avräkningsnotor. Avdelningen svarar även för den månatliga rapporteringen av utländska landningar i Sverige som följer av bestämmelserna i kontrollförordningen.

Hamnkontroll

Kustbevakningens hamnkontroll omfattar främst kontroll av att landad fisk uppfyller bestämmelserna om minimimått, att landade kvantiteter stämmer överens med uppgifterna i loggboken samt att korrekta landningsdeklarationer upprättas.

Hamnkontrollen utförs som en integrerad del av den övriga kustbevakningsverksamheten. I en internationell jämförelse täcker den svenska hamnkontrollen alltför få landningar vilket också påpekats av kommissionens inspektörer. Under 1996 genomfördes 431 landningskontroller. Genom de budgetförstärkningar som kustbevakningen erhöll för budgetåret 1997 har en förstärkt landningskontroll i hamn skett. Under första kvartalet 1997 genomfördes 425 kontroller, vilket uppräknat till kalenderår ungefär motsvarar 3% av alla landningar medan det riktvärde som ses som mål inom EU är 10%.

Fiskeriverkets kvalitetskontroll vid landning sker stickprovvis i en ambulerande verksamhet längs kusterna. Under 1995 utfördes 112 inspektioner på kuststräckan Svinesund-Trelleborg och 94 inspektioner på kuststräckan Trelleborg-Haparanda. Vid gränspassage sker kontroll vid fem gränskontrollstationer mot Norge. Sju sådana kontroller utfördes under 1996.

I kvalitetskontrollen har uppmärksammas avvikelser från handelsstandarderna huvudsakligen i form av felaktig sortering. I några fall har fisk utdömts som inte uppfyllt kvalitetskraven. Detta har i 106 fall under 1995 lett till skriftliga påminnelser om klassificering av fisk där Fiskeriverket har påtalat angelägenheten av att bestämmelserna följs. En allmän information i dessa frågor har även utsänts till fiskare direkt eller via förstahandsmottagare av fisk. Det är producentorganisationerna eller fiskarena som skall märka ut kvaliteten. Fiskeriverket skall genom stickprov endast kontrollera om märkningen är rätt gjord.

Kontroll av industrilandningar (kontroll av artsammansättning i fångsten) sker vid Ängholmens fiskmjölsfabrik. Verksamheten bedrivs fram till 1998-07-01 i form av ett EU-finansierat projekt. För närvarande landas vid fabriken ca 90 000 ton fisk årligen, främst sill/strömming och skarpsill. Samtliga landningar kontrolleras vad gäller artsammansättning och storleksfördelning. Provtagningen sköts av två jourarbetande kontrollanter. Vid varje landning tas tre prover om 10 kg fisk vardera. Kontrollanterna tar även prover som skall ligga till grund för Havsfiskelaboratoriets arbete med beståndsuppskattningar.

Kontroll av strukturåtgärder

Vid Fiskeriverket är ca 7 personer sysselsatta med frågor om teknisk övervakning av strukturåtgärderna. Till stöd för övervakningen registreras, i Fiskeriverkets databas, information om yrkesfiskelicenser, fiskefartyg, fartygstillstånd, fiskeloggböcker, landningsdeklarationer och avräkningsnotor samt uppgifter rörande de strukturåtgärder som berör fiskefartygen.

Kontroll av fiskefartygens data, såsom dräktighet, maskinstyrka, fiskeredskap och segment enligt den gruppering av fartyg som utförs i anslutning till de fleråriga utvecklingsprogrammen (MGP), sker i samband med förnyelse av fartygstillstånden. Tillstånden är tidsbegränsade till maximalt fem år. Under år 1995 har Fiskeriverkets fiskefartygsregister utvecklats i enlighet med de krav som ställs i kontrollförordningen.

Då permanenta åtgärder för att upphöra med fiske genomförs, t.ex. skrotning eller försäljning till tredje land, ansvarar Fiskeriverket för kontrollen av att åtgärderna de facto vidtas. I samband med skrotning skall särskilt skrotningsbevis utfärdas av en tjänsteman vid Sjöfartsinspektionen, Tullverket, Kustbevakningen, Polisen eller av annan person som Fiskeriverket utser. Därmed dras också fartygstillståndet in och fartyget avregistreras.

Planering och genomförande av temporära fiskestopp sköts av Fiskeriverket efter samråd med fiskets organisationer. Kustbevakningen kontrollerar att fiske inte sker under sådana stopp.

Kontroll av marknadsregleringen

Utöver den kontroll av handelsstandarder som utförs inom ramen för kvalitetskontrollen sker en kontroll av prisregleringen. När producentorganisationerna fastställer sina återtagnspriser kontrollerar Fiskeriverket med stickprov att priserna ligger inom det av EG godkända intervallet.

Att organisationerna upprätthåller sina återtagspriser och inte säljer produkter under dessa priser kontrollerar Fiskeriverket genom stickprovskontroll på avräkningsnotor och återtagsblanketter.

Då säljare anmäler återtag av produkter från marknaden beslutar Fiskeriverkets kontrollant huruvida återtaget skall inspekteras eller om produkterna omedelbart kan fraktas till köparen. I syfte att förhindra att återtagen fisk kommer ut på den ordinarie marknaden färgas denna fisk. Genom granskning av fakturor hos producentorganisationerna kontrolleras att återtagen fisk försålts som djurföda eller liknande.

Fiskeriverket genomförde under 1996 en omfattande kontroll av producentorganisationernas verksamhet. Därvid framkom inte några uppgifter som tyder på påtagliga brister i organisationernas verksamhet.

Diskussioner har förts om att vidta åtgärder för att minimera risken för att återtagen fisk förs ut på marknaden igen. En lösning som har diskuterats är att begränsa antalet hamnar där man tillåter återtag. Detta skulle kunna underlätta för Fiskeriverkets kontrollanter att inspektera större kvantiteter än vad som sker i dag.

Då producentorganisationer ansöker om ekonomisk kompensation för återtagna produkter sker kontroll av de uppgifter som organisationerna redovisar. Vid kontroll har vissa felaktigheter påvisats, såsom att blanketter inte har varit korrekt ifyllda eller att det uppstått felaktigheter vid beräkningar. Dessa fel har hittills inte varit av den art att organisationen förvägrats ekonomisk kompensation.

Åtgärder i händelse av att gällande bestämmelser inte följs

I Sverige beivras överträdelser av fiskebestämmelser främst genom de straffrättsliga påföljder som utdöms av de allmänna domstolarna. I fiskelagen (1993:787) och i lagen (1994:1709) om EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken finns föreskrifter om sådana påföljder och särskild rättsverkan vid överträdelser av EG:s regelverk. Straffskalan innefattar böter eller fängelse i högst sex månader. När det gäller olaga trålfiske gäller, enligt fiskelagen, att bötesbeloppet normeras till lägst ettusen svenska kronor och högst ett krontal som motsvarar ett-hundra gånger antalet hästkrafter i motorn på det fiskefartyg som använts för bogsering av trålen.

Domstolarna kan förverka fiskefartyg, redskap och fångster. Bestämmelserna tillämpas i regel så att värdet av vid överträdelser använda redskap och upptagna fångster förverkas, d.v.s. att penningbelopp utkrävs.

Under 1995 genomförde Kustbevakningen sammanlagt 386 fiskeinspektioner inom svenskt fiskeområde (inre vatten, territorialhav och eko-

nomisk zon). 32 av dessa medförde någon form av anmärkning avseende bestämmelser och 14 st rapporterades till åtal.

Vid sidan av de straffrättsliga påföljderna kan Fiskeriverket ingripa administrativt genom permanent eller tillfälligt återkallande av fartygstillstånd eller begränsning av sådana tillstånd avseende giltighetsperiod, fångstområden, fångstsätt, redskap och fiskarter. En administrativ sanktion är även återkallelse av auktorisering som förstahandsmottagare av fisk. Detta har emellertid inte tillämpats.

7 Nationell Fiskeripolitik

7.1 Inledning

I detta kapitel belyses de delar av fiskeripolitiken som faller utanför den gemensamma fiskeripolitiken. I avsnitt 7.2 redovisas hur EG:s regelverk införlivats i grundläggande nationell lagstiftning. Den gemensamma fiskeripolitiken omfattar enligt basförordningen alla aspekter på fisket. Förutom marknads- och strukturfrågor avses även nyttjandet av alla i vatten levande resurser. Däremot begränsas regleringarna inom ramen för resurspolitiken till yrkesmässigt fiske i marina vatten. Yrkesmässigt fiske i sjöar och vattendrag samt fritidsfiske regleras således inte gemensamt inom EU utan är en fråga för varje medlemsland. Det finns dock vissa marknadsregler för sötvattensfiske. Den kompletterande svenska lagstiftning som behövs finns i Lagen (1994:1709) om EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken, Fiskelagen (1993:787), Förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen samt i Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS).

Andra lagar som berör fisket är Lagen (LOFO 1981:533) om fiskevårdsområden, Vattenlagen (vattenlagen, 1983:291), Lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. och Naturvårdslagen (1964:822). De senare är föremål för översyn i samband med Miljöbalksutredningen. Sambandet mellan fisket, miljölagstiftningen och miljövården är komplicerat. Från att ha varit en restriktion på fisket övergår miljöhänsynen alltmer till att bli en integrerad del och nödvändig förutsättning för ett långsiktigt hållbart fiske. Kopplingarna mellan miljöpolitiken och fiskeripolitiken i dess nuvarande utformning beskrivs i ett särskilt avsnitt i detta kapitel, 7.12.

7.1.1 Geografiska avgränsningar i EG:s regelverk

De geografiska avgränsningarna i EG:s regelverk gör nationella kompletterande föreskrifter nödvändiga. EU har till exempel tills vidare förbe-

hållit fisket i havet innanför tolv nautiska mil från baslinjerna för medlemsstaternas egna fiskare samt för andra nationer som traditionellt fiskar där (grundförordningen 3760/92, artikel 6). Medlemsstaterna ges således en långtgående bestämmanderätt i såväl inlandsvatten som i marina vatten innanför baslinjen. Detta kommer även till uttryck genom bestämmelsen i basförordningens artikel 10 enligt vilken medlemsstaterna under vissa förutsättningar får vidta åtgärder för förvaltning av resurser som fiskas av de egna fiskarna. Artikel 10 gäller i princip ända ut i de ekonomiska zonerna men blir genom nämnda geografiska och andra avgränsningar främst tillämplig där endast den egna nationens medborgare får fiska. Utöver det yrkesmässiga fisket förekommer ett omfattande fritidsfiske med handredskap samt ett relativt omfattande fritidsfiske med rörliga redskap, huvudsakligen nät.

7.1.2 Ansvariga myndigheter

Fiskeriverket är central förvaltningsmyndighet för förvaltning av fiskeresurserna. Enligt verkets instruktion, förordning (1996:145) med instruktion för Fiskeriverket, omfattas fiskerinäringen, vattenbruket beredningsindustri och fritidsfiske. Fiskevård ingår som en del av uppgiften bl.a. genom att myndigheten har sektorsansvar för miljön och därför skall verka för en biologisk mångfald och ett rikt fiskbestånd. Vidare ingår i myndighetsuppgiften att främja forskning och bedriva utvecklingsverksamhet på fiskets område. Någon avgränsning av dessa uppgifter i förhållande till den gemensamma fiskeripolitiken anges inte i instruktionen. Någon ambitionsnivå anges inte särskilt för områden som ligger utanför den gemensamma fiskeripolitikens ram. Däremot begränsas Fiskeriverkets ansvar för fiskevården genom att Fiskeriverket endast får meddela föreskrifter för fiske i havet, längs kusterna samt i Väner, Vättern, Mälaren, Hjälmar och Storsjön samt upp till första definitiva vandringshinder. För fiskevården i övriga vatten ansvarar fiskevattenägaren. Fiskeriverkets organisation för att utföra uppgifter inom den nationella fiskeripolitiken utgörs huvudsakligen av delar av den centrala myndigheten, Kust- och Sötvattenslaboratorierna inklusive försöksstationen i Kälarne samt utredningskontoren.

När den samordnade länsförvaltningen genomfördes, 1991, inlemmades fiskenämnderna i länsstyrelserna som övertog ansvaret för den regionala fiskevården samt ansvaret för att den nationella fiskeripolitiken får genomslag även på det regionala planet. Dessa uppgifter fullgörs vid länsstyrelserna främst av expertfunktionen för fiske, länsexpert. Sådana uppgifter kan vara direkt hänförliga till länsstyrelserna genom lag eller förordning. I andra fall har handläggningen av ärenden överförts till

länsstyrelserna genom myndighetsföreskrifter. I vissa fall kan även Fiskeriverket besluta att ärenden skall överlämnas till den centrala myndigheten för beslut om ärendet berör flera länsstyrelser.

Beträffande yrkesfisket i marina vatten regleras den inom den gemensamma fiskeripolitiken vilket behandlas i kapitlen 5 och 6. Yrkesfisket i de stora sjöarna m.m. regleras nationellt enligt en liknande modell där grunden är redskapsbegränsningarna. Yrkesfiskare är skyldiga att lämna vissa uppgifter om fisket till Fiskeriverket. Fiskeriverket utövar tillsyn av efterlevnaden av reglerna och Kustbevakningen kontrollerar till sjöss och vid landning av fisk inom sitt verksamhetsområde efterlevnaden av bestämmelserna om fiske. Fiskeriverket kan även överlåta till andra myndigheter att utöva vissa delar av kontrollen. I övriga fall förordnas fisketillsyningsmän av länsstyrelsen.

7.2 Hur EG:s regelverk kompletterats i grundläggande nationell lagstiftning

När Sverige blev medlem i EU underordnades den svenska fiskerilagstiftningen de förordningar som EG har utfärdat inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken. En relativt omfattande nationell fiskerilagstiftning måste dock finnas vid sidan av EG:s regler. Orsaken är att det behövs föreskrifter om hur EG:s förordningar verkställs samt åtskilliga kompletteringar. Därutöver finns bestämmelser av rent nationell karaktär.

Den nationella fiskeregleringens gräns mot EG-rätten framgår av grundförordningen (3760/92). I artikel 1 och 3.1 i denna förordning anges att den gemensamma fiskeripolitiken omfattar i princip allt nyttjande av levande resurser i vatten och inom vattenbruket samt beredning och avsättning av fiskeri- och vattenbruksprodukter inom medlemsstaternas territorier eller i gemenskapens fiskevatten eller av gemenskapens fartyg. I artikel 2 begränsas dock den gemensamma resurspolitiken (hållbart utnyttjande av fiskeresursen) till att avse endast yrkesmässigt fiske efter marina arter. Det är därför nödvändigt att i nationell lagstiftning reglera övrigt fiske dels utifrån basförordningens allmänna inriktning, dels utifrån nationell ambitionsnivå.

Efter de lagändringar som genomfördes 1 juni 1995 och 1 januari 1996 har den svenska fiskerilagstiftningen anpassats till den av EG tillämpade systematiken där bestämmelser normalt går att hänföra till något av de tre politikområdena resurser, struktur eller marknad. Resurspolitiken innefattar vård och nyttjande av fiskeresurserna. Fiskelagen (1993:787) omfattar allt som avser resursreglering d.v.s. både den sär-

skilda regleringen genom kvottilldelning av det marina yrkesfisket inom den gemensamma fiskeripolitiken och regleringen av resurserna inom den nationella delen. Struktur och marknad regleras i lagen (1994:1709) om EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken. I förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen har i det närmaste samtliga regeringsföreskrifter samlats. Vad avser nationella bidrag till fiskevård finns vissa kompletterande författningar bl.a. i Förordningen (1985:440) om statsbidrag till fritidsfisket.

Utöver den gemensamma fiskeripolitiken finns vissa regler och lagar inom andra politikområden men som påverkar fiskeripolitiken. Detta gäller främst naturvårdslagstiftningen, veterinärlagen och lagen om genetiskt modifierade organismer.

7.3 Nationell lagstiftning

7.3.1 Fiskelagen och förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen

Grunden för den nationella lagstiftningen på resursområdet följer i huvudsak av fiskelagen medan bestämmelserna om fiske i fiskeförordningen (1993:1097) inför EU-medlemskapet i närmast oförändrat skick överfördes till främst 2 kap. förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen. De egentliga fiskebestämmelserna finns i myndighetsföreskrifter kungjorda i Fiskeriverkets författningssamling, FIFS.

Fiskelagen reglerar det yrkesmässiga fisket såväl som fritidsfisket utom för det geografiska område som omfattar fjällen ovan odlingsgränsen och avtalet mellan Finland och Sverige avseende gränsälvarna.

Enligt 19 § fiskelagen får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter för fiskevården.

Regeringen har i förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen endast i ett fåtal fall utfärdat grundläggande bestämmelser för fiskevården av långsiktig karaktär. Närmast avses föreskrifterna i 2 kap. §§ 5 och 6 om förbud mot fiske efter mal och flodpärlmussla och mot fiske med sprängämnen, bedövande eller dödande ämnen, elektrisk ström, skjutvapen eller sådana redskap som fisken kan spetsas med. Att förbud mot användning av gift och sprängämne vid fångst och dödande av fisk skall införlivas i medlemsstaternas nationella lagstiftning följer numera av EG:s direktiv (92/43/EEG) av den 21 maj 1992, art och habitatdirektivet som behandlar bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

Regeringens rätt att besluta om föreskrifter har i huvudsak förts vidare till Fiskeriverket genom bemyndigandet i 2 kap. 7 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen. Där anges att Fiskeriverket får meddela föreskrifter för fiskevården som berör fisket i havet och längs kusterna samt i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland samt i kustmynnande vattendrag och vattendrag som mynnar i de stora sjöarna upp till första definitiva vandringshinder. Fiskeriverket får också föreskriva om att yrkesmässigt fiske som sker genom att en viss fiskemetod används och inom ett visst område endast får ske efter tillstånd av verket. Med stöd av sitt bemyndigande har verket utfärdat föreskrifterna (FIFS 1993:30) om fisket i Kattegatt och Skagerack med angränsande sötvattensområden, föreskrifterna (FIFS 1993:31) om fisket i Östersjön med angränsande sötvattensområden och föreskrifterna (FIFS 1993:32) om fisket i vissa sötvattensområden.

Genom att Fiskeriverket endast kan reglera fisket i havet och längs kusterna samt i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland, upp till det första definitiva vandringshinder, har ansvaret för beståndsvården i de flesta insjövatten överlämnats till fiskevattenägarna (se vidare avsnitt 7.6).

7.3.2 Statens vatten ovan odlingsgränsen

För fisket på statens vatten ovan odlingsgränsen gäller särskilda bestämmelser som inte finns intagna i fiskelagen. Regler om detta fiske finns istället i Rennäringslagen (1991:437), Rennäringsförordningen (1993:384) och Jordbruksverkets föreskrifter om rätt till upplåtelse av småviltjakt och fiske på statens mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen (SJVFS 1993:95). Föreskrifterna utgör grunden för länsstyrelsernas uppdrag att förvalta fisket inom berörda områden. Av rennäringslagen framgår även omfattningen av samebymedlemmarnas nyttjanderätt till fiske. De län som har ett förvaltningsansvar är Norrbottens län, Västerbottens län och Jämtlands län. Fiskeriverket har inte något förvaltningsansvar i dessa områden.

Fiskevårdens inriktning för statens vatten i fjällområdena har formulerats dels i regeringens prop. 1992/93:32, Samerna och samisk kultur m.m., dels i regeringens beslut 1993-07-01, Nytt system för upplåtelser av rätt till småviltjakt och fiske på statens mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Enligt länsstyrelserna tillämpas denna inriktning.

7.3.3 Finsk-svenska Gränsälvscommissionen

Det finns en särskild överenskommelse mellan Finland och Sverige som reglerar åtgärder i gränsälvarna som medför byggnation i vatten, vattenreglering, förorening och fiske. Överenskommelsen gäller som svensk lag, Lag (1971:850) med anledning av gränsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland. Överenskommelsen skall tillämpas på vattenområdena Könkämä och Muonio älvar, den del av Torne älv och de sjöar där riksgränsen mellan Finland och Sverige löper, de sjöar och vattendrag vilka utgör sidogrenar av eller tillflöde till gränsälvarna, de särskilda utflöden som bildas av Torne älvs skilda mynningsgrenar samt den del av Bottniska viken som ligger inom finska och svenska Nedertorneå socknar.

Fisket inom överenskommelsens särskilda fiskeområde regleras i avtalet som tillämpas som svensk lag. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får under 1997 enligt Lagen (1997:201) om befogenhet att besluta om fisket inom Torne älvs fiskeområde, meddela föreskrifter om fisket i dessa områden. F.n. beslutar de svenska och finska regeringarna i samråd om föreskrifter rörande fisket i gränsälvsområdet. Den Svensk-finska Gränsälvscommissionen beslutar i särskilda fall. Närmare bestämmelser finns i förordningen (FIFS 1997:12) om fisket i Torne älvs fiskeområde. Kommissionen består av 6 medlemmar som har tillsats av vardera statens regeringar. Ordförandeskapet innehas växelvis mellan Sverige och Finland för ett år åt gången. En av de svenska delegaterna skall utses av länsstyrelsen i Norrbottens län.

Regeringen har tillsatt en utredning, Översyn av det gränsöverskridande miljö- och fiskesamarbetet i det finsk-svenska gränsälvsområdet, dir. 1997:79 i syfte att förnya överenskommelsen mellan Finland och Sverige. Utredningen skall vara klar den 31 december 1997.

7.4 Fiske i sötvatten

7.4.1 Yrkesfiske

EU:s resurspolitik tillämpas inte på yrkesfisket i de stora sjöarna eller andra sötvatten. I stället sker resursregleringen genom nationella föreskrifter om begränsningar av fiskets omfattning. Dessa föreskrifter omfattar licenser, redskapsbegränsningar, förbudsområden och fisketider. Enligt §§ 21 och 30-32 fiskelagen föreskrivs om fartygstillstånd och yrkesfiskelicens. Samma system för yrkesfiskelicens som krävs för yrkes-

fiske i marina vatten tillämpas även på yrkesfiske i sötvatten utan stöd av enskild fiskerätt.

Enligt 2 kap. 8 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen får Fiskeriverket även föreskriva att kräftfiske på allmänt vatten i Väneren, Vättern, Hjälmaren och Storsjön får bedrivas endast efter tillstånd av verket eller av länsstyrelsen.

EU:s lagstiftning täcker visserligen allt territorium men reglerar endast den marina akvatiska resursen. Enligt artikel 2.2 i basförordningen skall medlemsstaterna se till att icke yrkesmässiga verksamheter inte äventyrar bevarandet och förvaltningen av resurser som omfattas av den gemensamma resurspolitiken. Det bör noteras att den svenska strukturplanen som utarbetats inom ramen för den gemensamma strukturplanen omfattar även det yrkesmässiga insjöfisket. Ett yrkesmässigt insjöfiske av betydelse blev vid Sveriges inträde i unionen ett nytt inslag. De fleråriga utvecklingsprogrammen (MGP) omfattar dock inte insjöfisket eftersom EU inte reglerar fiskeflottans storlek i dessa vatten. Skrotningsbidrag till insjöfartyg kan inte utgå. Stöd kan inte heller utgå till utsättning av fisk avsedd för insjöfisket. Insjöfisket omfattas inte heller av stödet till skydd av marina områden. I övrigt tillämpas strukturplanen även i insjöfisket analogt med kust- och havsfisket.

7.4.2 Icke yrkesmässigt fiske

Regeringen har med stöd av 21 § fiskelagen begränsat redskapsanvändningen för icke licensierat fiske (fritidsfiske). Redskapsbegränsningen gäller allt icke yrkesmässigt fiske oberoende av om fisket sker i marina eller söta vatten. I kapitel 2 13 § i förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen anges att den som fiskar med rörliga redskap i vatten som är fritt för var och en begränsas fisket genom att endast nät, långrev, ryssja, bur, handredskap och håv får användas. Vidare begränsas användningen till endast sex redskap samtidigt. Fiskeriverket prövar frågor om undantag från redskapsbegränsningen. Normalt sett krävs dock yrkesfiskelicens för fiske utöver det som här anges.

Vad som menas med fasta redskap definieras i 7 § fiskelagen. Definitionen gör det möjligt att särreglera användningen av dessa ofta stora och mängdfångande redskap. I §§ 10 och 11 fiskelagen föreskrivs om tillståndspflicht för fiske med fasta redskap utan stöd av enskild rätt samt för utsträckning av sådana redskap från enskilt vatten ut i allmänt vatten. Av 2 kap. 2 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen framgår att länsstyrelsen prövar frågor om tillstånd och att sådant, med vissa undantag, får beviljas endast fiskare som bedriver yrkesmässigt fiske. I Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 1993:30) om fisket i

Kattegatt och Skagerrak med angränsande sötvattensområden har även införts tillståndspflicht för fasta redskap på enskilt vatten. Skälet till detta är att fisket på enskilt vatten på västkusten i princip är lika fritt som fiske på allmänt vatten, enda undantaget är fiske efter ostron.

Enligt 13 § fiskelagen har utländska medborgare rätt att fiska med handredskap i samma utsträckning som svenska medborgare. Övrigt fiske utan stöd av enskild rätt är tillåtet i den mån regeringen bestämmer. Stadigvarande bosatta utländska medborgare har samma rätt som svenska medborgare. Länsstyrelsen prövar frågor om tillstånd till fiske för utländska medborgare och som avser annat än yrkesmässigt fiske enligt 2 kap. 4 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskeriäringen.

Fisketurism

I budgetpropositionen 1995/96 uttalades att insatser för utveckling av fritidsfiske och fisketurism bör beaktas men med hänsyn till tillgängliga resurser och den gemensamma fiskeripolitikens krav. Det finns inte någon lagstiftning som reglerar fördelningen av fiskeresursen mellan yrkesfiske och fritidsfiske i andra inlandsvatten än i de stora sjöarna.

Enligt nuvarande definition omfattar fritidsfisket både sportfiske och husbehovsfiske. Insatser för fisketurism ingår bland de satsningar som får stöd genom EU:s strukturfonder.

Ansvar för den regionala utvecklingen av fisketurismen åvilar länsstyrelserna. Många län har även en lång erfarenhet av fisketurism. Enligt prop. 1996/97:1 konstaterade regeringen i sin sammanfattning av anslaget C1 att fritidsfiske och fisketurismens utvecklingspotential är en fråga som berör regionala och lokala aktörer, bl.a. länsstyrelserna.

7.5 Uppgiftsskyldighet och tillsyn

Enligt 22 § fiskelagen får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om skyldighet för den som bedriver yrkesmässigt fiske att lämna uppgifter om fångst, redskap och fångstområde. Fiskeriverket meddelar sådana föreskrifter (FIFS 1995:23) om kontroll på fiskets område. De nationella föreskrifterna om uppgiftslämnande behövs både för att verkställa EG:s kontrollförordning (2847/93) och för det yrkesmässiga fisket inom sötvattensområdet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, enligt 23 § fiskelagen, meddela föreskrifter om hur fiskeredskap och vattenbruksanläggningar skall märkas samt hur fiskeredskap skall märkas av innehavare. Märkningstvång utgör ett nödvändigt komplement till före-

skrifterna om yrkesfiskelicens och redskapsbegränsningar. Fiskeriverket har meddelat föreskrifter om märkning av redskap som används vid fiske och för utmärkning av fiskeredskap och vattenbruksanläggningar (FIFS 1994:14).

Enligt 34 § fiskelagen föreskrivs att för tillsyn över efterlevnaden av lagen eller föreskrifter som meddelats med stöd av den får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer utse fisketillsynsman. I 5 kap. 2 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen bemyndigas länsstyrelsen att förordna fisketillsynsmän. Fiskeriverket har med stöd av 6 kap. 8 § fiskelagen utfärdat föreskrifter (FIFS 1985:3) om fisketillsynsmän.

Den myndighet som regeringen bestämmer får meddela de föreläggande och förbud som behövs för att lagen eller föreskrifter som meddelas med stöd av den skall efterlevas, 35 § fiskelagen. Enligt förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen 5 kap. 3 § får Fiskeriverket och länsstyrelsen meddela sådana förelägganden och förbud.

7.6 Fiskevård

I svensk lagstiftning finns specifika regler och förbud mot fiske endast i ett fåtal fall. Regleringen i allmänna vatten omfattar endast vissa metoder för fisket samt den beståndsuppskattning som kan genomföras genom undersökningsverksamheten inom Fiskeriverket. Genom avgränsning av Fiskeriverkets normgivningsrätt överlämnades ansvaret för beståndsvården i de flesta insjövatten till fiskevattenägarna.

I proposition (1992/93:232) om fiskelag, m.m. anför statsrådet att "när det gäller andra insjövatten än de stora sjöarna bör som princip gälla att fiskevattenägarna tar ansvaret för beståndsvården utan någon särskild reglering. Därmed bör enligt statsrådet en inte obetydlig del av det nuvarande regelbeståndet kunna undvaras." Inriktningen i den nya fiskelagen har varit att samla reglerna nationellt, begränsa föreskrifterna och inte fortsätta med en uppdelning genom länsvisa länsfiskestugor.

Trots en större betoning på vikten av fiskevård för att stärka ett hållbart fiske och behålla den biologiska mångfalden har staten inte några instrument att tillgå för att föregripa utfiskning eller kraftig minskning av bestånden. Enligt 29 § fiskelagen gäller att om den som har fiskerätt i enskilt vatten och vansköter fisket genom att fiska för mycket eller för lite får länsstyrelsen förelägga honom att bedriva fisket på sätt som behövs. Fiskeriverket kan åberopa denna vanhävdsparagraf och om skadan är mycket omfattande men då är det oftast för sent att återställa fisket. Paragrafen har hittills inte använts.

Ett problem i sammanhanget kan vara att det finns olika typer av ägandeförhållanden, enskilt ägande, samfällt ägande, enskilda ägare som bildat fiskevårdsområde m.m. Om ett vatten som är utsatt för misshushållning när det gäller fisket och vanhävdsparagrafen därför borde tillämpas, kan detta inte alltid ske därför att fisket ägs gemensamt och det finns inte någon enskild person att rikta föreläggande emot.

När det gäller utplantering av fisk gäller EU:s habitatdirektiv. Överklagningar angående utsättningar har ökat starkt.

7.6.1 Fiskevårdsområden

När myndigheternas normgivningsrätt inom stora delar av sötvattensområdena försvann fick lagen (1981:533) om fiskevårdsområden större betydelse. Lagen tillkom i syfte att samordna fiskets bedrivande och fiskevården samt att främja fiskerättsägarnas gemensamma intressen. Bakgrunden är att så långt möjligt undanröja de hinder för ett rationellt fiske och en ändamålsenlig fiskevård i sötvatten som uppdelningen av det enskilda fisket på många delägare innebär. Genom lagen erbjuds fiskevattnägarna en möjlighet till ändamålsenlig gemensam förvaltning av sina vatten.

Enligt 10 § lagen om fiskevårdsområden görs ansökan om bildande av fiskevårdsområde hos Länsstyrelsen. Frågan om bildande av ett fiskevårdsområde skall sedan utredas vid en förrättning, såvida det inte är uppenbart att förutsättningar för bildande saknas. Länsstyrelsen får dock utan föregående förrättning besluta att bilda ett fiskevårdsområde, om alla ägarna av fisket är ense om detta (12 §). Av stadgan för en fiskevårdsområdesförening skall framgå grunderna för fiskets nyttjande och fiskevården (18 §), däribland frågan om huruvida föreningens verksamhet skall vara begränsad till fiske med vissa redskap eller till fiske efter vissa fiskarter.

Länsstyrelsen skall föra register över sina beslut enligt lagen om fiskevårdsområden, 6 kap. 7 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen. Ytterligare föreskrifter om verkställighet av lagen får meddelas av Fiskeriverket som har utfärdat föreskrifter (FIFS 1982:3) om fiskevårdsområden.

Enligt Fiskeriverkets bedömning har det visat sig att de möjligheter som lagen om fiskevårdsområden erbjuder och den omfattning i vilken fiskevårdsområden har bildats inte fullt ut tillgodoser de allmänna intressena i sådana inlandsvatten som klassats som riksintressanta med hänsyn till fritidsfisket eller som har skyddsvärda arter eller stammar.

7.6.2 Statsbidrag till fiskevård

Enligt 1997 års regleringsbrev får anslaget C4, Fiskevård beviljas till tre typer av insatser: bildande av fiskevårdsområdesföreningar, länsstyrelsernas fisketillsyn samt till biotop- och fiskevård såsom utsättningar av angelägna arter och för att bevara hotade fiskarter. Till besluten rörande bildande av fiskevårdsområde fogas villkor om upplåtelse av fiske till allmänheten. Anslaget uppgår för 1997 till 4,6 miljoner kronor. I propositionen (prop. 1997/98:2) Hållbart fiske och jordbruk redovisar regeringen en ökad satsning på en förbättrad fiskevård. Sverige skall genom tillämpning av försiktighetsprincipen verka för ett långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt fiske genom att integrera miljöaspekter och beakta ekologiska krav. Insatsområdena är desamma som tidigare men förstärkningen skall riktas mot fiskevårdsinsatser, främst i kustområdena och i de stora sjöarna samt i förhållande till det fria handredskapsfisket. I budgetpropositionen (prop. 1997:98:1) tillförs anslaget C4 ytterligare 15,4 miljoner kronor för 1998 och uppgår därmed sammanlagt till 20 miljoner kronor.

Handläggning av bidragsärenden regleras i Förordningen (1985:145) om statsbidrag till fritidsfisket inom vissa områden och Förordningen (1985:440) om statsbidrag till fritidsfisket. Genom ändring i sistnämnda förordning den 1 juli 1990 (1990:478) upphörde möjligheten att lämna statsbidrag till bildande av fiskevårdsområden. Bidrag fick dock även i fortsättningen lämnas i de fall ansökan om bildande hade gjorts före den 1 september 1990. Genom regleringsbrevet för 1997 har det blivit möjligt att lämna bidrag även i de fall där ansökan har inkommit efter september 1990.

7.7 Utplantering och odling av fisk

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får enligt 28 § fiskelagen meddela föreskrifter om krav på särskilt tillstånd och om villkor för att fisk skall få sättas ut, flyttas eller odlas. Fisk får utplanteras eller odling anläggas endast efter tillstånd från länsstyrelsen, 2 kap. 16 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen. Tillstånd får inte ges för sådana arter eller stammar som är olämpliga med hänsyn till vattenområdets särart. Tillstånd får inte heller ges om det finns risk för spridning av smittsamma sjukdomar.

Då de biologiska förutsättningarna är likartade i odling och vid utplantering behandlas de i samma föreskrifter. För bedömning av sjukdomsfrågor används Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) som officiell remissinstans vid tillståndsprovning. Ansvarig myndighet för

smittskydd i landet är Statens Jordbruksverk (SJV), som bl.a. bevakar och införlivar EU:s direktiv i svensk lagstiftning. I sammanhanget aktuella föreskrifter är bl. a. Obligatorisk hälsoövervakning av odlad fisk (SJVFS 1994:94), Hälsokontroll av husdjur (SJVFS 1993:42), och Anmälningspliktiga djursjukdomar (SJVFS 1995:49). Samråd sker som regel med Fiskeriverket i fiskefrågor.

EU:s habitatdirektiv och konventionen om biologisk mångfald har inburit en mer strikt syn på odling och utplantering av fisk. Detta har i sin tur medfört att antalet överklagningar till Fiskeriverket av odlings- och utplanteringsstillstånd har ökat kraftigt.

Ytterligare föreskrifter om utsättning och flyttning av fisk samt om fiskodling och slakt av odlad fisk meddelas av Fiskeriverket, 2 kap. 18 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen. Med stöd av detta har Fiskeriverket meddelat föreskrifter (FIFS 1993:29) om odling, utplantering och flyttning av fisk.

7.8 Övrig reglering enligt Fiskelagen

7.8.1 Samäganderätt av fiske

I 15 § fiskelagen bemyndigas länsstyrelsen att på ansökan från någon av delägarna av en fastighet som innehas med samäganderätt, besluta om hur fisket skall bedrivas.

7.8.2 Fiskådra

Länsstyrelsen får enligt bestämmelser i §§ 17 och 18 fiskelagen besluta att fiskådra skall gå i en annan del av vattnet än vad som anges i grundreglerna samt medge undantag från bestämmelsen att fiskådran skall hållas fri från fiskredskap.

7.8.3 Hänsyn till naturvårdens intressen

Enligt 20 § fiskelagen får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om vilken hänsyn som vid fiske skall tas till naturvården. Regeringen har i 2 kap. 12 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen föreskrivit att Fiskeriverket meddelar sådana föreskrifter. Fiskeriverket eller länsstyrelsen får besluta om att miljökonsekvensbeskrivning skall upprättas för att göra det möjligt att

bedöma vilken inverkan en fiskemetod eller utsättning av en fiskart har på miljön. Naturvårdsverket skall ges tillfälle att yttra sig.

7.9 Uppgifter enligt Vattenlagen

För byggande i vatten krävs i princip tillstånd enligt vattenlagen (1983:291). Ansökan om att bygga i vatten görs hos någon av landets sex vattendomstolar, som genom sin dom meddelar tillstånd i vilket anges de villkor som gäller för företaget. Ett undantag utgör de delar av Torne och Muonio älvar som utgör riksgräns, där vattenmålen handläggs av Finsk-Svenska Gränsälvscommissionen.

Enligt vattenlagen skall Fiskeriverket yttra sig till vattendomstolen om vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om Fiskeriverket finner att yttrande inte kan avges utan undersökning på platsen skall verket anmäla detta till vattendomstolen, som förordnar om sakkunnigutredning enligt 32 § vattenlagen.

Sedan tillkomsten av 1918 års vattenlag har bedömningar av skador på fisket till följd av byggnationer i vatten varit en omfattande uppgift för den centrala fiskerimyndigheten och dess regionalt placerade utredningskontor. Kammarkollegiet för talan i vattenmål och länsstyrelserna utför bl.a. undersökningar och tillsyn med anknytning till vattendomar. Vid vattendomstolarna förekommer tre typer av mål, ansökningsmål, stämningmål, och förrättningsmål. De domar enligt vattenlagen som oftast har störst betydelse för fisket är domar avseende vattenkraftanläggningar. Eftersom de flesta sådana mål är gamla förekommer i dessa fall mest omprövningar. En vattendom får omprövas tidigast efter 10 år men i många fall omprövas de först efter 30 - 40 år. För närvarande tillkommer 10-15 nya mål per år och ca 30 omprövas. Ca 100 mål är under fiskeribiologisk undersökning och hydrologisk/biologisk omprövning.

Faktorer som inverkar på den framtida omfattningen av större förordnanden i vattenmål är bl. a. utvecklingen på energi- och trafikområdena. Nya mer omfattande förordnanden som t.ex. Öresundsbroprojektet och Brunnsbergs kraftverk har tillkommit under senare år.

7.9.1 Ansökningsmål

Flera myndigheter berörs av vattenmål, bl.a. Kammarkollegiet, Fiskeriverket, länsstyrelser och Naturvårdsverket.

Påverkan på fisket i mål som rör byggnation i vatten har ur samhällets synvinkel ansetts vara en viktig faktor att beakta, vilket också kommer att gälla i fortsättningen enligt förslaget till miljöbalk.

I fiskefrågor har vattendomstolarna sedan vattenkraftsutbyggnadens början förordnat Fiskeriverket som sakkunnig, oftast har förordnandena varit utställda på respektive utredningskontor, tidigare som personligt förordnande för fiskeriintendenten. Vattendomstolen har hittills utnyttjat Fiskeriverket som domstolens sakkunnige, främst med hänsyn till dess opartiskhet och samlade fiskerikompetens men även av praktiska skäl. Konsultföretagen inom branschen är hittills få och anlitas oftast av sökanden.

Vattendomstolen kan också med stöd av rättegångsbalken och med åberopande av 13 kap. 32 § vattenlagen på eget initiativ förordna fiske-sakkunnig i ett vattenmål. Detta sker i större vattenmål och kan gälla både allmänt och enskilt fiske. I många fall kan den skada som ingreppet innebär eller effekten av de åtgärder som krävs för fisket inte avgöras direkt. I sådana fall kan vattendomstolen fastställa en provotid under vilken frågorna skall utredas vidare.

I vattenlagen finns särskilda bestämmelser om sådana större vattenföretag som skall underställas regeringens prövning (11 kap. §§ 1-3 vattenlagen). Den som vill utföra ett sådant företag är skyldig att i god tid innan närmare undersökning av företaget påbörjas, underrätta bl. a. Fiskeriverket i de fall verksamheten bedöms beröra fiskeintresset (11 kap. 8 § vattenlagen). Om företaget kan medföra skada eller inverkan på fisket har Fiskeriverket rätt att förordna om nödvändiga utredningar, som genomförs på företagets bekostnad (11 kap. 10 § vattenlagen). På denna bestämmelse grundade sig exempelvis de omfattande undersökningar som föregick prövningen av Öresundsbron.

Att avge yttranden är en myndighetsuppgift som hittills utförts utan kostnad i de fall yttrandet kan baseras på befintligt material. Om det inte är möjligt att yttra sig utan undersökning på platsen, skall Fiskeriverket anmäla detta till vattendomstolen, som förordnar om sakkunnigutredning enligt 13 kap. 32 § vattenlagen. Kostnader för dessa undersökningar och yttranden liksom inställelsekostnad vid vattendomstolen täcks av den sökande enligt 20 kap. 6 § vattenlagen. Fiskeriverket debiterar enligt en särskild taxa som är fastställd i samråd med Riksrevisionsverket.

Vattenlagen (12 kap.) reglerar prövningen av markavvattningsföretag. Förrättningsmannen är då skyldig att samråda med Fiskeriverket i de fall fisket kan beröras. Kammarkollegiet kan föra talan vid förrättningen om det finns yrkanden på fiskets område. Sådana ärenden förekommer inte mer än någon gång per år, men de kan ibland kräva omfattande handläggning.

7.9.2 Vattendomen

Vattendomstolens beslut, vattendomen, kan innehålla bestämmelser och villkor till skydd för fisket och vattenmiljön eller beslut om fiskeavgifter. Den som vill utföra ett vattenföretag som kan skada fisket är enligt 3 kap. 11 § vattenlagen skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla sådana anordningar som behövs för att fisken skall kunna komma fram eller för att fisket skall bestå, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor i övrigt som på grund av företaget kan behövas till skydd för fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller i något angränsande vattenområde. I mål som rör allmänt fiskeintresse kan många olika åtgärder komma ifråga. Det kan t.ex. gälla att reglera vattenföringen, biotopåtgärder, att bygga fiskvägar, förbud mot arbeten som gör vattnet grumligt under viss tid, särskilt skydd av de platser där fisk leker, föreskrifter om kompensationsutsättningar, bestämmelser om tidpunkt för omprovning, att upprätta kontrollprogram samt att betala vattenavgifter.

Fiskeriverkets utredningskontor utför en fortlöpande uppföljning av de skadekompenserande åtgärderna, bl. a. i de stora målen avseende lax som gäller årliga utsättningar av omkring 1,8 miljoner laxungar (laxsmolt). Frågor om minimitappning i samband med regleringar kräver ofta omfattande fiskeribiologiska utredningar liksom omfattande kontroll.

Enligt 10 kap. 5 § vattenlagen får vattendomstolen, om det är lämpligare, i stället för att meddela villkor ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för att främja fisket i det vatten som berörs eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift. I yttrande till vattendomstolen ger Fiskeriverket genom utredningskontoren förslag till skadekompenserande åtgärder eller förslag till en avgift enligt 10 kap. 5 § vattenlagen. Även om Kammarkollegiet inte yrkar på åtgärder som compensation för det allmänna fiskeintresset i målet bedömer vattendomstolen genom sin officialprovning dessa frågor enligt 3 kap. § 11 och 10 kap. 5 § vattenlagen med ledning av Fiskeriverkets yttrande.

Enligt 10 kap. 6 § vattenlagen skall den som innehar tillstånd till företag betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet om vattenföretaget kan antas skada fisket eller vattenståndsförhållandena. Avgiften utgår enligt avgiftsenhet och storleksklasser enligt 10 kap. §§ 7 och 8 vattenlagen. Kammarkollegiet framställer yrkandet på förslag från Fiskeriverket. Enligt Förordningen om avgifter enligt vattenlagen (1983:945) skall sådana medel användas för att bekosta forskning och utveckling inom fiskevården i enlighet med vad Fiskeriverket

bestämmer. Samråd skall ske med Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) då det gäller medlens användning.

Regeringen måste godkänna Fiskeriverkets eller länsstyrelsernas användning av vattenavgiftsmedlen inom den egna verksamheten.

7.9.3 Omprövningar

Villkoren för ett vattenföretag kan omprövas enligt 15 kap. 3 § vattenlagen. Beslut kan även omprövas enligt 15 kap. 4 § vattenlagen om det visar sig att anordningar som vidtagits eller de villkor som meddelats till skydd för fisket enligt 3 kap. 11 § och 10 kap. 5 § är mindre ändamålsenliga. Fiskeriverket, genom utredningskontoren, svarar för de fiskeutredningar och det underlagsmaterial som Kammarkollegiet behöver i detta avseende. Utredningarna är ofta av samma karaktär som i ansökningsmål och kan vara omfattande. Ett hundratal ärenden är för närvarande under utredning för eventuell omprövning.

7.9.4 Speciella mål

Vattenlagen gäller för de äldre kärnkraftverken vid Ringhals och Barsebäck medan miljöundersökningarna vid Forsmarks- och Oskarshamnsverken drivs med stöd av Miljöskyddslagen. För de båda äldre kärnkraftverken föreligger slutdomar, i vilka föreskrivs ett fortlöpande kontrollprogram under hela drifttiden som utförs av Fiskeriverket.

Det mest omfattande av de mål som rör bygge i vatten gäller Öresundsbroförbindelsen vars kontrollprogram utförs av Fiskeriverket.

Vid statens utbyggnad av vattenkraften vid Älvkarleby i Dalälven bestämdes i en Kungl. Maj:ts resolution 1913 att Vattenfallsstyrelsen skulle anlägga, utrusta och underhålla en laxodlingsanstalt. Driften sköts av Fiskeriverket. Den årliga avkastningen av en engångsavgift bekostar odling och utsättning av lax och havsöring från försöksstationen.

7.9.5 Kammarkollegiets roll i vattenmål

Kammarkollegiet arbetar med två typer av ärenden, ansökningsärenden och omprövningsärenden. Kollegiet skall, om det behövs, föra talan i vattenmål för att tillvarata allmänna intressen. Detta innebär att Kammarkollegiet kan framställa yrkanden och överklaga domar. Även berörd kommun har talerätt för lokala allmänna intressen. Däremot saknar andra myndigheter sådan talerätt.

För att bedöma om talan skall föras kontaktar Kammarkollegiet Fiskeriverket, Länsstyrelsen och i större mål Naturvårdsverket. Om Kammarkollegiet beslutar föra talan avges synpunkter först efter det att Fiskeriverket och länsstyrelsen avgivit yttranden. Det allmänna fiskeintresset är ofta det viktigaste allmänna intresset som Kammarkollegiet har att bevaka i vattenmålen och yrkanden i denna del har hittills oftast sammanfallit med vad Fiskeriverket föreslagit i sitt yttrande.

I omprövningsmål är det Kammarkollegiet som uppträder som sökande. Omprövningarna går i korthet ut på att förändra och/eller nyskapa villkor för äldre vattenrättsliga tillstånd. Minst 95% av omprövningarna gäller det allmänna fiskeintresset. Inför en ansökan om omprövning krävs såväl fiskeribiologiska som tekniska och hydrologiska undersökningar.

Merparten av de omprövningar som nu är aktuella enligt vattenlagen bör vara avklarade inom fem år. Detta innebär att verksamheten därefter kommer att plana ut på en lägre nivå.

I förslaget till ny miljöbalk ges förutom Kammarkollegiet även länsstyrelserna och Naturvårdsverket rätt att begära omprövning av både äldre vattenrättsliga tillstånd och miljötillstånd. Denna rätt ges dock inte till Fiskeriverket. För att förverkliga den föreslagna omläggningen måste dessa myndigheter bygga upp en vattenrättslig kompetens.

7.10 Övriga fiskerifrågor

7.10.1 Veterinära frågor

Ansvarig myndighet för veterinära frågor är Jordbruksverket som ger ut föreskrifter som berör fisket med stöd av ett flertal lagar. Epizootilagen (1980:369) reglerar anmälningspliktiga sjukdomar hos fisk. Lagen (1992:1683) om provtagning av djur rör obligatorisk hälsoövervakning av odlad fisk. I djurskyddslagen (1988:534) regleras transport och skötsel av odlad fisk. Lagen (1985:342) om kontroll av husdjur reglerar frivillig hälsokontroll av odlad fisk.

Genom Fiskhälsodirektivet (91/67/ EEG) om djurhälsovillkor för utsläppande på marknaden av djur och produkter från vattenbruk regleras förflyttningar av fisk för att förhindra spridning av sjukdomar. Detta direktiv behandlar dock inte spridningen av främmande populationer eller ekologiska effekter. För att skydda svensk fiskodling och den vilda fiskfaunan har Sverige hos EU sökt garantier för att smittsamma sjukdomar inte skall föras in i landet. Jordbruksverket prövar tillstånd att

föra in djur för utplantering enligt förordningen (1994:542) om införsel av levande djur.

Vid införsel av fisk, fiskrom, blötdjur och kräftdjur finns en samråds-skyldighet med Fiskeriverket. Fiskeriverket deltar även i det föreskriftsarbete som berör fisket och är remissinstans i veterinära frågor.

7.10.2 Genmodifierade organismer

Gentekniklagen (1994:900) och genteknikförordningen (1994:901) innehåller regler om tillståndsprövning och ansvarsfördelning mellan myndigheter. Fiskeriverket har ansvar för vattenlevande organismer. Verkets föreskrifter (FIFS 1995:10) om genetiskt modifierade vattenlevande organismer reglerar denna verksamhet.

Reglerna för användning av genmodifierade organismer (GMO) ingår inte i den gemensamma fiskeripolitiken men styrs av två EU-direktiv, dels av direktivet om innesluten användning av genmodifierade organismer (90/219/EEG) och dels av direktivet om avsiktlig utsättning och utsläppande på marknaden av genmodifierade organismer (90/220/EEG). Med avsiktlig utsättning menas enligt direktivet "varje form av avsiktligt införande av GMO eller en kombination av GMO i miljön utan särskild inneslutning, varmed avses fysiska hinder eller en kombination av fysiska och kemiska eller biologiska hinder vilka syftar till att begränsa kontakter med människor i allmänhet och med miljön". Tillsynsmyndighet för vattenlevande organismer är Fiskeriverket såväl det gäller innesluten användning, avsiktlig utsättning som utsläppande på marknaden.

Utvecklingen på genteknikområdet går snabbt och intresset att använda GMO ökar. Vissa organismer, t.ex. laxfisk, bedöms som högriskarter då generna kan spridas till vilda populationer. Riskbedömningar är svåra att göra särskilt för vattenlevande organismer då erfarenhet saknas. Verksamhet pågår inom EU att revidera direktiven och även att ta fram regler för riskbedömning. Några svenska ansökningar om utsättning av vattenlevande GMO finns inte men förfrågningar om innesluten användning har förekommit.

Fiskeriverket har i detta fall ansvar för alla vattenlevande organismer och inte enbart de som omfattas i fiskelagstiftningen d.v.s. fisk, kräftdjur och blötdjur.

Inom Utbildningsdepartementet har tillsats en parlamentarisk utredning avseende bioteknik under hösten 1997, Dir. 1997:120, Biotekniken i samhället - möjligheter och risker.

7.10.3 Dumpning

Det finns ett förbud mot att dumpa avfall, fast ämne, vätska eller gas inom Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon, lag, 1971:1154 om förbud mot dumpning av avfall i vatten. Enligt §3 kan undantag från lagens föreskrifter beviljas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Enligt Dumpningskungörelsen, 1971:1156 §1 medger Naturvårdsverket sådana undantag efter samråd med Fiskeriverket. Medgivandet skall avse visst slag och viss mängd avfall samt tiden, platsen och sättet för dumpningen.

7.10.4 Undanröjande av för fisket hindrande vrak

Sjöfartsverket prövar möjligheten att undanröja fartyg eller andra större föremål som sjunkit i vattenområden där fiske bedrivs och som vållar väsentligt förfång för sådant fiske som är av viss omfattning. Sjöfartsverket skall samråda med Fiskeriverket vid prövning av sådana ärenden.

7.11 Miljöpolitik i förhållande till Fiskeripolitik

7.11.1 Sektorsansvaret för miljön

Fiskeriverket har sektorsansvar för miljön och skall enligt sin instruktion i samråd med naturvårdsmyndigheterna verka för en biologisk mångfald och därmed för ett rikt och varierat fiskbestånd. Samhällssektorernas miljöansvar fastställdes av riksdagen 1988 i samband med den miljöpolitiska propositionen (prop. 1987/88:85). Varje samhällssektor skall ansvara för att förhindra att nya miljöskador uppstår och för att lösa de problem som redan finns. Genom sektorsansvaret och hur dessa frågor betonas i instruktioner och regleringsbrev avvägs ansvaret för miljön mot nyttjandet av den biologiska resursen.

I regeringens proposition Hållbart fiske och jordbruk (prop. 1997/98:2) redovisas åtgärder för ett hållbart fiske. Regeringen bedömer att sektorsansvaret är en förutsättning för ett framåtsyftande miljöarbete på fiskets område och skall tillämpas i en fortlöpande dialog med miljöns företrädare det utvidgade sektorsansvar som föreslås anses vara en gemensam angelägenhet för såväl myndigheter som näringslivet. Viktiga

åtgärder som framhålls i detta sammanhang är att Sverige genom tillämpning av försiktighetsprincipen aktivt skall verka för ett långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt fiske genom att integrera miljöaspekter och beakta ekologiska krav. Genomförandet av den internationella aktionsplanen för Östersjölaxen skall prioriteras och satsningarna ökar för att förbättra fiskevärden.

Vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992 antogs Agenda 21 som ett långsiktigt handlingsprogram för hållbar utveckling. Som central myndighet för en areell näring och med ett sektorsansvar för miljön och den biologiska mångfalden berörs Fiskeriverket av flera av kapitlen i Agenda 21. De för verkets ansvarsområde två viktigaste kapitlen i agendan är kapitel 15 om bevarandet av den biologiska mångfalden och kapitel 17 om skyddet för oceaner och hav. Det senare kapitlet behandlar även innanhav och kustområden samt skyddet av den marina miljön och de marina tillgångarna. Eftersom fisket utgör en viktig del av dessa ingår rekommendationer om skydd för fiskresurserna. Fiskeriverket har på särskilt regeringsuppdrag redovisat arbetet i anslutning till Agenda 21 i en skrivelse i oktober 1996.

I ett särskilt regeringsbeslut i december 1996 har Fiskeriverket tillsammans med ett antal andra statliga myndigheter fått i uppdrag att ingå i ett pilotprojekt, Miljöledningssystem i statlig förvaltning. Myndigheterna skall under 1997 göra en miljöutredning, ta fram förslag till en miljöpolicy samt påbörja och så långt som möjligt utarbeta en handlingsplan för fortsatt integration av miljöhänsyn i myndighetens verksamhet. Fiskeriverket är den enda sektorsansvariga myndigheten som fått ett sådant uppdrag.

7.11.2 Naturvårdspolitiken och EU:s direktiv

Naturvårdens intressen kan inverka begränsande på fisket främst genom att vissa områden fredas från fiske och av att vissa arter skyddas mot exploatering.

Naturvårdspolitiken inom Europeiska gemenskapen regleras i huvudsak av art- och habitatdirektivet (92/43/ EEG) och fågeldirektivet (79/409/EEG). Enligt art- och habitatdirektivet skall naturområden som innehåller naturtyper eller arter av intresse för gemenskapen skyddas. Dessa områden tillsammans med särskilda skyddsområden enligt fågeldirektivet skall ingå i ett sammanhängande nätverk som benämns Natura 2000. Varje land skall bidra till bildandet av Natura 2000 i en utsträckning som står i proportion till omfattningen på dess territorium och av de typer av livsmiljöer och habitat som anges i direktiven. Naturvårdsverket

har regeringens uppdrag att för Sveriges del arbeta med Natura 2000 tillsammans med länsstyrelser och sektorsmyndigheter.

Medlemsstaterna skall enligt habitatdirektivet vidta nödvändiga åtgärder för att skydda växter och djur. I direktivet finns en lista som omfattar de växter och djur vilkas bevarande kräver att särskilda bevarandeområden utses.

EU:s direktiv har införlivats i svensk lagstiftning främst Naturvårdslagen, avsnitt 7.13.5.

7.11.3 Biologisk mångfald

Vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992 undertecknades en konvention om biologisk mångfald. Konventionens mål är att bevara den biologiska mångfalden, att hållbart nyttja dess beståndsdelar samt att främja en rättvis fördelning av nyttan som uppstår vid nyttjandet av genetiska resurser. Hösten 1993 beslöt riksdagen om en svensk strategi för bevarande av biologisk mångfald och hållbart nyttjande av mångfalden.

Enligt proposition (1993/94:30), Strategi för biologisk mångfald, är målen för natur- och miljövården inom fiskets område att fisk och skalldjur och deras näringsorganismer skall bevaras i livskraftiga, naturligt reproducerande bestånd. I detta inkluderas bl.a. att slå vakt om alla fiskarter i landet. Det är även väsentligt att bevara variationer inom arter eftersom den i många fall är betydelsefull. I princip likalydande formuleringar finns i proposition (1993/94:158), om fisket m.m., där särskilt bevarandet av lax, flodkräfta och mal nämns.

Fiskeriverket har haft ett uppdrag att utarbeta en aktionsplan för miljöfrågorna inom fisket. Av budgetpropositionen för 1997 framgår att regeringen planerar att återkomma under året beträffande de förslag som Fiskeriverket redovisat. Detta framgår också av proposition (1996/97:75), Skydd av hotade arter samt aktionsplanen för biologisk mångfald.

7.11.4 Naturresurslagen

Lagen om hushållning med naturresurser m.m. (NRL 1987:12) berör tre områden som är direkt kopplade till fisket. Ett sådant område är yrkesfiskets och vattenbrukets riksintressen, 2 kap. 5 § lagen om hushållning med naturresurser m.m. Fisket berörs också genom riksintressen för naturvård, 2 kap. 6 § lagen om hushållning med naturresurser m.m. och riksintressen för friluftslivet, 2 kap. 6§.

Enligt tillämpningsförfordningen (1993:191) beslutar Fiskeriverket om riksintressen för yrkesfisket.

Naturvårdsverket beslutar om riksintressena enligt 2 kap. 6 § efter samråd med Fiskeriverket. Fiskeriverket självt kan således endast fastställa riksintressen för yrkesfisket och vattenbruket och inte för fisk och fiske i allmänhet. Detta förhållande, som fortfarande består i förslaget till miljöbalk, skall ses i ljuset av vad som sägs i verkets instruktion om sektorsansvar för miljön, biologisk mångfald, rikt och varierat fiskbestånd och fiskemöjligheter för allmänheten.

I 3 kap. 6 § lagen om hushållning med naturresurser m.m. finns vattenområden införda där vattenkraft eller vattenöverledning för vattenkraft inte får utföras. Detta berör i hög grad fiskets intressen och Fiskeriverket har varit involverat i den översyn som skett och som utmynnat i utredningen Omtankar om vattendrag.

7.11.5 Naturvårdslagstiftningen

Naturvårdslagen (1964:822) reglerar skyddet av såväl biotoper som växter och djur från naturvårdens synpunkt. Lagen ger inte Fiskeriverket några direkta befogenheter eller skyldigheter. Indirekt berör dock lagen verkets ansvarsområde. Ansvarsfördelningen är oklar mellan Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas befogenheter i förhållande till Fiskeriverket vid skydd som grundar sig på naturvårdsmotiv.

Vid skydd av biotoper finns olika grader av skydd från nationalparker till naturreservat och naturvårdsområden. Flera av de reservat som rör havet är av särskilt intresse för fisket och kan uppfattas som kontroversiella. Av naturvårdslagen framgår inte att fiskelagstiftningen begränsar möjligheterna till reservatsbildning i fall där det grundläggande syftet är skydd för fisk, vattenlevande blötdjur och vattenlevande kräftdjur. Inom ramen för fiskelagstiftningen finns föreskrifter för fiskevården som kan läggas till grund för bildande av fredningsområden, införande av fredningstider, redskapsbestämmelser m.m. En jämförelse kan göras med det undantag, avseende fiskar, vattenlevande blötdjur och vattenlevande kräftdjur som finns i 9 kap. 1 § i förslaget till miljöbalk, där möjligheten att med stöd av Miljöbalken meddela särskilda bestämmelser till skydd för djur och växtarter regleras. Det föreslagna undantaget innebär att nuvarande möjligheter enligt naturvårdslagen (§§ 14 a och 14 b) för Naturvårdsverket och länsstyrelserna att införa skyddsbestämmelser med avseende på fisk utgår.

Enligt naturvårdslagen får skyddsbestämmelser införas på grund av internationella åtaganden. Sådana åtaganden finns bl.a. i konventioner rörande skydd av tonfisk och småvalar. Den atlantiska tonfisken skyddas

av en internationell konvention, International Convention for the Conservation of Atlantic Tunas (ICCAT). Sverige har under tiden före medlemskapet i EU deltagit som observatör i ICCAT. Numera bevakas Sveriges intressen av EU. Arbeta med skydd av småvalar sker i den internationella sammanslutningen Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas (ASCOBANS) där Sverige representeras av Naturvårdsverket. Fiskeriverket medverkar i arbetet på nationell nivå.

När det gäller frågan om nationell behörighet med avseende på nämnda konventioner bör beaktas att den gemensamma fiskeripolitiken enligt grundförordningen omfattar alla levande marina akvatiska resurser. Således ingår förutom all fisk inklusive tonfisk bl. a. även vattenlevande däggdjur som valar. Den svenska fiskelagstiftningen avgränsas dock till att gälla endast fisk samt vattenlevande blötdjur och vattenlevande kräddjur. Föreskrifter om vård och nyttjande av vattenlevande däggdjur finns i stället i jaktlagstiftningen. Enligt 2 § Jaktlagen (1987:259) avses med vilt i lagen vilda däggdjur och fåglar. Med jakt avses att fånga eller döda vilt och att i sådant syfte söka efter, spåra eller förfölja vilt. Länsstyrelsen och Naturvårdsverket bemyndigas i jaktlagstiftningen att i olika avseenden besluta i frågor om jakt.

7.11.6 Miljöskyddslagen

Vid prövning av ärenden enligt miljöskyddslagen (1969:387) skall Koncessionsnämnden för miljöskydd bl.a. samråda med de statliga och kommunala myndigheter som har väsentliga intressen att bevaka i frågan. Det finns dock inte något lagstadgat krav för Fiskeriverket att avge yttrande i dessa ärenden på samma sätt som det i Vattenlagen finns ett krav att verket skall avge yttrande. Praxis innebär att Fiskeriverket bereds möjlighet att inkomma med yttrande till Koncessionsnämnden. I enlighet med verkets sektorsansvar för miljöfrågor inom fisket avgör Fiskeriverket från fall till fall om ärendet är av sådan betydelse för fisket att det bör bevakas.

7.11.7 Förslaget till Miljöbalk

Miljöbalksutredningen lämnar i sitt betänkande Miljöbalken, en skärpt och samordnad miljölagstiftning för ett hållbar utveckling, SOU 1996:103, ett förslag till miljöbalk. I betänkandet Följdlagstiftning till miljöbalken, SOU 1997:32 anges förändringar i lagar som inte ingår i miljöbalken. Enligt planerna skall en proposition lämnas till riksdagen

under våren 1998 om Miljöbalken skall komma att gälla från och med den 1 januari 1999.

I miljöbalken sammanförs bestämmelserna i flera centrala miljö- och resurslagar, såsom miljöskyddslagen, naturvårdslagen, naturresurslagen, gentekniklagen, vattenlagen samt ett tiotal andra lagar, till en gemensam miljö- och resurslagstiftning. Fiskelagen föreslås inte ingå i miljöbalken.

De delar av Vattenlagen som ingår i miljöbalken har skrivits in i kapitel 11, vattenverksamhet i förslaget till miljöbalk. Vissa förändringar förekommer. Den viktigaste förändringen är att det kommer att finnas en ny lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. I denna lag, 6 kap. 5 § kommer att finnas bestämmelser om särskilda fiskeavgifter som får bestämmas istället för att det meddelas villkor enligt kap. 11 8 § första stycket, förslaget till miljöbalk. Vattendomstolarna avskaffas och ansökan om tillstånd kommer att prövas av miljödomstolen eller i vissa fall av länsstyrelserna. Omprövning får ske av tillståndsmyndigheten (miljödomstolen) efter vad som är skäligt och domstolen kan ändra beslut, upphäva eller meddela nya villkor eller andra bestämmelser. Omprövning kan bl.a. ske av följande skäl, efter 10 år (eller den kortare tid som på grund av vad som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer), om en miljö kvalitetsnorm inte uppfylls, om ny teknik väsentligen skulle förbättra kontrollen, om det visar sig att anordningar som vidtagits till skydd för fisket med stöd av 11 kap. 8 § eller enligt 6 kap. 5 § lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet är mindre ändamålsenliga. I fråga om tillsyn kommer denna troligen att preciseras i författning. I lagen anges i 5 avd. 26 kap. 3 § att tillsyn skall utövas av Naturvårdsverket, generalläkaren, de statliga myndigheter som regeringen bestämmer, länsstyrelsen och kommunerna.

Enligt förslaget till miljöbalk regleras inte Fiskeriverkets uppgifter som i tidigare vattenlag. Om Fiskeriverket i fortsättningen skall ha samma uppgifter som tidigare måste dessa regleras i författning. Fiskeriverkets uppgifter enligt Miljöbalken kan komma att utökas genom att inte endast vattenmål utan även miljömål i övrigt omfattas.

I förhållande till nuvarande lagstiftning medför förslaget till Miljöbalk få materiella förändringar. Enligt förslaget till följdlagstiftning till miljöbalken föreslås förändring i 3, 20 och 37 §§ fiskelagen. Detta innebär att den bestämmelse i fiskelagen som straffbelägger brott mot fiskeförbud som har meddelats för visst område med anledning av företag enligt vattenlagen eller äldre lag upphävs då motsvarande bestämmelse kommer att finnas i förslaget till miljöbalk. Begreppet miljökonsekvensbeskrivning i fiskelagen ersätts med analys. Motivet till denna ändring är att miljökonsekvensbeskrivning förbehålls sådan åtgärd enligt miljöbalken.

I förslaget saknas emellertid en hänvisning till fiskelagstiftningen i de fall ett marint reservat skall bildas och det grundläggande syftet är att skydda fiskbestånd. Någon skyldighet för länsstyrelsen att i andra fall av reservatsbildning som berör fiske och fiskevård samråda med Fiskeriverket finns inte heller. Fiskeriverket får en ökad skyldighet att bevaka allmänna fiskeintressen i miljöskyddsåmål.

Hur Miljöbalken kan komma att påverka förhållandena i framtiden och vilka effekter det kan få för Fiskeriverkets expertfunktion på detta område är ännu oklart. Eventuellt måste detta klargöras i samverkan mellan Fiskeriverket och Naturvårdsverket.

8 Nationell fiskeradministration

Administrationen av den nationella fiskeripolitiken utförs främst av Fiskeriverket och länsstyrelserna. Jordbruksdepartementets fiskeenhet, har ett övergripande ansvar för inriktningen av politiken. Kustbevakningen har uppgifter inom övervakning och kontroll av såväl det kustnära yrkesfisket som av yrkesfisket i de stora sjöarna. Även fritidsfisket på allmänna vatten utefter kusterna och i vissa av de stora sjöarna övervakas av Kustbevakningen.

Utöver den statliga administrationen tillkommer det ansvar för fisket som ankommer på ägare till privata vatten samt nyttjare av dessa vatten. Fiskevården på privata vatten finansieras till största delen genom avgifter som tas ut för fiskekort. Statligt stöd utgår till fiskevattenägare främst för att organisera fiskevårdsområden.

I detta kapitel beskrivs den administration som finns för den nationella fiskeripolitiken. Där så är nödvändigt beskrivs gränsen mot administrationen av den gemensamma fiskeripolitiken.

8.1 Omfattning av nationell politik

Grunden för den nationella fiskeripolitiken finns i fiskelagen, lagen om fiskevårdsområden, vattenlagen samt rennäringslagen med till lagarna hörande författningar. I naturvårdslagen, naturresurslagen m.fl. finns även bestämmelser som påverkar fiskeripolitiken (kapitel 7).

Den nationella fiskeripolitiken omfattar allt vatten i den mån det inte är reglerat av EU. När det gäller Sveriges sötvatten omfattar det statliga ansvaret vad gäller regleringen av fisket de stora sjöarna, Väneren, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland samt vattendrag upp till första vandringshindret, statens vatten ovan odlingsgränsen samt i övrigt statligt ägda vatten. Fiskeriverket har dock ett ansvar för exempelvis biologisk mångfald i övriga vatten. Ansvaret fördelas så mellan Fiskeriverket och Jordbruksverket att Fiskeriverket ansvarar för samtliga dessa vatten utom för vatten ovan odlingsgränsen där Jordbruksverket är

ansvarig myndighet och länsstyrelserna utför uppgifter i anslutning till detta fiske.

Gränsälvarna Muonio och Torne älvar med biflöden regleras genom ett särskilt avtal mellan Finland och Sverige och administreras av finsk/svenska Gränsälvskommisionen.

För privata vatten ansvarar ägaren. Genom bildande av fiskevårdsområden kan ansvaret samordnas för ett eller flera vattendrag. För bildande av fiskevårdsområden utbetalas statligt bidrag. För 60 % av de privata vattnen har bildats fiskevårdsområden. Övergripande fiskevårdsbestämmelser ges ut av Fiskeriverket.

Den nationella fiskeripolitiken omfattar:

- fiskevård t.ex. biotopvård och utsättningar, insatser för bevarande av hotade arter
- yrkesfiske i sötvatten
- fritidsfisket, d.v.s. sportfiske och husbehovsfiske
- expertförordnanden och utredningar i samband med vattendomar
- fisketillsyn.

8.2 Jordbruksdepartementet, fiskeenheten

Jordbruksdepartementet, fiskeenheten ansvarar för den nationella politiken på fiskets område samt vissa nationella förvaltningsfrågor bl.a. överklaganden avseende Fiskeriverkets normgivning. Frågor om fiskeripolitiken i området ovan odlingsgränsen hanteras av Jordbruksdepartementets same- och utbildningsenheten.

8.3 Fiskeriverket

Enligt förordningen (1996:145) med instruktion för Fiskeriverket skall Fiskeriverket verka för en ansvarsfull hushållning med fisktillgångarna på ett sätt som långsiktigt medverkar till livsmedelsförsörjningen och vårt välbefinnande i övrigt. Vidare skall verket i enlighet med sitt sektorsansvar för miljön, i samråd med naturvårdsmyndigheterna, verka för en biologisk mångfald och därmed för ett rikt och varierat fiskbestånd. Fiskeriverket har därför uppgiften att avväga produktionsmålet mot miljömålet.

I Fiskeriverkets instruktion anges även några mer detaljerade områden för den nationella delen av verksamheten. Fiskeriverket skall:

- medverka till att öka fiskemöjligheterna för allmänheten, och
- främja forskning och bedriva utvecklingsverksamhet på fiskets område.

Den senare punkten avser allt fiske således både inom den gemensamma fiskeripolitiken och nationellt.

8.3.1 Uppgifter

Fiskeriverket utfärdar *föreskrifter* avseende både det fiske som regleras genom den gemensamma fiskeripolitiken och den nationella regleringen. Föreskrifterna kungörs i Fiskeriverkets författningssamling, FIFS. Före 1993 hade länsstyrelserna en omfattande föreskriftsrätt genom de s.k. länsfiskestadgorna. Föreskriftsrätten upphävdes emellertid genom fiskeriförordningen (1993:1097). Avsikten med indragningen av länsstyrelsernas föreskriftsrätt var att samla större delen av regelgivningen för att uppnå en bättre samordning och översikt samt för att göra besparingar i administrationen. Inte heller förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen ger länsstyrelserna föreskriftsrätt. Däremot får länsstyrelserna i vissa fall meddela undantag avseende gällande regler, ge tillstånd och utfärda förbud. Genom att föreskriftsrätten har samlats hos Fiskeriverket har detta arbete vid myndigheten blivit betydande.

I myndighetsansvaret ingår även en skyldighet för Fiskeriverket att *svara på remisser* från regeringen. Flertalet remisser kommer från Jordbruksdepartementet och från Miljödepartementet, men kan även komma från andra departement som Kommunikationsdepartementet och Näringsdepartementet. Antalet remisser från Miljödepartementet har på senare år ökat, främst beroende på verkets uttalade sektorsansvar för miljön. Som central myndighet på fiskets område och som sektorsmyndighet besvaras även remisser från andra myndigheter. Särskilt bör nämnas Naturvårdsverket som ofta i sina regeringsuppdrag har att samråda med Fiskeriverket.

Enligt 4 § Förvaltningslagen (1986:223) skall varje myndighet lämna upplysningar, *vägledning*, *råd* och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Denna serviceskyldighet följer även av 7 § verksförordningen. En viktig och omfattande del av verksamheten är att ge information, såväl i form av publikationer och annat skriftligt material som i form av muntliga upplysningar. Denna information gäller till stor del fiskeregler och föränsleds bl.a. av verkets författningsutgivning. Informationen gäller också i hög grad områden som fiskerikontroll och strukturstöd.

Med anledning av författningsarbetet följer också krav i lagen (1977:65) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m. Av förarbetena till denna lag följer att myndigheten är skyldig att vidta lämpliga åtgärder för att bekantgöra föreskrifter hos allmänheten.

8.3.2 Några särskilda uppgifter

Enligt 36 § fiskelagen får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva om avgifter för myndighets verksamhet enligt lagen eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av den. I 6 kap. 2 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen föreskrivs att Fiskeriverket får meddela föreskrifter om ansökningsavgift i sådana ärenden.

I 51 § fiskelagen föreskrivs att länsstyrelsens beslut enligt fiskelagen eller enligt de föreskrifter som meddelas med stöd av den får överklagas hos Fiskeriverket. I 6 kap. 6 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen föreskrivs att beslut av länsstyrelsen får överklagas hos Fiskeriverket.

8.3.3 Verksamhetsområden

Verksamhetsmålen är uppdelade på mål i förhållande till tre områden fiskerinäringen, fiskeresurserna och fritidsfisket. När det gäller fiskerinäringen ingår administrationen nästan fullständigt i den gemensamma fiskeripolitiken. Verksamhetsområdet fritidsfiske omfattas helt av nationell administration. Däremot blandas Fiskeriverkets administration inom verksamhetsområdet fiskeresurserna. Detta kommer även till synes i regleringsbrevets målformuleringar 1997 för detta område som bl.a. följande sägs. Avseende området fiskeresurser skall:

- Fiskeriverket verka för biologisk mångfald på fiskets område och särskilt att forskningsprogrammet om reproduktionsstörningar hos Östersjöfisk genomförs.

Avseende fritidsfisket enligt målet i regleringsbrevet skall Fiskeriverkets insatser för dess utvecklingsmöjligheter ske med beaktande av tillgängliga medel och den gemensamma fiskeripolitikens krav.

Bland de mer preciserade kraven återfinns endast ett som avser det nationella fisket nämligen en redovisning av utnyttjande av de resurser som ställts till förfogande genom vattendomar (s.k. 10:5 medel).

I Fiskeriverkets årsredovisning för räkenskapsåret 1995/96 upptas för varje verksamhetsgren operativa mål och prestationer. För verksamhetsgrenen fiskerinäringen upptas inte några mål eller prestationer med anknytning till nationell fiskepolitik. För verksamhetsgrenen Fritidsfiske upptas tre operativa mål och tre prestationer:

- Mål 1. Ökad upplåtelse av fiskevatten av god kvalitet.
- Prestation 1. Beslut av fiskeriverket om fördelning av statsbidrag till fiskevårdsområden.

- Mål 2. Förbättrad kunskap om de svenska fritidsfiskets, särskilt sportfiskets omfattning inriktning och samhällsekonomiska värde.
- Prestation 2. Undersökningen om fritidsfisket i Sverige 1995.

- Mål 3 Fler konkurrenskraftiga verksamheter inom fisketurismen och aktiviteter som främjar fisketurismens utvecklingsmöjligheter.
- Prestation 3 Rapport om fisketurismens samhällsekonomiska förutsättningar och konferensen Fisketurism - en naturlig näring.

Fiskeriverkets bedömning av utfallet och resultatet var att behovet av statsbidrag till bildandet av fiskevårdsområdet kvarstår och att de bidrag som utgivits under året har följt reglerna och uppgått till 1,4 miljoner kronor. Kunskaperna om det svenska fritidsfisket har ökat väsentligt genom rapporten om fisketurismen och konferensen.

Verksamhetsområdet fiskeresurser omfattar både verksamhet som regleras enligt den gemensamma fiskeripolitiken och den helt nationella. Fiskeriverket anger i sin inledning att det krävs tillgång till kunskaper om dels beståndssituationer, dels det fisketryck som bestånden är utsatta för att kunna skapa ändamålsenliga fiskebestämmelser och för att kunna bedriva en tillfredsställande fiskevård. De under året framtagna resursöversikterna är speciellt betydelsefulla eftersom de ligger till grund för verkets nationella föreskrifter om fiske. En annan nationellt betingad övergripande uppgift var att upprätta en aktionsplan för biologisk mångfald. Under verksamhetsområdet redovisas mål och prestationer samt resultat för tre olika områden. Området, resursreglering av vissa bestånd, upptar två områden som helt kan hänföras till den gemensamma fiskeripolitiken, nämligen sillfisket och torskfisket. Det tredje delområdet rör laxfisket i Östersjön som genom att lax är en vandringsfisk både berör den gemensamma fiskeripolitiken och den nationella. Delområdet omfattar fyra mål och fyra prestationer. På detta område blandas nationella mål och mål enligt den gemensamma fiskeripolitiken. Fiskeriverkets bedömning av utfallet och resultatet är att de åtgärder som har vid-

tagits har haft stor betydelse för uppvandringen av lekande vildlax under 1996 och att en förhållandevis stark årsklass för 1997 torde utvecklas vilket ökar möjligheten att förhindra utslagning eller genetisk utarmning av de vilda bestånden. För området fiskerikontroll finns inga mål angivna som har att göra med den nationella politiken. Området fiskevård däremot tar upp enbart mål som har med nationella regleringar att göra. I inledningen anförts att förvaltningen av bestånd som inte regleras genom nationella kvoter till stor del är parallell med regleringen av kvoterade arter. Sex mål och sex prestationer upptas.

- *Mål 1.* Utveckla och pröva kvantitativa resursskattningsmodeller anpassade för kustfisket viktiga bestånd samt följa beståndens variationer och ge prognoser för viktigare bestånd.
- *Prestation 1.* Fiskeriverket har genomfört provfisken med standardiserad teknik i sammanlagt 12 områden för några viktiga arter samt givit prognoser för tre arter.

- *Mål 2.* Följa beståndsvariationer och ge prognoser för fisk i sötvatten och i kustmynnande vattendrag samt utveckla fiske- och fiskevårdsmetoder av viktiga fiskarter främst i de stora sjöarna.
- *Prestation 2.* Data har samlats från 21 kustmynnande vattendrag och 4 vattendrag i inlandet samt från 1300 provfiskade vattendrag i landet. Årliga ekoräkningar m.fl. undersökningstekniker har använts för beräkning av fiskbestånden i Vänern, Vättern och Mälaren. Fiskestatistik har samlats in från yrkesfiskare i inlandet. Kvalitetskontrollerade data från provfisken avseende uppföljning av miljöövervakningen och effekter av kalkning. Effekter av avrinning och temperatur på laxfiskbestånden har utvärderats.

- *Mål 3.* Med stöd av resursöversikter och olika föreskrifter medverka till att förutsättningarna förbättras för både fritidsfiske och yrkesfiske.
- *Prestation 3.* 13 utredningar rörande nationella regleringar har utarbetats. Dessa har legat till grund för nationella regleringar. Besvär över länsstyrelsernas beslut med stöd av Fiskeriverkets föreskrifter samt dispensansökningar har behandlats i 37 ärenden. Information om fiskebestämmelser har lämnats i ett stort antal fall.

- *Mål 4.* Utforma siklöjetrålar så att fångsten av icke könsmogna fiskar reduceras.
- *Prestation 4.* Försök med s.k. sorteringspanel har utförts och överlevnaden har kontrollerats genom sumpning.

- *Mål 5.* Utveckla fiskevårdsmetoder och utarbeta åtgärdsplaner för flodkräfta, sjölevande laxfiskar samt vissa hotade arter.
- *Prestation 5.* Utvecklingsarbetet har redovisats i tre vetenskapliga artiklar, elva rapporter samt i råd och anvisningar.
- *Mål 6.* Utveckla fiskevårdsmetoder för strömmande vatten.
- *Prestation 6.* Resultat från studier har redovisats i tio vetenskapliga artiklar samt i en sammanfattande volym med råd och anvisningar.

Fiskeriverket bedömer utfallet och resultatet så att genomförda analyser har givit en god bild av tillståndet i många olika bestånd vilket har legat till grund för regleringar av fisket. I många fall har det även inneburit möjligheter till ökat fiske. För att fullt ut uppnå uppsatta mål krävs tillförlitligare modeller, förbättrat underlagsmaterial, utökade övervakningsinsatser så att det blir bättre efterlevnad av beslutade föreskrifter samt en fortsatt minskning av miljöstörande verksamheter. En betydande ökning av insatserna avseende resursövervakningen på kust- och sötvattensbestånd har skett genom omprioriteringar i verksamheten. Under 1996 har en samlad översikt över kust- och insjöbestånden för första gången levererats och Fiskeriverket bedömer att sådana översikter kan ge bättre underlag för beslut om ändrade fiskeregler.

8.3.4 Organisation och administration för nationell reglering

Fiskeriverkets organisation är inte indelad så att resurserna för verksamheten inom den nationella delen och den del som avser den gemensamma fiskeripolitiken kan särskiljas fullt ut. Sedan EU-inträdet har organisationen anpassats till kraven i den gemensamma fiskeripolitiken. Ytterligare förändringar under 1997 har medfört anpassningar men det behövs fler åtgärder för att kunna särskilja den nationella administrationen från administrationen av den gemensamma fiskeripolitiken.

Utredningen uppdrog åt Fiskeriverket att göra en översiktlig beräkning av hur resurserna fördelas för olika enheter om man delar upp dessa i resurser för att administrera och uppfylla den nationella fiskeripolitiken och resurser för den gemensamma fiskeripolitiken. Den 1 mars 1997 hade Fiskeriverket sammanlagt 228 årsarbetskrafter. Av dessa var 72 inriktade mot uppgifter inom nationell fiskeripolitik och 126 mot uppgifter den gemensamma fiskeripolitiken. En fördelning mellan enheter skulle uppstå enligt nedanstående tabell.

Tabell 8:1: Fördelning av Fiskeriverkets personal vid en uppdelning på nationell och gemensam fiskeripolitik (CFP), antal årsarbetskrafter.

	Nationell	CFP	Gemensamma funktioner
Verksledning, stab			5
Svensk Fisk			3
Administrativa avdelningen			21
Resurs- och miljöavdelningen	6	5	
Marknads- och strukturavd.		11	
Fiskerikontrollavdelningen.		21	
Utredningsavdelningen	2	2	1
Summa centralt	8	39	30
Sötvattenslaboratoriet	13	13	
Filalkontor, Örebro	3	2	
Fiskeriförsöksstat. Älvkarleby	5	5	
Fiskeriförsöksstat. Kälarne	9		
Summa Sötvattenslab.	30	20	
Havsfiskelaboratoriet		32	
Östersjölaboratoriet		7	
Undersökningsfartygen		17	
Summa Havsfiskelab.		56	
Summa Kustlab.	14	11	
Utredningskontor, Luleå	7		
-"- Härnösand	5		
-"- Jönköping	4		
Summa utredningskontor	16		
SWEDMAR	4		
Summa SWEDMAR	4		
Summa totalt	72	126	30

Resurs- och miljöavdelningen arbetar med frågor avseende både den gemensamma och den nationella fiskeripolitiken. Fiskevårds- och miljöfrågor samt frågor om fritidsfiske och turistfiske hör till den nationella delen. Avdelningen medverkar i internationella förhandlingar om fångstkvoter och fiskeregler, beslutar om regler för fisket såsom fiskekvoter, redskapsbestämmelser, fredningstider, minimimått mm som i princip hör till den gemensamma fiskeripolitiken.

Marknads- och strukturavdelningen ansvarar för frågor som till största delen avser den gemensamma fiskeripolitiken. Yrkesfisket behandlas som en helhet, därför handhar avdelningen även frågor avseende yrkesfisket i de stora sjöarna som inte direkt regleras genom EU administreras av avdelningen.

Avdelningen för fiskerikontroll svarar endast för frågor som avser den gemensamma fiskeripolitiken.

Utredningsavdelningen administrerar på central nivå både utrednings- och undersökningsverksamhet och forskning som avser nationell fiskeripolitik och den gemensamma fiskeripolitiken på olika platser i landet.

Den administrativa avdelningen utgör en resurs för hela verket och dess verksamhet fördelas i internbudgeten på övriga verksamheter.

Lokala enheter

Laboratorier, utredningskontor och övriga lokala enheter beskrivs i kapitel 4 och 9. I detta kapitel redovisas endast översiktligt vilka enheter som har arbetsuppgifter avseende den nationella fiskeripolitiken samt något mer ingående uppgifterna vid utredningskontoren.

- Sötvattenslaboratoriet i Drottningholm med en enhet i Örebro och Fiskeriförsöksstationer i Kälarne och Älvkarleby har arbetsuppgifter som till mycket stor del knyter an till nationell fiskeripolitik. Vid kontoret i Örebro utvecklas genom RASKA-projektet en landsomfattande databas för kust och insjövatten som skall användas för resursöversikter, modellering och prognoser i syfte att förbättra och rikta fiskevården.
- Kustlaboratoriet i Öregrund med personal i Forsmark, Ringhals, Simpevarp, Barsebäck och Göteborg har arbetsuppgifter som till mycket stor del knyter an till nationell fiskeripolitik samt uppdragsverksamhet inom miljöområdet.
- Utredningskontoren i Jönköping och Luleå samt i Härnösand har uppgifter som med få undantag knyter an till svensk reglering.

Fiskeriverkets utredningskontor

Inom Fiskeriverket har resurs- och miljöavdelningen ansvaret för ärenden enligt vattenlagen och miljöskyddslagen. Utredningskontoren hör sedan 1991 till utredningsavdelningen men utredningskontorens uppgif-

ter används främst resurs- och miljöavdelningen. Uppgifterna består dels i att avge yttranden i ansökningsärenden enligt vattenlagen, dels i att utföra utredningsuppdrag i samband med vattenmål och vissa insatser av forskningskaraktär.

Arbetsuppgifterna utförs huvudsakligen på verkets två utredningskontor i Jönköping och Luleå. Kontoret i Luleå har även personal i Härnösand. Fiskeriverket samordnade kontoren i Luleå och Härnösand under 1996 genom att inte tillsätta tjänsten som fiskeriintendent i Härnösand. Frågan om att flytta verksamheten vid utredningskontoret i Jönköping till det centrala Fiskeriverket har utretts men f.n. gäller att Jönköpingskontoret finns kvar. Fiskeriverket har inriktningen att stärka integrationen med resurs- och miljöavdelningen.

Antalet utredningskontor/fiskeriintendentdistrikt var under en lång följd av år sju (kontor fanns förutom i Luleå, Härnösand och Jönköping även i Gävle, Örebro, Kalmar och Göteborg). Minskningen av antalet kontor berodde huvudsakligen på den minskade vattenkraftutbyggnaden vilket medför att antalet utredningar successivt minskar. I samband med att de tidigare regionala fiskestadgorna togs bort krävdes också mindre insatser av utredningskontoren.

Utredningskontoren leds av en fiskeriintendent som i huvudsak är finansierad via verkets förvaltningsanslag medan personalen i övrigt är finansierad genom uppdragsverksamhet i vattenmål eller andra uppdrag. Uppgifterna betalas enligt en särskild taxa. Vid sidan av fiskeriintendenterna finns tio biologer och fiskerikonsulenter samt två kontorsassistenter anställda vid kontoren. Till detta kan komma särskilt anställd personal under fältsäsongen. Utredningskontoret i Jönköping har t.ex. vissa tider haft upp till tio personer anställda i projekt eller tidsbegränsat.

Verksamhet relaterad till vattenmål upptar omkring 40% av verksamheten i Luleå, 65% av verksamheten i Härnösand och 75% av verksamheten i Jönköping. Under budgetåret 1995/96 (18 månader) handlades vid de tre utredningskontoren 439 vattenmål. Av dessa mål krävdes mer omfattande utredningar i ca 65 fall samt mindre utredningar i 135 mål. Antalet förordnanden som sakkunnig är för närvarande cirka 70 stycken vid de tre utredningskontoren sammantaget. Några av de ärenden som förordnandena avser är förenade med långa prövotider och kommer inte att slutföras förrän efter sekelskiftet.

För den personal som arbetar med vattenmål krävs en bred kompetens, bl.a. kunskaper inom fiskeribiologi, allmän biologi och statistik, men också praktiska erfarenheter från fältundersökningar liksom kunskaper i exempelvis fiskeriteknik. Den speciella karaktär som utredningar åt vattendomstolen har kräver också kunskap om vattenlagens regler och vattendomstolarnas arbetssätt. För genomförandet av undersökning-

arna disponerar utredningskontorens resurser i form av exempelvis båtar, fiskeredskap, elfiskeutrustning och telemetriutrustning.

8.4 Länsstyrelserna

I detta avsnitt beskrivs länsstyrelsernas uppgifter med fiskefrågor avseende den nationella regleringen. I kapitel 6 redovisas länsstyrelsernas arbete med EU-stöd.

8.4.1 Ansvar för fiskefrågor vid länsstyrelserna

Länsstyrelsen ansvarar i fiskefrågor regleras i fiskelagen, förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen, rennäringslagen samt i vattenlagen. Enligt länsstyrelsernas instruktion skall det finnas en länsexpert för sakområdet fiske. Länsexperten skall under länsstyrelsens ledning ha ett ansvar för sitt sakområde och medverka till samordning mellan olika sakområden inom länsstyrelsen. Innan länsstyrelsen beslutar att förordna länsexpert för fiske skall samråd ske med Fiskeriverket. I det fall Fiskeriverket och Länsstyrelsen inte är ense om en anställning skulle ärendet tidigare hänskjutas till regeringen för avgörande. När nu försöken med samordnad länsförvaltning för Skåne län och Kalmar län utvärderats har i länsstyrelseinstruktionen 3 § införts att länsstyrelserna beslutar efter samrådet och att besvärsmöjligheten upphör. Det finns för närvarande en länsfiskekonsulent per län. I några fall är tjänster vakanta. Det gäller bl.a. Gotlands län och Västmanlands län. I dessa fall har utredning avseende samordning av länsexpert mellan flera län pågått. Den nya instruktionen medger samordning.

Fiskeriverket får i vissa fall besluta att ärenden skall överlämnas till verket för beslut om det berör flera länsstyrelser.

8.4.2 Verksamhetsmål för fiskeverksamheten

I regleringsbrevet för länsstyrelserna för 1995/96 fastställdes två gemensamma övergripande mål och ett gemensamt verksamhetsmål för fiskeverksamheten.

De övergripande målen var att länsstyrelserna skulle medverka till en ansvarsfull hushållning med fisktillgångarna och att länsstyrelserna skulle medverka till utvecklingen av konkurrenskraftiga företag inom

fiskerinäringen. Endast ett av dessa mål, det första, avsåg den nationella politiken.

Verksamhetsmålet angav att länsstyrelserna skulle prioritera insatser inom ramen för EG:s strukturstöd till vattenbruket, fiskberedningsindustrin och infrastrukturen på fiskets område.

I regleringsbrevet för 1995/96 fick Fiskeriverket i uppdrag att utarbeta ett gemensamt system för redovisning och uppföljning av länsstyrelsernas uppgifter på fiskets området. Uppdraget skulle utföras i samråd med länsstyrelserna. Under 1996 redovisades uppdraget till Jordbruksdepartementet och resultatet är att länsstyrelserna i redovisar enligt en gemensam mall i sina årsredovisningar vilket medför att det är lättare att sammanställa länsstyrelsernas samlade uppgifter på området.

8.4.3 Resurser

Enligt länsstyrelsernas årsredovisningarr uppgår antalet årsarbetskrafter för verksamhet inom fiskeområdet till 54,2 för budgetåret 1995/96 omräknat till kalenderår. Enligt den enkät som utredningen lät länsstyrelserna utföra uppgår antalet årsarbetskrafter vid samtliga länsstyrelser för uppgifter avseende EU:s strukturstöd till ca 11. Antalet årsarbetskrafter för nationell fiskeriadministration uppgår enligt denna beräkning till 43. Variationen mellan länen är dock ganska stor. I vissa län åtgår nästan alla resurser för administration av den gemensamma fiskeripolitiken och i andra län åtgår mycket administration för nationella frågor. I Jämtlands, Norrbottens och Västerbottens län förvaltas statens vatten av länsstyrelserna vilket medför viss tillkommande administration.

8.4.4 Uppgifter

Länsstyrelsernas fiskeadministration kännetecknas av att de flesta arbetsuppgifterna är författningsstyrda. Därutöver finns arbetsuppgifter härledda från länsstyrelsernas regleringsbrev samt uppgifter som delegerats från Fiskeriverket och Naturvårdsverket enligt viltskadekungörelsen. Vissa länsstyrelser har definierat egna regionala verksamhetsmål för fisket. Länsstyrelsernas uppgifter på fiskets område varierar även utifrån förutsättningarna i övrigt och utifrån de geografiska förhållandena.

Länsstyrelsernas del i fiskeadministrationen redovisas här utifrån den struktur för återrapportering som används av länsstyrelsernas och som är densamma som för Fiskeriverket. Den indelas i fiskenäringen, fritidsfisket och fiskeresurserna.

Fiskenäringen

Enligt förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen (1994:1716) utför länsstyrelserna arbete med licenser, EU-stöd, fiskerilån, tillstånd att fiska med fasta redskap, samt vattenbruk. Följande uppgifter avseende nationella politik utförs i förhållande till Fiskeriverket:

- fiskerilån avseende administration av lån
- beslut om tillstånd för att fiska med fasta redskap på allmänt vattenområde och kronoholmar
- vattenbruk avseende beslut om tillstånd att anlägga fiskodling samt tillstånd till insättning av fisk i odling. Länsstyrelsen är skyldig att hålla register över odlingar.

Fiskodlingar regleras även av Fiskeriverkets föreskrift (1993:29) samt av Jordbruksverkets föreskrift (SJVFS 1994:94), där länsstyrelsen är skyldig att utöva tillsyn med kontrollbesök vid vissa anläggningar. Rapportering sker i dessa fall till Statens veterinärmedicinska anstalt. Ett till fiskerinäringen angränsande område är viltskadeskydd som avser beslut om ersättning för sälskador och bidrag till att motverka sälskador. Länsstyrelsens uppgift framgår av prop. 1996/97:1 samt i jaktförordningen (1996:727). Ersättning och bidrag utbetalas till fiskare men samarbetet sker med Naturvårdsverket då upphovet till skadan, sälen, är ett däggdjur som inte ingår i Fiskeriverkets ansvarsområde.

Fritidsfiske

Länsstyrelserna har arbetsuppgifter avseende fiskevårdsområden och vissa statliga nationella stöd.

- Fiskevårdsområden regleras i 1981:533 och FIFS 1982:3. Länsstyrelsen tar initiativ till och beslut om bildande av fiskevårdsområde samt är skyldig att hålla register över fiskevårdsområden i länet.
- Statliga stöd avser handläggning, beslut och kontroll av fiskevårdsbidrag samt handläggning och beslut om statligt stöd till biologisk återställning av kalkade vatten. Fiskevårdsbidragen är delegerade från Fiskeriverket medan Naturvårdsverket har ansvaret för kalkade vatten.

Fritidsfiske och fisketurismens utvecklingspotential är en fråga för regionala och lokala aktörer, bl.a. länsstyrelserna.

Fiskeresurser

Områden som medför arbete för länsstyrelserna är: utsättning av fisk, fisketillsyn, dispenser, vissa uppgifter enligt vattenlagen samt uppgifter på några speciella områden. Författningar som styr länsstyrelsens medverkan i arbete med resursen fisk är främst förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen och olika föreskrifter av Fiskeriverkets författningar. Även vattenlagen (1983:291) och fiskelagens bestämmelser om fiskådra medför vissa uppgifter för länsstyrelserna:

- För utsättning av fisk och kräftdjur krävs länsstyrelsens tillstånd.
- Fisketillsyningsmän förordnas och utbildas av länsstyrelserna.
- Dispenser avseende diverse undantag från författningar, som att utfärda elfisketillstånd, tillstånd till rotenonbehandling och tillstånd för utländska medborgare att fiska i vissa vatten. Dispenser meddelas även från ett stort antal paragrafer avseende t.ex. fiske med fasta redskap, förbudstider och redskapsförbud.
- Länsstyrelserna fattar även beslut avseende, att förklara ett område för kräftpestsmittat, vid särskilda skäl, ge tillstånd till fiske av mal och flodpärlmussla samt att använda sprängmedel, dödande eller bedövande ämnen för vetenskapligt syfte. Enligt fiskelagen beslutar länsstyrelserna om flyttning av fiskådra samt meddelar dispens från förbud att fiska i fiskådra. Länsstyrelserna fattar även beslut om hur fisket ska bedrivas på samägd fastighet.
- Enligt vattenlagen är länsstyrelserna tillsynsmyndigheter. Länsstyrelsernas fiskefunktion skall motta anmälningar om rensningsföretag, besluta om bygdeavgiftsmedel samt om användning av vissa vattenavgiftsmedel enligt vattenlagen kap. 10 5 §.

Den sistnämnda uppgiften enligt vattenlagen sköts efter delegation från Fiskeriverket. Fiskeriverket är såsom central myndighet på området även den främsta samarbetsparten i övriga fall. Då det gäller tillståndsplikten angående bestämmelser om kräftpest som länsstyrelsen fattar beslut om gör Fiskeriverket varje år en sammanställning av från länsstyrelserna inrapporterade kräftpestutbrott.

Utöver de i författning stadgade uppgifterna bedriver länsstyrelserna i varierande grad rådgivning till avnämare och allmänhet. Rådgivning och information om fiskebestämmelserna samt kontakter med åklagarväsendet och polismyndigheten om fiskerilagstiftningen är omfattande uppgifter för länsstyrelserna trots att dessa uppgifter inte är reglerade i författning. Länsstyrelserna lämnar även underlag till Fiskeriverket då nya föreskrifter upprättas samt yttrar sig över förslagen och informerar all-

mänheten. Länsstyrelserna samlar också in statistik över älvfisket och det kustfiske som bedrivs av icke licensierade fiskare. Statistiken vidarebefordras till Fiskeriverket. Även inom länsstyrelserna förekommer rådgivning av fiskesakkunniga bl.a. i planärenden och naturvårdärenden.

Några särskilda uppgifter i vissa länsstyrelser

Fisket i statens vatten ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen förvaltas av länsstyrelserna i berörda län, Norrbottens-, Västerbottens- och Jämtlands län. Jordbruksdepartementet ansvarar för frågorna genom same- och utbildningsenheten, funktionen för jakt- och viltvård. Den centrala myndighetsfunktionen upprätthålls av Jordbruksverket, företagsenheten, funktionen för upplåtelse av mark samt jakt- och fiskerätt.

Vid berörda länsstyrelser finns ett speciellt beslutsorgan, rennäringsdelegationen, som beslutar i frågor av principiell karaktär. I övriga frågor, huvudsakligen fiskeupplåtelser, beslutar länsstyrelserna.

Fiskeupplåtelser omfattar allmänt fiskekort för handredskapsfiske, tillstånd att fiska med rörliga redskap samt fiske för avsalu. Allmänt fiskekort säljs genom återförsäljare. Länsstyrelserna upplåter även handredskapsfiske genom särskilda tillstånd i vissa vatten där fiskeupplåtelsen begränsats, kvoterat fiske. Länsstyrelserna beslutar även om underupplåtelser till medlem i sameby, sammanslutning av samebymedlemmar eller fastighetsägare som delar rätt till vatten med staten. Tillstånd till fiske för avsalu kan lämnas till fiskesamerna, licensierade fiskare och innehavare av fjällägenheter. Information till allmänheten om vilka vatten som är upplåtna, upplåtelsestider, regler för fisket m.m. utges årligen i form av broschyrer och bilagor till fiskekort.

Fisketillsynen i statens vatten i fjällen sker i första hand genom särskilt förordnade fisketillsyningsmän som på länsstyrelsens uppdrag utför bevakning. Insatserna är nära samordnade med tull- och polisverksamheten i fjällområdet.

Berörda länsstyrelser har ett nära samarbete i frågor som berör statens vatten i dessa områden. Detta har bl.a. fört med sig att samma fiskeupplåtelseavgifter tillämpas i de berörda länen. Samverkan sker också vid utvecklingen av olika metoder för kvotering av fisket och andra metoder för att behålla ett uthålligt fiske.

Av intäkterna av upplåtelseavgifterna (fiskekortavgifterna) går 1/3 till samefonden, 1/3 länsstyrelsen och 1/3 till berörda samebyar. Länsstyrelsens andel finansierar administration av upplåtelseerna, information, provisioner till återförsäljare, fiskevård inklusive fiskeundersökningar samt tillsyn. Länsstyrelsernas organisation påverkas av uppgiften liksom

även resursbehoven. Inom vardera berört län används för detta speciella arbete inom fiskeadministrationen ca 1 fiskerikonsulent, 1/3 assistent och 1/2 årsarbete för tillsyn och fältarbete.

8.5 Kustbevakningen

Kustbevakningens övervakning avseende fisket omfattar både uppgifter enligt EG:s kontrollförordning som avser det yrkesmässiga fisket i marina vatten och övervakning enligt nationell lagstiftning i kustvatten, Väneren och Mälaren. Den nationella övervakningsuppgiften avser både det yrkesmässiga fisket i dessa vatten samt fritidsfisket.

Fram till EU-inträdet utfördes fiskerikontrollen till havs och i de stora sjöarna i Sverige helt av Kustbevakningen. Yrkesfisket såväl som fritidsfisket kontrollerades.

En ansevärd del av kontrolltiden och rapporterade förseelser avsåg det kustnära yrkesfisket, fritidsfisket och husbehovsfisket.

8.6 Övriga myndigheter

8.6.1 Jordbruksverket

Den centrala myndighetsfunktionen avseende frågor om fiske på statens vatten ovan odlingsgränsen upprätthålls av Jordbruksverket, företagsenheten, funktionen för upplåtelse av mark samt jakt- och fiskerätt. Förvaltningen utförs av tre länsstyrelser. Fiskeriverket har inte något ansvar för förvaltningen av detta fiske. Statens ansvar och förvaltning av fiske-resurserna inom detta område regleras på annat sätt.

8.6.2 Naturvårdsverket

Naturvårdsverkets verksamhet avseende miljöövervakning och biologisk mångfald gränsar till Fiskeriverkets och Länsstyrelsernas verksamhet. Verksamheten styrs dock enligt andra lagrum. Den administration som kan komma i fråga avser upphandling av Fiskeriverkets tjänster avseende undersökningar, recipientkontroll och miljöövervakningsuppgifter. Andra frågor där fiskeexpertis krävs är i vattendomar och i koncessionsärenden. I dessa frågor köps kompetensen av domstolarna. Ytterligare ett

område är besvarande av remisser där både Fiskeriverket och länsstyrelserna skall svara.

8.6.3 Kammarkollegiet

Kammarkollegiet har vid sidan av Fiskeriverkets utredningskontor en viktig roll i vattenmålen. Kammarkollegiets för det allmänna talan i vattenmålen och förvaltar fonderna för vattenvårdsmedel (10:5 och 10:6) samt bevakar det allmänna fiskeintresset.

9 Forskningens roll och organisation

9.1 Inledning

En förutsättning för svensk fiskeripolitik är att det finns undersöknings- och FoU-verksamhet på området. Sådan verksamhet bedrivs vid Fiskeriverket, Laxforskningsinstitutet, Sveriges lantbruksuniversitet och vid olika institutioner vid övriga universitet.

Utredningen skall enligt direktiven göra en kartläggning av undersöknings- och FoU-verksamheten inom området fisk och fiske i Sverige och särskilt granska Fiskeriverkets verksamhet på området. Med denna granskning som bakgrund skall utredningen föreslå åtgärder för en effektiviserad undersöknings- och FoU-verksamhet på området.

9.2 Definitioner

Forskning innebär att besvara en frågeställning på ett vetenskapligt sätt vad gäller metodik och analys för att erhålla ny kunskap.

Forskning indelas vanligen i grundforskning, tillämpad forskning och utvecklingsarbete (FoU), men gränserna mellan områdena är flytande. Med grundforskning avses att ta fram kunskap utan någon bestämd tillämpning i sikte men kan även innefatta forskning med avsikt att lägga en grund som kan komma att ge tillämpning. Med tillämpad forskning avses forskning riktad mot bestämd användning. Utvecklingsarbete innebär utnyttjande av befintliga forskningsresultat för att ta fram nya produkter, processer, system eller väsentliga förbättringar av redan existerande. Vidare används termen undersökningsverksamhet med vilken avses sådant arbete som innebär att med vetenskaplig metodik genomföra återkommande undersökningar av rutinkaraktär.

Strategisk forskning avser FoU med målsättningen att långsiktigt bygga upp kunskap inom ett specifikt område med förväntade problem eller möjligheter för långsiktig förnyelse eller strukturförändring. Med sektors-

forskning avses FoU inom ett avgränsat område i samhället, i motsats till disciplinär forskning eller allmän inomvetenskaplig forskning, vilken bedrivs utan avseende på samhällsnytta. Med tvärvetenskaplig forskning menas sådan FoU som för att genomföras kräver insatser inom flera vetenskapliga discipliner (t.ex. naturvetenskap och samhällsvetenskap).

Fiskeribiologi innefattar vetenskapliga undersökningar av fiskar och skaldjur som är utsatta för exploatering/fångst. Området omfattar allmänna undersökningar avseende biologi och ekologi, beståndsundersökningar och prognoser med hjälp av populationsdynamiska modeller samt inverkan av omvärldsfaktorer, såväl naturlig som antropogen (mänsklig) påverkan på fiskar och skaldjur. Begreppet fiskeriforskning innefattar förutom fiskeribiologi även tekniska undersökningar av t.ex. fångstmetodik, processer för beredning och lagring m.m. samt studier av ekonomiska aspekter inom fisket, t.ex. effekten av olika regleringsåtgärder.

9.3 Övergripande mål för undersöknings- och FoU-verksamhet inom området fisk och fiske

9.3.1 Allmänna mål och syften

I regeringens proposition "Forskning och samhälle (1996/97:5)" anges att forskningens inriktning skall svara mot behoven i samhället. Ett övergripande mål för FoU-verksamheten på området fisk och fiske är att få fram sådan kunskap som kan ligga till grund för ett varaktigt utnyttjande av fiskresurserna och bibehållande av den biologiska mångfalden. Ett annat mål för forskningen är att besvara inomvetenskapliga frågeställningar.

Enligt forskningspropositionen bör man sträva efter att inom samma organisation främja såväl tillämpad som mer grundläggande forskning. Sektorsansvar för FoU när det gäller vård och utnyttjande av de biologiska resurserna inom området fiske och vattenbruk ligger inom Jordbruksdepartementet som fördelar resurser till SJFR, SLU och Fiskeriverket. Forskningen är både grundläggande och tillämpad. Ansvaret mellan Fiskeriverket och SJFR fördelas så att Fiskeriverket i huvudsak ska finansiera och bedriva utvecklingsverksamhet och viss tillämpad forskning medan SJFR i allt väsentligt skall svara för finansieringen av grundforskning och tillämpad forskning. SLU har genom dess Institution för vattenbruk det huvudsakliga ansvaret för att utföra FoU inom området produktion av konsumtions- och sättfisk och problematiken kring detta.

Fiskeriforskningen bör bidra till att skapa en bärkraftig fiskesektor, såväl ekologiskt som ekonomiskt och utgöra underlag för förvaltningsåtgärder omfattande biologisk rådgivning, redskapsteknologi, socioekonomiska aspekter samt ett effektivt och kvalitativt utnyttjande av fiskråvaran. För detta fordras förståelse av biologiska sammanhang, olika förvaltningsstrategiers biologiska och socioekonomiska effekter samt kunskaper om fisk som råvara för livsmedel. Problemställningarna kräver ofta tvärvetenskapliga angreppssätt.

Då fisken är en del av miljön påverkas den av omgivningen, men fisken och därmed fisket påverkar också självt miljön. Naturvårdsverket har det centrala ansvaret för miljöfrågor. Som sektorsmyndighet för fisket kommer Fiskeriverket i kontakt med miljöfrågor som berör fisket, vilket även är uttalat i verkets instruktion, genom att verket fått ett sektorsansvar för miljön. För FoU kring miljöproblem gäller allmänt att den ska bidra till att kunskap erhålls om både orsaker och effekter. Forskningen ska ligga till grund för miljöarbetet så att hot kan upptäckas, mätas och förebyggas. Inom miljöövervakningen är studier av akvatiska system ändamålsenligt i och med att vatten och därmed eventuella föroreningar samlas upp från ett stort tillrinningsområde och därigenom utjämnar tillfälliga förändringar.

Att använda fisk som miljöindikator har fördelar då provtagning är enkel och fiskar som individer är långlivade. När det gäller bevarande av den biologiska mångfalden fordras mer kunskap om de biologiska systemen och dess reaktioner på mänskligt utnyttjande. Även när det gäller övervakning av den biologiska mångfalden kommer fisk att vara en betydelsefull variabel.

9.3.2 Mål för FoU inom den gemensamma fiskeripolitiken (CFP)

Enligt EG:s rådsförordning 3760/92 om ett gemenskapssystem för fiske och vattenbruk, artikel 4, skall gemensamhetsbestämmelser bygga på tillgängliga biologiska, socioekonomiska och tekniska analyser. Kommissionens vetenskapliga, tekniska och ekonomiska kommitté (STECF) sammanställer årligen en rapport om fiskeresurser och utveckling av fisket. EU förlitar sig i detta avseende på det material som enskilda länder tagit fram och redovisat antingen genom Internationella havsforskningsrådet (ICES) eller direkt till kommissionen. Förutsättningar för att tilldelas fiskeresurser av gemensamma bestånd innebär förpliktelser att bidra till arbetet med beståndets förvaltning. Att bidra med data och kompetens är en del i denna förpliktelse. Omfattningen av erforderlig datainsamling är ej fastlagd men en process pågår inom DG XIV för att formalisera kraven på medlemsländerna i detta avseende. STECF anger i den årliga rapporten även om behov finns av

ytterligare vetenskapligt underlag, bl.a. har STECF efterlyst ekonomiska analyser motsvarande de biologiska analyser som erhålls från ICES.

EU:s ramprogram för forskning inom fiskområdet har som övergripande mål att ge en vetenskaplig bas för ett långsiktigt utnyttjande av fiskeresurserna genom ökad kunskap om de akvatiska ekosystemen och samspelet mellan fisket och miljön. För genomförandet förutsätts att det finns nationell forskning inom de av EU prioriterade områdena. Inom det nu pågående 4:e ramprogrammet prioriteras bl.a. (se vidare punkt 9.5.3 om EU-stöd):

- miljöfaktorers inverkan på akvatiska resurser
- fiskets effekter på miljön
- arters biologi för optimering inom vattenbruket
- socioekonomiska aspekter på fiskerinäringen
- förbättrade metoder för beståndsuppskattningar.

Som stöd för CFP:s genomförande utgår även direkt stöd från DG XIV till FoU-verksamhet inom prioriterade områden avseende mer tillämpad FoU och direkta undersökningar. Följande områden är för närvarande prioriterade (se vidare punkt 9.5.3 om EU-stöd):

- insamling av data som behövs för förbättrade beståndsuppskattningar,
- uppskattningar av "discards" (del av fångst som ej tas tillvara utan slängs över bord)
- utvärdering av bestånd som inte övervakas kontinuerligt
- sambandet fiskeinsats och beståndspåverkan
- fiskets inverkan på miljön
- förbättrad kommunikation mellan forskare och fiskare.

Även för att genomföra detta krävs nationell kompetens och insatser.

För att uppnå målsättningen om att fiskeresurserna utnyttjas på ett långsiktigt ansvarsfullt sätt fordras såväl biologisk rådgivning som kunskap om socioekonomiska effekter av olika typer av förvaltningsåtgärder inom aktuella fisken. Inom CFP regleras endast det yrkesmässiga fisket i marina vatten. Det förutsätts att övrig reglering, d.v.s. av fiske i kust och sötvatten, kompletteras med nationell reglering. Den gemensamma förvaltningen omfattar nyttjande av alla levande resurser i vatten inom medlemsländernas territorier. Kvoterade arter är för närvarande: torsk, sill, skarpsill, makrill, kolja, vitling, gråsej, bleka, kummel, tunga, rödspotta, havskräfta, räka samt lax i Östersjön.

För den biologiska rådgivningen om lämpliga fångstuttag krävs en långsiktig övervakning av bestånden. Detta görs dels genom analys av fångststatistik på landad fisk (loggböcker, fångst och fiskeansträngning) med hjälp

av så kallade populationsdynamiska modeller samt också genom fiskeoberoende övervakning i form av provfisken för att erhålla relativa beståndsuppskattningar (trender). I och med att tillförlitligheten i statistiken från landningskontroller inte är tillräcklig efterfrågar kommissionen en utökning av fiskerioberoende data genom provfisken med medlemsländernas undersökningsfartyg.

Befintliga beståndsuppskattningsmodeller representerar inte en slutgiltig metodik utan utvecklas ständigt. För närvarande pågår t.ex. utveckling av flerartsmodeller, vilka till skillnad från nu använda enartsmodeller tar hänsyn till sambandet mellan arter genom att inkludera predationsförhållanden, d.v.s. tar hänsyn till den dödlighet som orsakas av att fisk äter fisk. För att utveckla och kvalitetssäkra befintliga modeller men också utveckla nya modeller utgår stöd till undersökningar från kommissionen (bl.a. som stöd från DG XIV). För genomförandet krävs som ovan nämnts utnyttjande av kompetens i de olika medlemsländerna.

För att långsiktigt förstå beståndsvariationer och kunna göra prognoser om utvecklingen, fordras ökade biologiska kunskaper inte minst vad gäller rekryteringsprocesserna. Ökade kunskaper behövs om t.ex. samband mellan arter d.v.s. predationsförhållanden samt födoval och vanor för de enskilda arterna. Vidare behövs ökad kunskap om omgivningsfaktorers påverkan på bestånden, såväl naturliga variationer som variationer p.g.a. mänsklig påverkan, inte minst när det gäller reproduktionen och därmed rekryteringen. Kunskap behövs om det allt mer intensiva fiskets långsiktiga effekter på bestånden, t.ex. effekter p.g.a. fångst av oönskade arter/storlekar och förändrade sammansättning av bestånden och därmed eventuella effekter på ekosystemet. För denna typ av kunskapsinhämtande utgår stöd via EU:s ramprogram. För genomförandet krävs samverkan mellan forskare i de olika medlemsländerna.

För att besluta om förvaltningsåtgärder krävs information om fiskeflottan, vad avser kapacitet, effektivitet och aktivitetsgrad. I detta sammanhang fordras kunskap om fiskeriernas ekonomi och sociala aspekter. Kunskap om kostnadsstrukturen och sambandet mellan denna och exploateringsmönstret på resurserna fordras, liksom kunskap om marknadens reaktioner. Kommissionen efterfrågar ökad fokusering inom detta problemkomplex.

För förvaltningsåtgärder fordras även kunskap om effektivitet och selektionsmönster (vilka arter och vilka storlekar av målarten som fångas) hos olika fiskeredskap och båttyper. Av stor betydelse är kunskap om selektivitetsgraden för att i fisket undvika fångst av yngre individer som senare ska rekryteras till fisket. Detta för att kunna utfärda föreskrifter om lämpliga maskstorlekar och minimimått.

Då fiskeresurserna är begränsade förutsätts även att produkten fisk utnyttjas på ekonomiskt bästa sätt. För ett optimalt resursutnyttjande fordras därmed kunskap om metodik att bevara kvaliteten under hela produktions-

kedjan från fångst till försäljning men också att en standardiserad kvalitetskontroll utarbetas.

För att skapa sysselsättning och för att öka utbudet av fiskprodukter är vattenbruket en viktig verksamhetsgren inom gemenskapen. Mot denna bakgrund är utveckling av vattenbruket föremål för gemenskapens strukturstöd. För utveckling av vattenbruket krävs ökade kunskaper om bl.a. arters biologi samt att utveckla metoder och teknik för ökad effektivitet i produktionen och för att minska vattenbrukets miljöeffekter.

För att i enlighet med EU:s habitat- och sötvattensdirektiv svara för bevarande av arter och biotoper utanför CFP-reglering fordras grundläggande kunskap om fiskarternas utbredning och miljökrav, både biologiska och icke biologiska faktorer, samt effekter av mänsklig påverkan. För att fullfölja målsättningen krävs kartläggning/övervakning av aktuella bestånd och eventuella miljöproblem samt, för vidtagande av lämpliga åtgärder, kunskap om fiske- och biotopvård.

9.3.3 Mål för FoU vid sidan av CFP

Internationell grund

Sverige är anslutet till konventionen om Internationella havsforskningsrådet, ICES, och har därför förbundit sig (artikel 5) att förse rådet med upplysningar som bidrar till att konventionens mål fullföljs samt att i största möjliga utsträckning underlätta att den av rådet samordnade forskningen genomförs. Genom Sveriges deltagande i andra internationella organisationer som Nordostatlantiska fiskerikommissionen (NEAFC), Fiskerikommissionen för Östersjön (IBSFC), Nordatlantiska laxorganisationen (NASCO) och Nordsjökonferensen, vilka hämtar råd från ICES förutsätts att Sverige bidrar med erforderliga upplysningar till ICES.

I enlighet med FN:s Havsrättskonvention (artikel 61.2) skall kuststaten, med utgångspunkt från bästa vetenskapliga underlag genom adekvata bevarande- och förvaltningsåtgärder garantera att de levande resurserna i den exklusiva ekonomiska zonen (EEZ) inte hotas av överexploatering. För detta fordras kunskap om beståndstatus och exploateringsgrad.

Enligt FAO:s ”Uppförandekod för ett ansvarsfullt fiske” anges att det för all förvaltning av fisket behövs vetenskaplig rådgivning och att det är respektive lands ansvar att tillse att erforderliga resurser för detta finns.

Nationell grund

I Fiskeriverkets instruktion (1996:145) anges att "Fiskeriverket skall verka för en ansvarsfull hushållning med fiskeresurserna som långsiktigt medverkar till livsmedelsförsörjningen. Vidare skall Fiskeriverket i enlighet med sektorsansvaret, i samråd med naturvårdsmyndigheterna, verka för biologisk mångfald och därmed för ett rikt och varierat fiskbestånd. Vidare skall verket medverka till att förutsättningar skapas för en livskraftig fiskenäring till vilken också vattenbruket hör".

I ett nationellt FoU-program "Fiskforskning för Sverige"(del 1 1987 och del 2 1988) utarbetat av SJFR och dåvarande Fiskeristyrelsen anges ett övergripande forskningsprogram på fiskets område. Enligt detta ansvarar Fiskeriverket för undersöknings- och utvecklingsverksamheten inom yrkesfisket, fritidsfisket och fiskevården liksom stöd till detta, medan det övriga ansvaret för FoU-stöd, d.v.s. i huvudsak till grund- och tillämpad forskning, ligger på SJFR.

Vid sidan av långsiktiga mål och prioriteringar har i regleringsbrev till Fiskeriverket under de senaste åren angivits områden som särskilt skall beaktas:

- frågor som rör fisket i Östersjön, bl.a. undersökningar rörande torskfisket
- utveckling av det yrkesmässiga insjöfisket och kustnära fisket
- selektivitet hos fiskredskap som grund för ett balanserat utnyttjande
- Verka för att forskningsprogrammet om reproduktionsstörningar på östersjöfisk genomförs
- sektorsansvaret för fiskets miljöfrågor
- bevarandet av laxstammarna
- verka för biologisk mångfald.

Vidare har regeringen uppdragit åt Fiskeriverket att utreda och verka för bevarande och återuppbyggnad av flodkräftbestånden. Verket har på uppdrag av regeringen också att utarbeta en aktionsplan för miljöfrågorna inom fisket i syfte att ange åtgärder för bevarandet av biologisk mångfald och ett hållbart nyttjande av fiskeresurserna.

ICES-underlag

För förvaltning av bestånd med gemensamt fiske krävs att uppgifter om fiskerierna samordnas för att målet om långsiktigt ansvarsfullt nyttjande skall uppnås. Inom ICES planeras samordning av nationell FoU. Vidare sker en gemensam resultatbearbetning som underlag för ICES årliga

biologiska rådgivning vilken utnyttjas i olika internationella organisationer till vilka Sverige är anslutet. Rådgivningen omfattar beståndstatus och lämpliga fångstuttag och bygger på analys av fångststatistik samt på uppgifter från fiskeoberoende provfisken.

Omfattningen av erforderliga undersökningar är ej fastlagd. För att upprätthålla kvalitet i den biologiska rådgivningen krävs dock en viss nivå. Under senare år har kvaliteten på svenska och övriga nationella fångstdata enligt ICES varit otillfredsställande vilket rådet meddelat ansvariga ministrar i respektive medlemsland. Rådet har för avsikt att när det gäller rådgivningen i fortsättningen tillämpa försiktighetsprincipen inom fisket. Detta kommer att innebära att när data gällande ett bestånd bedöms vara alltför knapphändiga kommer rådet att rekommendera fångstuttag med säkerhetsmarginal (se vidare krav på undersökningsverksamhet nedan).

Hushållning med fiskeresurserna

För att i enlighet med Fiskeriverkets instruktion (1996:45 uppfylla målet om en ansvarsfull hushållning med fiskeresurserna i inlandsvatten och i kustzonen krävs information om beståndsutvecklingen motsvarande den i havet. I och med att exploateringsgraden är lägre på de flesta bestånd i kust- och insjöfisket, jämfört med i haven, kan fångststatistik i fisket endast i undantagsfall utnyttjas på samma sätt. Detta medför att det för att följa beståndsutvecklingen i högre utsträckning krävs provfiskeinsatser, dvs. användande av relativa mått (registrera trender), i olika typer av sjöar och utmed kuststräckor.

En omständighet som dessutom försvårar insamling och användning av fångststatistik för inlands- och kustvatten är det annorlunda exploateringsmönstret för flertalet av arter. Nyttjandet omfattar inte bara yrkesfisket utan även ett ofta betydande fritidsfiske (sport- och husbehovsfiske) vilket försvårar upptagning av statistik. Sammantaget medför detta att alternativa modeller behöver utvecklas för att följa bestånd i inlands- och kustvatten.

För att ansvarsfullt kunna hushålla med fiskeresurserna är kunskap om fiskeredskapens selektivitet och fångstkapacitet viktig för att kunna utfärda lämpliga bestämmelser. Behov av att förbättra selektiviteten genom lämplig utformning av fiskeredskapen finns för att vårda bestånden bättre. Syftet är att minska fångst av oönskade storlekar, d.v.s. yngre individer som skall rekryteras till fisket. Ändamålsenliga redskap med hög selektivitet är också viktigt ur bevarandesynpunkt och för att upprätthålla den biologiska mångfalden så att fångster av icke önskvärda fiskarter liksom av fåglar och däggdjur kan minskas.

Konkurrenskraftiga företag

Utveckling av fångstredskap och fisken efter nya målarter utgör ett led i målsättningen att skapa konkurrenskraftiga företag inte minst när det gäller utvecklingen inom insjöfisket och det kustnära fisket. Ett effektivt sätt att selektera fångsten men också att åstadkomma en god produkt är att utveckla redskap där fisken hålls levande.

För att uppnå att hushållning med fiskeresurserna även ger god avkastning och konkurrenskraftiga företag, finns behov av att utveckla bioekonomiska modeller där olika exploateringsmönsters inverkan på fisket och lönsamheten kan värderas för att skatta den långsiktiga potentialen inom olika typer av fisken.

Fiskevårdsåtgärder - biologisk mångfald

För att i enlighet med regeringens proposition ”Strategi för biologisk mångfald (1993/94:30)” uppfylla målet om bevarande av fiskeresurserna samt att verka för den biologiska mångfalden behövs kunskap om lämpliga fiskevårdsåtgärder som möjliggör avvägningar mellan utnyttjande och bevarande. För biotop- och beståndsvård fordras fiskeribiologisk kunskap för att göra bedömningar av effekter av olika åtgärder, inte minst krävs goda ekologiska kunskaper för att säkerställa och/eller åter skapa rekryteringsmiljöer.

I en rad sammanhang är utplantering av fisk en viktig åtgärd för att vårda och bevara bestånd. För detta krävs kunskap om lämpligt utsättningsmaterial i form av stammars egenskaper, genetiska bakgrund och om risker för sjukdomsspridning.

För bevarande av biologisk mångfald med målsättning att ”fisk och skaldjur och deras näringsorganismer skall bevaras i livskraftiga, naturligt reproducerande bestånd” behövs kunskap om status, utbredning och miljökrav för arter och stammar som är hotade och därmed kräver speciella bevarandeåtgärder.

Fisket och miljön

I och med att fisken påverkas av sin omgivning behövs för både resursbevarande och för bevarande av biologisk mångfald, kunskap om miljöstörningars effekter på olika bestånd. Miljöstörningar omfattar storskaliga miljöförändringar som t.ex. försurning av sjöar och rinnande vatten, övergödning som drabbar såväl inlandsvatten, kustzonen och miljön i haven, samt spridande av giftiga substanser vilka anrikas i näringsked-

jan. Miljöstörningar omfattar även störningar från lokala punktkällor med effekter i närområdet, t.ex. olika industrianläggningar.

Fiskets miljöfrågor har genom de stora fångstuttagen och utvecklandet av vissa redskap alltmer kommit i fokus. Fisket påverkar miljön på ett flertal sätt. När det gäller bestånden av kommersiellt viktiga arter som t.ex. torsk och sill är fisket den enskilda faktor som i störst utsträckning påverkar bestånden. I och med att dessa arter har en central roll i ekosystemet påverkar fiskeuttaget även ekosystemets struktur och funktion. Fisket påverkar vidare genom bifångster även andra fiskarter än målarten liksom andra djurarter (t.ex. säl och sjöfåglar). Dessutom påverkas havsbotten och dess fauna genom att redskap släpas på botten. Kunskap om fiskets effekter på den omgivande miljön är begränsade, varför behov av undersökningar om effekten av fiskets omfattning och användandet av olika fiskemetoder föreligger.

9.4 Allmänna krav på FoU inom området fisk och fiske

Allmänt ska FoU-verksamheten genom hög relevans bidra till samhällets utveckling. Att kunna nyttiggöra forskningsresultaten samt att tillgängliga resurser används på ett effektivt sätt är en viktig del av relevansen. Inom fiskerisektorn efterfrågas FoU som utvecklas i linje/parallellt med inriktningen av den förda politiken. Såväl grundläggande som tillämpad verksamhet av hög kvalitet behövs för att säkerställa underlag för god rådgivning och förvaltning.

Fiskeriforskningen är präglad av att den består av en rad olika discipliner och kräver analys av alltifrån biologiska till ekonomiska, sociala och tekniska aspekter, d.v.s. innefattar integrerade lösningar. I Sverige är forskningen på fiskets område splittrad (se forskningsprogrammet "Fiskforskning för Sverige" och den forskningspolitiska propositionen "Forskning och samhälle 1996/97:5"). Speciellt universitetsforskningen bedrivs i små forskargrupper.

9.4.1 Krav på undersökningsverksamhet

Övervakning av fiskresurserna liksom miljöövervakningen kräver för att vara ändamålsenlig dels långsiktighet, dels att den bedrivs i tillräcklig omfattning. Endast med fleråriga undersökningar kan förändringar och trender påvisas. Provfisken är bara användbara under förutsättning att

fångststatistiken från ett år till ett annat kan jämföras. För att åstadkomma tillförlitliga analyser krävs ofta långa tidsserier.

När det gäller omfattningen måste t.ex. fångststatistik omfatta alla fiskerier som nyttjar ett specifikt bestånd och dessutom täcka hela utbredningsområdet. Hur omfattande datainsamlingen måste vara kan vara svårt att fastställa. För att uppnå en analysnivå som ger statistiskt säkra resultat krävs mycket stora insatser som med nuvarande resurser inte är genomförbart. Ett mått på om omfattningen på dataunderlaget kan anses vara tillräckligt kan erhållas i samband med tillämpningen av försiktighetsprincipen som ICES har för avsikt att använda sig av i sin rådgivning. Detta innebär att ICES i sina rekommendationer kommer att föreslå ett fångstuttag med säkerhetsmarginal i de fall där tillräckligt säkra beståndsuppskattningar inte kan göras utifrån tillgängligt dataunderlag. Undermåliga undersökningar kan därmed leda till ett underutnyttjande av fiskeresurserna.

För att vara ändamålsenliga krävs även att undersökningarna håller hög kvalitet vad gäller metodik för insamling av data. Insamling måste ske under standardiserade former och bör, för att kunna användas långsiktigt, kvalitetssäkras.

9.4.2 Krav på forskning

Inom sektorsforskningen är forskningens relevans en primär målsättning. Forskningen skall svara mot användarnas behov. Krav måste också ställas på tillförlitligheten, d.v.s. forskningens kvalitet. Granskning av vetenskaplighet kan oftast bara göras vid internationell jämförelse. Ett sätt att erhålla löpande kvalitetsgranskning av forskningsresultat är att publicera studierna i internationella vetenskapliga tidskrifter, varvid resultaten för publicering genomgår granskning av det internationella forskarsamhället. Ett annat sätt är att anlita internationell vetenskaplig expertis vid utvärdering av olika forskningsområden.

Forskningen måste inte bara lösa aktuella problemställningar med omedelbar tillämpning utan även svara mot nya och delvis okända behov. Det är i detta perspektiv behov även av grundläggande forskning med långsiktig strategisk inriktning. Fiskeriforskningen innebär i och med allt mer komplicerade problemställningar integrerade analyser som spänner över flera discipliner. För att svara mot krav på både relevans, hög vetenskaplighet och långsiktighet krävs det forskarmiljöer av en viss storlek där kompetens inom delvis olika discipliner kan samlas och verka över en längre period så att viss stabilitet uppnås.

För ett litet land som Sverige, med ett begränsat antal forskare, är det viktigt att delta i det internationella arbetet för att kunna ta del av forsk-

ningsutvecklingen. Forskningsresultat på områden där den svenska forskningen är liten kan sålunda snabbt göras tillgängliga samtidigt som ett kontinuerligt utbyte av idéer och resultat inom det internationella forskarsamhället bidrar till en kvalitetssäkring av den svenska forskningsverksamheten.

9.5 Svensk fiskforskning - en översikt

Inom utredningen genomfördes som tidigare nämnts en enkätundersökning för att kartlägga var FoU-verksamhet i Sverige äger rum, vilken verksamhet som bedrivs och hur den finansieras. Målsättningen var att få information om all FoU-verksamhet omfattande fisk och fiske i vid bemärkelse, d.v.s. inte bara om de mer tillämpade inriktningarna som beståndsövervakning, fiskevård och vattenbruk utan även grundläggande ämnesområden som ekologi, genetik, fysiologi etc. En förfrågan utgick till olika institutioner som kunde förväntas ha verksamhet inom området: Fiskeriverkets laboratorier och utredningskontor, LFI, SVA, SLU samt institutioner vid övriga universitet och högskolor. Sammanställningen motsvarar förhållandena under 1997 och redovisas i bilaga 2 där resursåtgång redovisas per huvudaktör samt uppdelat på Fiskeriverkets laboratorier och utredningskontor respektive fördelat på de olika universiteten. Här följer en kort sammanfattning. För indelningar och definitioner se bilaga.

Enligt enkätsvaren uppgår Jordbruksdepartementets stöd till undersöknings- och FoU-verksamheten till sammanlagt 44 miljoner kronor 1997 vilket motsvarar 33% av de totala resurserna. Stödet fördelar sig på 22,8 miljoner som anslag till Fiskeriverket, 2,8 miljoner till SLU och 18,4 miljoner genom stöd via SJFR. Motsvarande bidrag inom Miljödepartementets ansvarsområde uppgår till 9,8 miljoner kronor (7,7%) via NV och för Utbildningsdepartementet till 18,4 miljoner (15%) i form av institutionsanslag vid universiteten (12,7 miljoner) och genom stöd via NFR (5,7 miljoner).

Av övriga större finansiärer uppgår EU-medel till undersöknings- och FoU-verksamheten inom fisk och fiske i Sverige till 12,3 miljoner kronor 1997, motsvarande 13,7% av de totala resurserna. Av EU stödet var medlen ungefär lika fördelade mellan stöd via forskningsprogrammen, direkt från DG XIV respektive strukturstöd. Vidare svarar industrin, framförallt kraft- och skogsindustrin, för stöd i form av medel till recipientundersökningar och genom avgifter enligt vattendomar. Dessa motsvarade enligt enkätsvaren 20,4 miljoner eller 16% av de totala resurserna 1997.

Det sammanlagda antalet årsarbetskrafter inom undersöknings- och FoU-verksamhet på området fisk och fiske uppgår enligt enkäten till 272, fördelat på 105 årsarbetskrafter forskande personal (personer med projektansvar), 79 assistenter och 88 doktorander. Av dessa finns 84 årsarbetskrafter vid Fiskeriverket, 10 vid LFI, 37 vid SLU och 128,5 vid övriga universitet.

Den totala summan medel för FoU inom området fisk och fiske uppgår under 1997 till 126 miljoner. Hälften av resurserna (49%) eller 62,4 miljoner förbrukas vid Fiskeriverket. Till verksamheten vid universiteten åtgår 40,3 miljoner (32%). Av övriga utförare åtgår 13,4 miljoner vid SLU och 6,5 miljoner vid LFI.

Finansieringen av undersöknings- och FoU-verksamheten inom Fiskeriverket utgörs till största delen av externa medel. Anslag via budget motsvarar 29% och övriga interna anslag som 10:6 medel 10%. Restande 61% finansieras med externa medel.

Tabell 9.1: Resursförbrukning uppdelat på monitoring (beståndsuppskattningar, miljöövervakning), tillämpade områden (fiskevård, fiskeriteknik, fiskeriekonomi, vattenbruk) respektive grundläggande områden (ekologi, fysiologi, genetik etc.) under 1997.

Ämnesområde	total resursförbrukning	resursförbrukning vid Fiskeriverket
Monitoring	43,4 (34,3%)	39,6 (61,9%)
Tillämpade områden	24,5 (19,9%)	18,1 (28,3%)
Grundläggande områden	58,5 (46,3%)	6,3 (9,8%)

Tabell 9.2: Resursförbrukning uppdelat på forskningskategorier 1997.

Forskningskategori	total resursförbrukning	resursförbrukning vid Fiskeriverket
Undersökningsverksamhet	41,2 (32,6%)	37,5 (58,3%)
Tillämpad forskning	30,3 (24,0%)	20,1 (31,3%)
Riktad grundforskning	29,7 (23,5%)	6,7 (10,4%)
Inomvetenskaplig forskning	25,2 (19,9%)	

Uppdelat på marina fiskar, sötvattensfiskar och vandringsfiskar (lax, havsöring och ål) inkluderande såväl kommersiella som icke kommersiella arter, fördelar sig resurserna på 36% för marina fiskar, 37% för sötvattensfiskar och 27% för vandringsfiskar. För de marina fiskarna åtgår merparten av resurserna till tillämpad FoU som beståndsuppskattningar och fiskeriteknik och endast en liten del, 19%, till mer grundläggande forskning. Även för sötvattensfisk åtgår över hälften av FoU-resurserna till tillämpade inriktningar (beståndsövervakning, fiskevård,

vattenbruk) medan grundläggande forskning motsvarar 36%. Verksamheten när det gäller vandringsfisk utgörs däremot till större delen, 54%, av grundläggande inriktningar.

9.6 Aktörer och intressenter

I detta avsnitt redovisas de huvudsakliga utförarna av FoU-verksamhet inom området fisk och fiske i Sverige. De olika aktörernas organisation och verksamhet beskrivs liksom hur verksamheten är finansierad och vilka som utgör de primära avnämarna. Pågående projekt redovisas för varje organisation eller organisatorisk enhet.

9.6.1 Fiskeriverket

Fiskeriverket skall i enlighet med instruktionen verka för en ansvarsfull hushållning med fisktillgångarna samt i enlighet med sitt sektorsansvar för miljön verka för biologisk mångfald och därmed ett rikt och varierat fiskbestånd. I instruktionen anges vidare att Fiskeriverket skall främja forskning och bedriva utvecklingsarbete på fiskets område. I enlighet med uppdraget inom programmet "Fiskforskning för Sverige" ansvarar Fiskeriverket för undersöknings- och utvecklingsverksamhet inom yrkesfisket, fritidsfisket och fiskevården och stöd till detta. Övrigt FoU-ansvar, d.v.s. i huvudsak till grund- och tillämpad forskning, ligger på SJFR. För att nå dessa mål och uppfylla de krav som ställs, bedriver Fiskeriverket egen och stöder extern forsknings-, undersöknings- och utvecklingsverksamhet. Resultaten utgör grunden för verkets beslut och åtgärder inom resursförvaltning och inkluderar fiskeriteknik och fiskeriekonomi, fiskevård, fiskets miljöfrågor, bevarande och biologisk mångfald. Fiskeriverket bedriver med budgetmedel undersökningsverksamhet och stödjer extern forskning som är angelägen för verkets myndighetsutövning. Dessutom bedrivs inom Fiskeriverket med externa medel sådan FoU som stödjer och kompletterar undersökningsverksamheten.

Forsknings- och undersökningsverksamhetens uppgift är att förse Jordbruksdepartementet, Fiskeriverket och internationella organisationer till vilka Sverige är anslutet med kunskapsunderlag. Den samlade FoU-kompetensen som finns inom verket har lett till att också andra myndigheter, länsstyrelser, kommuner men även enskilda företag vänder sig till Fiskeriverket med FoU-uppdrag. I den mån Fiskeriverket bedömt att den kunskap som kan erhållas genom sådana uppdrag även ligger i verkets intresse har verket åtagit sig sådana uppgifter.

Fiskeriverkets FoU-verksamhet är organiserad inom Utredningsavdelningen där laboratorier och försöksstationer ingår som enheter och i viss utsträckning inom Resurs- och Miljöavdelningen där utredningskontoren ingår. Arbetet inom dessa enheter är organiserat inom följande områden:

- resursövervakning
- fiskevård/bevarande
- miljö
- fiskeriteknik/ekonomi.

Prioriteringar av Fiskeriverkets FoU-verksamhet grundas på vad som formuleras i verkets instruktion, av regering och riksdag särskilt angivna områden samt områden inom EU:s forskningsprogram.

Behovet av kunskapsunderlag inom Resurs och miljöavdelningen och inom Marknads- och strukturavdelningen formuleras inom fem huvudområden, d.v.s. utgör fackavdelningarnas ”beställning” till Utredningsavdelningen:

- Resursövervakning, prognosverksamhet

För att säkra ett långsiktigt resursutnyttjande behövs för både hav-, kust- och insjöfisket rådgivning i form av en årlig resursöversikt.

- Miljöövervakning

En årlig översikt av miljöförhållanden av betydelse för fisket och fiskevården önskas. Laboratorier och utredningskontoren skall vara remissinstans i olika miljöfrågor.

- Fiskevård/bevarande

Utveckling och utvärdering av fiskevårdsmetoder för att upprätthålla såväl biologisk mångfald som ett optimalt nyttjande av fiskresurserna. Effektstudier av olika fiskevårdande åtgärder och regelverk.

- Fiskeriteknik

Fiskerisektorns fortsatta utveckling är beroende av en långsiktig och bärkraftig förvaltning samt ett högt utnyttjande av fångsten. Därför behövs utveckling av selektiva redskap vad avser storlek, art och oönskade bifångster. Utveckling av redskap för levandefångst av fisk kan ge ökat ekonomiskt utbyte och en bättre resurshushållning.

- **Fiskeriekonomi**

Belysning av ekonomin krävs såväl på företags- som regional och nationell nivå i olika slag av fisken och vid tillämpning av olika strategier för fiskeriförvaltning. Sportfisket och turistfiskets ekonomiska betydelse tillkommer som viktig faktor.

Till dessa områden skall även läggas ett forskningsperspektiv, d.v.s. behov av stödjande undersökningar i form av grundläggande FoU för kunskapsuppbyggnad.

Fiskeriverkets FoU-verksamhet behandlas i verkets "Rådgivande grupp för forskningsfrågor" i vilken representanter finns för yrkesfisket, vattenbruket, sportfisket, fiskevattenägarna och det övriga forskarsamhället (universitet, SJFR, Laxforskningsinstitutet). I den rådgivande gruppen diskuteras/godkänds inriktningar och prioriteringar.

Havsfiskelaboratoriet

Havsfiskelaboratoriet är beläget i Lysekil där verksamheten startade 1929 då Statens havsfiskelaboratorium invigdes under den Hydrografisk-Biologiska kommissionen. Arbetsuppgifterna omfattade redan från början fiskeribiologiska och fiskeritekniska undersökningar. Laboratoriet inlemdes 1948 i den nyinrättade Fiskeristyrelsen. År 1991 tillkom en ny avdelning, Östersjölaboratoriet i Karlskrona, som med sin belägenhet avlastar laboratoriet i Lysekil när det gäller undersökningar och provtagningar i Östersjön. I Lysekil arbetar 36 personer och i Karlskrona sju. Laboratoriets verksamhetsinriktning i sammanfattning är att:

- göra prognoser och beräkningar av utvecklingen av fisk- och skalldjursbestånden i havet
- utveckla selektiva fiskemetoder med syftet att minska mängden icke önskad bifångst
- studera fiskets effekter på den omgivande miljön samt miljöns inverkan på fiskresurserna.

För den materialinsamling som fordras för undersökningarna förfogar laboratoriet över forskningsfartygen U/F Argos och U/F Ancylus. Expeditioner genomförs i samarbete med SMHI som parallellt med den biologiska provtagningen utför insamling av hydrografiska data. I och med att fisktillgångarna i havet fiskas och administreras tillsammans med andra nationer inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik (CFP), sker merparten av FoU insatserna vid Havsfiskelaboratoriet i samarbete med

motsvarande forskningsinstitut i andra länder, framförallt inom ramen för ICES.

Resurs

Resursövervakningen av de marina fiskbestånden syftar till att bilda utgångspunkt för bedömning av bestånden i form av beståndsstorlek och rekrytering på de för fisket viktiga målarterna. Insamlade data bearbetas i samarbete med övriga nationers laboratorier som är engagerade i respektive bestånd och utgör grunden för den biologiska rådgivningen om lämpliga fångstuttag inom ICES:s rådgivning.

Övervakningen av bestånden utförs genom analys av den till Fiskeriverket inrapporterade fångststatistiken från fiskarens loggböcker och förstagångsköparnas avräkningsnotor kompletterad med biologisk provtagning som regelbundet utförs på landningar i det kommersiella fisket. Genom uppgifter ur loggböcker erhålls data om redskap, tidpunkt och fångstområde och från avräkningsnotor, uppgifter om fångstmängder. Kompletterande uppgifter fås genom stickprov varvid ålderssammansättning, medelvikt per åldersgrupp, könsmognad m.m. kan uppskattas.

Som ett oundgängligt komplement till analyser av de kommersiella fångsterna utför laboratoriet fiskeoberoende undersökningar med forskningsfartygen i form av hydroakustiska undersökningar (ekolod) på pelagisk fisk (sill, skarpsill) och trålundersökningar på bottenlevande fisk (torsk, kolja, vitling m.fl.). Vid hydroakustiska undersökningar uppskattas fiskbiomassan genom mätning av intensiteten i akustiska ekon. Detta sker i kombination med biologiska prover för att bestämma artfördelning, åldersstruktur m.m. Vid trålundersökningar utförs tråldrag på bestämda stationer med standardiserad utrustning för skattning av förändringar i bestånden. Genom uppskattning av mängden lekmogen fisk och rekrytering (ungfisk) av olika arter erhålls ett index som kan användas i prognosmodeller. Trenden i beståndsutvecklingen kan beskrivas och prognoser för de närmaste 1-2 åren kan beräknas. Prioriterade arter är torsk, sill, skarpsill, havskräfta och räka. Laboratoriet ger två gånger per år ut en resursöversikt där beståndsutvecklingen för de intressanta marina målarterna för svenskt fiske redovisas.

De fiskeribiologiska modeller som används inom resursövervakningen utgör inte en färdig metodik utan utvecklas ständigt. Detta sker varefter förståelsen för biologiska och ekologiska processer ökar. Havsfiskelaboratoriet deltar, i samarbete med institutioner i andra länder, framförallt inom olika EU-projekt. Pågående projekt redovisas med finansieringskälla inom parentes:

- Trålundersökningar av pelagisk och demersal fisk (C1, EU).
- Hydroakustiska översikter av pelagisk fisk (C1, EU).
- Fångstanalys av fisk och skaldjur (C1, EU).
- Separation av sillbestånd i västerhavet (C1, EU).
- Fångstanalys av torsk i Östersjön (C1).
- Bifångster vid industritrålfiske i Östersjön (C1).
- Standardisering av beståndsanalys av torsk i Östersjön (C1, EU).
- Östersjötorskens reproduktionsbiologi (C1, EU).

Miljö

Undersökningar om fiskets påverkan på miljön respektive miljöns inverkan på fisktillgångarna ges ökad prioritet inom både EU och ICES och ingår i Fiskeriverkets sektorsansvar. Vid Havsfiskelaboratoriet pågår för närvarande en undersökning om trålningens effekter på bottenfaunasamhället och fiskbestånden i ett område där trålfiske varit förbjudet. Vidare studeras övergödningens effekter på havskräftebeståndet i Kattegatt genom att effekterna av återkommande syrebristsituationer årligen följs. Utbredning och täthet av beståndet analyseras i förhållande till hydrografiska data. Data i form av trender i beståndsutvecklingen utgör i sig ett värde för miljöövervakningen när det gäller påverkan på fiskbestånd. Uppgifter om utvecklingen inom olika bestånd tillställs därför Helsingforskommissionen. Pågående projekt är:

- Effekter på fisk och bottenfauna av trålning i Gullmarsfjorden (NMR, NV, EU).
- Havskräftebeståndet i västerhavet (C1, WWF).

Fiskevård/bevarande

Vid Havsfiskelaboratoriet pågår, inom ett EU-projekt, sammanställning av äldre trålundersökningar för att utvärdera eventuella förändringar i frekvensen av icke kommersiella arter. Vidare pågår arbete med att ta fram strategier för lämpliga fiskevårdsåtgärder av hummer och krabba. Pågående projekt är:

- Hummerns ekologi (C1).
- Utvärdering av effekter av utsättning av odlad plattfisk (C1, EU).

Teknik/ekonomi

Ökad selektivitet hos fångstredskap är av stor vikt för att undvika fångst av yngre fisk och därmed bättre uppnå ett långsiktigt utnyttjande av fiskresurserna. Att finna rätt maskstorlek för optimalt fiske på respektive mållart ges hög prioritet inom den gemensamma fiskeripolitiken. Havsfiskelaboratoriet genomför en rad försök med olika metodik med inriktning på framförallt trålning av torsk i Östersjön och havskräfta i Västerhavet varvid selektion hos redskap och överlevnad av utselekterade individer undersöks.

Från både EU:s och ICES:s sida har ett ökat behov av fiskeriekonomisk kunskap efterfrågats som ett komplement till den biologiska rådgivningen då förvaltningsåtgärder även bör innefatta bedömningar av åtgärdens effekt på det ekonomiska utbytet liksom sociala konsekvenser. För att uppnå en balans mellan resursbevarandet och socioekonomiska aspekter efterfrågas bioekonomiska modeller. Vid Havsfiskelaboratoriet bedrivs, i samarbete med Miljöekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet, för närvarande en undersökning där olika exploateringsmönsters inverkan på fisket av havskräfta utvärderas. Projekt som pågår är:

- Bioekonomisk modellering av havskräftefisket (MISTRA, SJFR).
- Överlevnad av utselekterad fisk och havskräfta (C1, EU).
- Selektion genom rist i räktrål (C1, EU).
- Selektivitet i garnfisket på torsk i Östersjön (C1, EU).
- Selektivitet i trålfisket på torsk i Östersjön (C1, EU, NMR).
- Utveckling av selektivitet i plattfisktrål (C1, EU).
- Upprättande av selektionsdatabas (EU).
- Selektion i siklöjetrål (10:6, EU).

Avnämare

Den största delen av Havsfiskelaboratoriets verksamhet utförs i samarbete med motsvarande institut i andra länder genom deltagande i ICES:s arbetsgrupper och inom olika EU-projekt. Uppgifter rörande beståndsövervakning, redskapsförsök m.m. rapporteras förutom till Fiskeriverket även till ICES respektive EU:s fiskeridirektorat.

Finansiering

Enligt svaren i den enkät som Fiskeriutredningen utfört (se vidare bilaga 2) omfattar Havsfiskelaboratoriets FoU-verksamhet 1997 totalt 17,7 miljoner kronor. Finansieringen sker till 46% genom anslag C1. Restande medel erhålls genom extern finansiering. Medel från EU svarar för 35%. Den största delen är bidrag från DG XIV för projekt till stöd för att genomföra CFP, d.v.s. kompletterande biologisk provtagning både inom det kommersiella fisket och fiskeoberoende provtagningar, vidareutveckling av beståndsmodeller samt undersökningar av selektivitet hos olika typer av redskap. Vidare erhålls medel i mindre omfattning från MISTRA (2,8%), NMR (3,4%), SJFR (1,7%), NV (1,4%) samt från privata stiftelser.

Kustlaboratoriet

Kustlaboratoriet överfördes till Fiskeriverket från Naturvårdsverket (NV) 1991. Verksamheten bedrivs på flera platser runt Sveriges kust. Moderlaboratoriet är beläget i Öregrund där 12 personer arbetar. Övrig verksamhet bedrivs i Göteborg (7 personer), Ringhals (2 personer), Barsebäck (1 person) och Simpevarp (4 personer). Laboratoriets huvudsakliga verksamhet omfattar att:

- göra beräkningar och ge prognoser om fiskebestånden i kustzonen för beståndsvårdande åtgärder och utveckling av kustfisket
- utveckla rekryteringsmodeller för kustfiskbestånd
- utveckla fångstteknik, både för ökad selektivitet i redskap och nya metoder för att främja fiskets utveckling
- undersöka långsiktiga effekter på fiskfaunan inom miljöövervakningsprogrammen
- bedriva olika typer av recipientkontroller (övervaka miljötilståndet utanför industrianläggningar).

Delar av Kustlaboratoriets verksamhet bedrivs på uppdrag av vattenmyndigheter och koncessionsnämnden för miljöskydd. Kustlaboratoriet deltar vidare med anslag från NV i den nationella miljöövervakningen för kustområden. När det gäller program för marin miljöövervakning representerar Kustlaboratoriet Sverige internationellt inom ICES, Helsingforskonventionen, (HELCOM) och Oslo-Pariskonventionen, (OSPRACOM). Inom flera områden pågår samarbete med Finland och de baltiska staterna. Laboratoriet förfogar genom avtal med Forsmarks

kraftgrupp över den s.k. biotestsjön. Anläggningen utgör en fullskalig experimentanläggning och består av ett inneslutet område utanför kärnkraftverket i Forsmark. Kraftverkets kylvatten leds genom sjön varvid kontrollerade studier av effekter på fisk och det övriga ekosystemet kan utföras.

Resurs

Kustlaboratoriets beståndsövervakning baseras i huvudsak på kontroll av beståndens förändringar med tiden, d.v.s. relativa mått, men också på analys av fångststatistik inom det kommersiella fisket för kvantitativa skattningar. Informationen skall ge underlag för eventuella begränsningar av fisket på överexploaterade bestånd men också för ökade fiskeinsatser på lågt exploaterade bestånd. Arbetet bedrivs genom enkätförfrågningar, bearbetning av fångststatistik och standardiserade provfisken. Provfisken sker dels i ett antal referensområden men också inom kärnkraftskontrollen och annan externt finansierad miljöövervakning. Även uppdrag med kortare varaktighet innebär komplement till resursövervakningen, inte minst i form av ökad geografisk täckning.

Med hjälp av statistisk analys utvärderas beståndsförändringar och utifrån skattningar av årsklass-styrka (antal ungfisk producerade under en leksäsong) i form av yngeltäthet inom ett område, görs prognoser. I Bottniska viken följs beståndsförändringarna av sik och abborre. I egentliga Östersjön följs abborre, gädda, skrubbskädda, torsk och ål, samt vid västkusten torsk och ål. Då kvantitativa beståndsuppskattningar är svåra att tillämpa på flertalet kustbestånd pågår i samarbete med institut i Finland och de baltiska staterna ett utvecklingsarbete som riktas mot utveckling av alternativa metoder. Studier har även påbörjats för vissa arter som för närvarande inte utnyttjas för konsumtion men som kan komma att exploateras i framtiden, såsom valthornsnäcka. En resursöversikt sammanställs årligen och tillställs Fiskeriverket. Följande projekt pågår:

- Beståndsövervakning av kustnära fiskbestånd (C1),
- Beskrivning av Sveriges kustfiske och kustfiskfauna (C1).

Miljö

De primära målen är att ge kunskap om miljöstörningars effekter på fisk och därmed fisket och fiskets effekter på miljön. Undersökningarna utgör underlag för att bedöma störningars omfattning och eventuella åtgärder.

Flertalet undersökningar bedrivs på uppdrag av vattendomstolar och koncessionsnämnd. Bl.a. ansvarar laboratoriet för sakkunskap i kärnkraftsmål och svarar för genomförandet av kontrollprogrammen vid landets kärnkraftsanläggningar. Laboratoriet är vidare förordnat att övervaka bygget av Öresundsförbindelsen samt att stå för recipientundersökningar utanför två skogsindustrier, Värö- och Mönsterås bruk. Kustlaboratoriet har även som uppgift att följa mer storskaliga miljöförändringar genom undersökningar i ett antal referensområden inom Naturvårdsverkets miljöövervakningsprogram. Dessutom utförs mätningar i lokalt opåverkade områden vilka används som jämförelsedata till recipientkontrollen.

Beståndsutvecklingen för typiska kustarter följs samt i vissa områden även så kallade indikatororganismer som t.ex. abborre och tånglake, varvid även fortplantning, tillväxt och miljögiftsbelastning följs. Resultat från miljöövervakningsundersökningarna redovisas löpande genom Fiskeriverkets rapportserie. Förutom rapportering till Fiskeriverket görs resultaten även tillgängliga för Naturvårdsverket, Strålskyddsinstitutet och länsstyrelser.

Kustlaboratoriet bedriver även vissa undersökningar vad avser fiskets och vattenbrukets miljöeffekter. Exempelvis undersöks miljöförbättrande effekter av blåmusselodlingar genom musslornas filtrering av vatten och därmed upptag och reduktion av närsalter. Laboratoriet bedriver vidare undersökningar för att utveckla sälsäkra fiskeredskap och minska säldöden (se nedan). Pågående projekt är:

- Integrerad fiskövervakning i referensområden (NV, C1).
- Kärnkraftens miljöpåverkan (kärnkraftindustrin).
- Recipientkontrollprogram (löpande och enstaka undersökningar av skogsindustrin) (skogsindustrin, NV).
- Påverkan på fisk av byggande i vatten (vattendomar bl.a. Öresundsförbindelsen) (Öresundskonsortiet m.fl.).
- Regional miljöövervakning i Kalmar län (Kalmar läns kustvattenförbund).
- Musselodling som miljöförbättrande åtgärd (MISTRA, EU, Vattenbrukarnas riksförbund).
- Energifördelning hos fisk (utnyttjande av intagen föda) (finansiering inom ramen för andra projekt).

Fiskevård/bevarande

Kustlaboratoriet bedriver undersökningar rörande lek- och uppväxtförhållanden men också utsättningar för upprätthållande av fiskresurserna och den biologiska mångfalden. Lämpliga åtgärder för bevarande och restaureringar av viktiga rekryteringsmiljöer utvecklas i samarbete med Naturvårdsverket men är av betydelse även för t.ex. länsstyrelser, kommuner, m.fl.

Analyserna baseras på standardiserade provtagningar i ett antal typområden. Yngeltäthet och tillväxt uppskattas och omvärldsfaktorer (framförallt temperaturens) inverkan på årsklassvariationen följs. Analyserna ligger till grund för utveckling av rekryteringsmodeller för inverkan av naturliga omvärldsfaktorer på rekryteringprocesserna. Resultaten utnyttjas för bedömning av olika områdens rekryteringspotential och kan därmed utnyttjas även inom beståndsovervakningen för prognoser. Rekryteringen av ål och möjligheterna att stärka beståndet genom utsättningar är särskilt viktiga. Rekrytering till Västerhavet och Östersjön undersöks varvid riktlinjer för utsättningar tas fram utifrån skattningar av årsklassvariation. Kustlaboratoriet deltar i den arbetsgrupp inom ICES som arbetar med fiskrekrytering. Följande projekt pågår inom området fiskevård/bevarande:

- Restaurering av rekryteringsmiljöer (MISTRA, NV).
- Rekrytering och utsättningsstrategier för ål (10:6, C1).

Teknik/ekonomi

Med syftet att utveckla det kustnära fisket samt bibehålla fiskresurserna bedriver Kustlaboratoriet undersökningar som avser utveckling av fångstteknik. Arbetet med redskapsutvecklingen är inriktat mot ökad selektion, d.v.s. minska fångsten av oönskade storlekar (ungfisk) och arter (även säl och sjöfåglar). Syftet är att förbättra näringens möjligheter genom att kunna fånga och hålla fisken levande vilket kräver att även lagringsmetodik utvecklas.

Utveckling av redskap som fångar fisken levande, exempelvis ryssjor, ges hög prioritet. Sådana redskap innebär, förutom det mest effektiva sättet att selektera önskad fångst, även en god produkt och möjlighet till långtidsförvaring i syfte att skapa jämnare och tidsbestämda leveranser av arter som bl.a. abborre. Delar av arbetet sker på uppdrag av länsstyrelser utmed ostkusten inom projektet "utveckling av kustfisket i Östersjön". I projektet utvärderas även den ekonomiska potentialen. Ytterliga-

re ett försök som pågår avser utveckling av sälsäker fångstteknik för att motverka skador på redskap och minimera säldöd. Pågående projekt är:

- Utveckling av kustfisket i Östersjön (bl.a. utveckling av levandefångande redskap) (länsstyrelser, EU).
- Utveckling av selektiva fiskemetoder (bl.a. sälsäkra redskap) (MISTRA, NV, EU, WWF).

Avnämare

Genom engagemang inom olika miljöövervakningsprogram sker resultatredovisning förutom till Fiskeriverket till NV, SSI och berörda industrier. När det gäller resursskattningar, fiskevårdsåtgärder och fiskets utveckling utgör resultaten även underlag för bl.a. länsstyrelser och kommuner.

Finansiering

Kustlaboratoriets FoU-verksamhet motsvarade enligt utredningens enkät 17,9 miljoner 1997. Verksamheten finansieras till stor del, 43,5%, av medel från industrin genom uppdrag i form av kontrollprogram och till en mindre del, 16%, av anslagsmedel. Laboratoriet har nyligen blivit engagerat i ett större MISTRA-projekt inom "sustainable coastal zone management" vilket motsvarar 20% av den totala finansieringen. I övrigt erhålls medel från NV (5,7%), länsstyrelser (6%) och genom EU:s strukturfonder (7%).

Sötvattenslaboratoriet

Sötvattenslaboratoriet är beläget vid Drottningholm där verksamheten startade 1932. I och med att fiskefrågorna 1948 överfördes från Lantbruksstyrelsen till den nybildade Fiskeristyrelsen medföljde också Sötvattenslaboratoriet. Vid laboratoriet arbetar 36 personer varav 5 vid kontoret i Örebro där arbete med resursövervakning i de stora sjöarna och en nationell databas för sötvattensfisk pågår. Laboratoriet förfogar över försöksstationen i Älvkarleby där 3 personer arbetar med ekologiska frågor rörande lax och havsöring. Anläggningen, SEL (strömvattensekologiska laboratoriet), består av ett strömvattensakvarium med rinnande vatten inomhus och utomhus en särskilt utformad experimentbäck. Även en del av Dalälvens naturliga fåra utnyttjas där vattenföring och in- och utvandring av fisk kan kontrolleras. Även i labora-

toriet i Drottningholm finns experimentella anläggningar i form av akvarier och utomhusdammar. Laboratoriet har även det vetenskapliga ansvaret för försöksstationen i Kälarne (se nedan). Sötvattenslaboratoriets verksamhet omfattar att:

- övervaka fiskbestånden i sjöar och vattendrag på i första hand allmänt vatten
- bedriva undersökningar om lämpliga fiskevårdsåtgärder för bevarande och nyttjande av resursen fisk i sjöar och rinnande vatten med inriktning både mot yrkes- och fritidsfisket
- undersöka även icke kommersiella men hotade arter för framtagande av bevarandestrategier
- inom olika miljöövervakningsprogram registrera miljöstörningars inverkan på fiskbestånden
- administrera märkning av fisk i inlandsvatten.

Resurs

Resursövervakningar bedrivs i syfte att samla data för en övergripande bedömning av hur stor resursen fisk i sötvatten är. Analyserna används för utveckling av både yrkes- och fritidsfisket. Arbetet omfattar i första hand de stora sjöarna där den största delen av det yrkesverksamma fisket äger rum men också vattendrag med lax, öring och ål. I de stora sjöarna utförs övervakningen genom att bearbeta insamlad fångststatistik, ekoräkningar och provfisken i form av trålningar på i första hand bytesfisk (siklöja, nors och spigg). Analyserna utförs med hänsyn till effekten på utsättningar av lax och öring. Siklöjan är en bytesfisk men är samtidigt också kommersiellt en mycket viktig art i Väneren och i Mälaren.

Inom ramen för projekt RASKA (Resursövervakning av sötvattensfisk inklusive katadroma och anadroma arter, d.v.s. ål respektive lax och öring) utför laboratoriet i samarbete med utredningskontoren och LFI också insamling, registrering, och utvärdering av data från en rad olika källor som t.ex. länsstyrelser, fiskeklubbar m.m. Verksamheten syftar till att upprätthålla en nationell databas och komma med översikter för fisk i sötvatten inklusive lax, havsöring och ål i sjöar och kustmynnande vatten. Laboratoriet handhar även den nationella databasen för fisk i rinnande vatten (elfiskedatabasen). I denna databas registreras provfisken i hela landet inklusive uppgifter från de nationella och regionala miljöövervakningsprogrammen. Databasen innehåller även fysikaliska, kemiska och biologiska omvärldsfaktorer och utgör ett viktigt redskap i utvärderingen av fisk och fiskeresurser i olika regioner.

Vidare administrerar Sötvattenslaboratoriet genom självfinansiering all märkning av fisk i inlandsvatten. Denna databas utnyttjas för bedömning av fiskevårdsåtgärder så som lämplighet av utsättningar och optimal utsättningsstorlek i olika typer av vatten. Resultatet från resursövervakningen utnyttjas förutom av Fiskeriverket också av länsstyrelser och fiskeorganisationer.

I anslutning till resursövervakningen pågår ett antal stödjande projekt för att ge ökad kunskap om rekrytering och beståndsutveckling av bl.a. lax, gös, siklöja och signalkräfta. Pågående projekt inom området resurs är:

- Övervakning av de pelagiska fiskbestånden i Vänern, Vättern, Mälaren och Storsjön genom ekoräkningar (10:6, länsstyrelser).
- Resursövervakning av sötvattensfisk inklusive katadroma och anadroma arter (RASKA) ("paraplyprojekt") (10:6).
- Elfiskedatabas (nationell databas för provfisken) (10:6, NV).
- Fångststatistikanalys av licensierat yrkesfiske i inlandsvatten (budget).
- Utveckling av rekryteringsmodeller för gös (10:6).
- Vandringsvägar, tillväxt och överlevnad hos gös (märkning och återutsättning) (10:6).
- Introduktion och beståndsutveckling av signalkräfta (10:6).
- Föryngringsproblematiken hos siklöja i Mälaren (10:6).
- Utbyte och effekt av lax- och öring utsättningar i Vänern och Vättern (10:6).
- Märkning av fisk i inlandsvatten (självfinansierad genom försäljning av märken).

Miljö

Mot bakgrund av att fisksamhället är beroende av den miljö i vilken fisken lever utgör övervakning av miljöns tillstånd och kunskap om eventuell påverkan på fisk en viktig del i hur bevarandeåtgärder utformas och hur fisken som resurs utnyttjas. Laboratoriet utför miljöövervakning som omfattar försurnings- och kalkningseffekter, övergödning samt står som datavärd för den nationella miljöövervakningen i sötvatten. Undersökningarna bedrivs i huvudsak på uppdrag av NV.

Arbetet omfattar datainsamling genom standardiserade provfisken (nät och elfiske) i både påverkade sjöar och rinnande vatten och i opåverkade referensvatten. Laboratoriet genomför i detta sammanhang även arbete för att utveckla metodik och kvalitetssäkra övervakningen samt

deltar i arbetet med att utveckla en nordisk provfiskestandard. Arbetet pågår även med att förbättra och kvalitetssäkra metodik för åldersanalys av fisk.

Resultaten från övervakningsprogrammen utnyttjas för bedömningar av miljötillstånd och mänsklig påverkan men också för övervakning av den biologiska mångfalden. I anslutning till detta pågår för närvarande projekten "Riksinventering 1996" och "Fennoskandiens fiskfauna" där fiskfaunans status och förändring under 1900-talet analyseras. Sådan kunskap behövs för att kunna utvärdera den naturliga utvecklingen i förhållande till mänsklig påverkan. Vid laboratoriet bedrivs även en del mer grundläggande projekt för att erhålla ökad kunskap om fiskesamhällets funktion och därmed möjlighet till förbättrad analys av övervakningsdata. För närvarande pågår följande projekt:

- Nationell miljöövervakning i referenssjöar (NV, C1).
- Utveckling av provfiskemetodik inom miljö- och resursövervakning (NV, C1).
- Svensk och nordisk fiskfauna - status och förändring över 100 år (10:6, NMR, NV).
- Databas för sjöprovfisken (datavärdskap för fisk inom miljöövervakningen) (NV, C1).
- Indikatorer i fiskesamhällen för bedömning av miljötillstånd i sjöar och rinnande vatten (C1, SLU).
- Utvärdering av återställningsåtgärder i kalkade vatten (NV).
- Uppföljning av kalkningseffekter (IKEU) (NV).
- Skonsamma skogsbruksmetoder längs vattendrag (SILVA) (WWF, EU, skogsbolag).

Fiskevård/bevarande

Med syfte att ta fram kunskap om lämpliga fiskevårds- och bevarandeåtgärder för Fiskeriverkets handläggning av fiskevårdsbidrag, vattenavgiftsmedel och EU:s strukturstöd genomför Sötvattenslaboratoriet bl.a. mer grundläggande undersökningar om fiskars ekologiska krav. Undersökningarna omfattar arter och bestånd av nationellt intresse.

Arter som prioriteras är lax och havsöring där studier av livshistoria och populationsdynamik (ett bestånds utveckling över tiden) pågår i samarbete med LFI och flera universitet. Vidare pågår undersökningar som gäller kompensationsodlingens påverkan på fiskens beteende och genetiska sammansättning samt hur utsättning av odlade fiskar kan påverka de vilda bestånden. Detta arbete sker framförallt vid försöksstatio-

nen i Älvkarleby. Vidare studeras ål, en art som är viktig för både insjöfisket och det kustnära fisket och som minskat avsevärt under de senaste decennierna. Utvecklingen i både naturliga och introducerade bestånd studeras bl.a. i kontrollerade sjöar med syfte att få kunskap om optimala fiskevårdsåtgärder. För bedömning av utsättningseffekter krävs mer grundläggande kunskaper om ålens livsstrategi varför undersökningar om ålens ålder, tillväxt och könsväl pågår. När det gäller ålen representerar Sötvattenslaboratoriet Sverige i ICES och European Inland Fisheries Advisory Commission (EIFAC).

Arbete pågår även med att ta fram ett åtgärdsprogram för flodkräftans bevarande alltifrån inventeringar till åtgärdsförslag. I samarbete med NV och Riksmuseet pågår också arbete med att ta fram bevarandestrategier för vissa hotade fiskarter (mal, nissöga, grönling, vårlekande siklöja, asp, groplöja, och röding i södra Sverige). Inom området fiskevård/bevarande pågår följande projekt:

- Flodkräftans bevarande (10:6, NV, SJFR, stiftelse).
- Habitatval och interaktioner i fisksamhällen (SJFR).
- Analys av storleksfördelningar i fisksamhällen för förvaltning av sötvattensfisksamhällen (EU).
- Livsmönster hos anadrom laxfisk (inklusive effekter av kompensationsutsättningar) (10:6).
- Planer för åtgärder för hotade arter och stammar av fisk (bl.a. mal, asp, groplöja, vårlekande siklöja) (10:6, NV, WWF).
- Effekter och utbyte av ålfiskevård (10:6).

Teknik/ekonomi

Vid laboratoriet pågår tillsammans med personal från övriga laboratorier försök med selektion i siklöjefisket i Väneren.

Avnämare

Sötvattenslaboratoriets avnämare representerar en vid grupp. Vid sidan av Fiskeriverket är NV den huvudsakliga avnämaren genom de uppdrag som NV lagt på laboratoriet. Laboratoriet utgör NV:s expertorgan när det gäller fisk i sötvatten. Med länsstyrelserna finns ett omfattande utbyte. Främst gäller det kunskapsöverföring från Sötvattenslaboratoriet men Sötvattenslaboratoriet utnyttjar också kompetensen vid länsstyrelserna t.ex. i samband med arbetet med provfiskedatabaser.

Kunskapsöverföring i form av rådgivning sker också till kommuner, fiskevårdsområden och ideella organisationer vad gäller lämpliga fiskevårdsåtgärder. Internationellt representerar Sötvattenslaboratoriet Sverige i framförallt EIFAC men också ICES t.ex. när det rör lax och havsöring. Laboratoriet deltar tillsammans med SIDA även i miljöövervakning och resursutnyttjande i bl.a. Indien och Baltikum.

Finansiering

FoU-verksamheten omsatte enligt enkäten totalt 17,3 miljoner 1997. Till största delen finansieras verksamheten med medel från Fiskeriverket. 32% utgörs av anslagsmedel (C1-medel) och 22,5% av anslag i form av 10:6 medel. Medel från NV för olika typer av miljöövervakningsuppdrag motsvarar 27% av resurserna. Dessutom tillkommer flera mindre finansiärer, bl.a. EU (4%), forskningsråd (5,5%), länsstyrelser (2%) och privata stiftelser (3,5%).

Kälarne försöksstationen

Verksamheten vid Kälarne började redan under 1920-talet i Lantbruksstyrelsens regi. Då Fiskeristyrelsen bildades 1948 medföljde anläggningen. Stationen, i sin nuvarande form byggdes upp under 1981-83 i syfte att utgöra en nationell resurs. Anläggningen är en fullskalig försöksfiskodling och ägs för närvarande av Specialfastigheter Sverige AB, ett dotterbolag till Vasakronans AB, med Fiskeriverket som lokalanvändare. På stationen arbetar nio personer. Verksamheten bedrivs i samarbete med framförallt SLU men också med LFI, länsstyrelser och utredningskontoren. Det vetenskapliga ansvaret för verksamheten har Sötvattenslaboratoriet.

Verksamhetens inriktning rör områdena fiskevård, bevarande och vattenbruk med avseende på laxfisk och omfattar att:

- bevara hotade lax- och öringstammar inklusive metodik för att upprätthålla genetisk variation
- utveckla biotopvård, utsättningsstrategier och återintroduktion av laxfisk i främst rinnande vatten
- i samarbete med SLU bedriva avelsarbete på laxfiskstammar för konsumtionsodling.

Stationen fungerar som en genbank med avel på utrotningshotade stammar av lax och öring.

Hög prioritet ges till utveckling av avelsmetodik i kombination med regelbunden analys av genetisk variation.

För att ge underlag för råd om fiskevårdsåtgärder avseende både bevarande och nyttjande av resursen fisk i rinnande vatten utvecklas metoder för utsättningsstrategier och återskapande av naturliga ekosystem. Undersökningarna omfattar både grundläggande biologi och uppföljningsåtgärder. Verksamheten drivs i samarbete med bl.a. SLU, länsstyrelsen, utredningskontoret i Härnösand och Sötvattenslaboratoriet. Vidare pågår avel för att utveckla stammar för produktion av sättfisk inom fiskevård och konsumtionsodling varvid kartläggning av egenskaper hos olika stammar i form av tillväxt och könsmognad är en viktig del. Överskott av försöksfisk avyttras. Försäljning sker av sättfisk för fiskevårdsåtgärder, till konsumtionsodlare och för "put and take"-fiske (iordningsställda vatten för spöfiske).

Pågående projekt vid stationen är:

- Bevarande av Gullspångslax och Gullspångsöring (10:5, WWF).
- Bevarande av genetiska resurser och egenskapskartering hos laxfisk i odling (länsstyrelsen, WWF, fiskförsäljning).
- Fryst genbank av Östersjöslax (vattenregleringsföretag).
- Avelsprogram på regnbåge för matfiskodling (EU, SLU, vattenbrukarnas riksförbund, SJFR).
- Avelsprogram på röding för matfiskodling (EU, SLU, stiftelsen vattenbruksutveckling).
- Nyttjande av fiskbestånd - biologisk och ekonomisk optimering (EU, länsstyrelsen, kommuner, 10:6, SLU).
- Beskattningsmodeller för strömfiskbestånd (finansiering ej klar).
- Skonsamma skogsbruksmetoder längs vattendrag (SILVA) (10:6).
- Effekter av skogslandskapets utseende på akvatiska ekosystem (finansiering ej klar).

Finansiering

FoU-verksamheten vid stationen omsätter 1997 totalt 2,6 miljoner enligt enkäten. Finansieringen sker till stor del med strukturfondsmedel från EU (31 %) och medel från länsstyrelserna (20 %) och till en mindre del, 15 %, av anslag från Fiskeriverket genom 10:6 medel. Härutöver tillkommer kostnader för stationens drift. Denna finansieras till stor del genom försäljning av fisk. Vidare betalas hyran, för närvarande 3,1 miljoner med anslag C1.

Försöksstationen i Älvkarleby; Kompensationsodling

I statlig regi har i Älvkarleby bedrivits fiskodling sedan 1871 för att främja lax- och havsöringbestånden i Dalälven. Vid utbyggnaden av vattenkraften vid Älvkarleby bestämdes i en Kungl. Majt:s resolution 1913 att Vattenfallsstyrelsen skulle anlägga, utrusta och underhålla en laxodlingsanstalt vid Älvkarleby vars drift skulle skötas av Lantbruksstyrelsen. Dessa uppgifter överfördes 1948 till Fiskeristyrelsen. Genom domar i olika kraftverkmål i Dalälven har avgifter och ålägganden tillkommit vad gäller kompensationsodling av lax, bl.a. i form av stora engångsavgifter enligt 10:5 vattenlagen. Den årliga avkastningen skall bekosta odling och utsättning av lax och havsöring från försöksstationen. Odlingkapaciteten uppgår till cirka 140 000 smolt (lax- respektive havsöringsungar) per år.

Utredningskontoren

Föregångaren till Fiskeriverket, Fiskeristyrelsen, hade tidigare en regional organisation med sju kontor. Delar av nuvarande uppgifter vid utredningskontoren och länsstyrelserna var förlagda till regionkontoren. Sedan 1991 har verket tre utredningskontor; i Luleå, i Härnösand och i Jönköping. Kontoret i Härnösand administreras fr.o.m. 1998 från Luleåkontoret. Sammanlagt arbetar vid utredningskontoren 18 personer samt säsongsanställd fältpersonal.

Utredningskontoren utgör Fiskeriverkets expertorgan i vattenmål och miljöskyddsärenden. Den huvudsakliga verksamheten är således att svara för Fiskeriverkets yttranden till vattendomsstolarna när det gäller inverkan på det allmänna fiskeintresset av olika vattenföretag. Arbetet innebär att föreslå bestämmelser till skydd för fisket och om undersökningar anses behövas på uppdrag av domstolarna svara för genomförandet av dessa samt även att kontrollera i vissa vattendomar föreskrivna åtgärder, bl.a. vad gäller laxutsättningar. Utredningskontoren bevakar vidare miljöskyddsärenden där betydande inverkan på fisk och fiske kan befaras och utför på uppdrag undersökningar av kontrollprogram.

Vid sidan av detta bedriver utredningskontoren uppdragsverksamhet och, i samarbete med Fiskeriverkets laboratorier, även en del FoU-projekt enligt nedan.

Resurs

Utredningskontoren svarar för uppföljning av status av lax- och havsöringbestånden i de viktigaste vattendragen genom elfiske, utvandringskontroll av smolt (laxungar) och insamling av fiskestatistik vilken ligger till grund för den årliga resursövervakningen i samarbete med Sötvattenslaboratoriet (RASKA). Samarbete pågår vidare med Kustlaboratoriet t.ex. när det gäller kartläggning av resursutnyttjandet i kustfisket. Följande projekt pågår inom området resurs:

- Övervakning av lax- och havsöringbestånd i vildlaxälvar i Bottenviks- och Bottenhavsområdet (10:6, länsstyrelser).
- Övervakning av siklöjebestånden i Bottenviken (budget, 10:6, EU).
- Status hos älvlekande kustsik (EU, villkorsmedel).
- Teknik- och metodutveckling av elfiske från land och från båt (10:6).
- Undersökning av beståndet av harr i Vättern (stiftelse).
- Beståndsutveckling hos laxfisk i Fylleån, Halland (länsstyrelsen).
- Beståndsutveckling hos lax i Emån och Mörrumsån (10:6, SJFR).
- Kontroll av laxfiskbestånden i Örekilsälven (Munkedals bruk).
- Uppföljning och kontroll av laxfiskstammarna i Gullspångsälven (10:5).

Fiskevård/bevarande

För att säkerställa naturlaxstammarna bedriver utredningskontoren arbete med att upprätta levande genbanker genom att lax insamlas och sedan hålls i odling. Kontoren svarar för drift och personal vid avelsstationerna i Kukkola (Luleå), Viforsen (Härnösand) och Gullspång (Jönköping). I fiskevårdssammanhang efterfrågas utredningskontorens kompetens varför en rad olika uppdrag utförs för t.ex. andra myndigheter, länsstyrelser, kommuner m.fl. Vidare pågår ett mindre antal mer grundläggande FoU-projekt rörande fiskevård/bevarande enligt nedan:

- Uppföljning av biotopåtgärder i flottledsränsade vattendrag (10:6, EU, länsstyrelser).
- Positionsbestämning av fisk med hjälp av radiotelemetri i samband med vandringsvägar (10:6).
- Betydelse av uppväxt- och utsättningsmiljö för utsättning av harr (10:6),

- Fiskvägar - funktion och utveckling (10:6).
- Effekt på smoltproduktion av jordbruksbevattningsmedel (10:6, länsstyrelser).

Finansiering

Omfattningen av utredningskontorens FoU-verksamhet uppgår under 1997 till 2 miljoner, till största delen (61 %) finansierad med 10:6- och villkorsmedel från Fiskeriverket samt medel från länsstyrelser (15 %) och EU:s strukturfonder (20 %).

9.6.2 Laxforskningsinstitutet (LFI)

Mot bakgrund av den alltmer intensiva utbyggnaden av vattenkraften i de stora norrlandsälvarna tillsattes 1946 Vandringsfiskutredningen för att utreda hur skadorna på vandringsfisken kunde begränsas. Verksamheten inriktades från början på att lösa problemet med att upprätthålla lax- och havsöringstammarna i de utbyggda älvarna. Vandringsfiskutredningen omvandlades 1961 till Laxforskningsinstitutet (LFI). LFI är en ideell förening med kraftindustrin och fiskeintresset som intressenter. Fiskeriverket är en av huvudintressenterna. Ordförandeposten skall enligt stadgarna besättas av fiskeintresset och har genom åren innehaft av Fiskeriverkets generaldirektör. Vattenkraftintressena svarar för merparten av verksamhetens finansiering medan Fiskeriverkets andel enligt en protokollanteckning bör utgöra minst 20% i vilket även andra statliga bidrag får inräknas, t.ex. bidrag från SJFR. Institutet är beläget i Älvkarleby och verksamheten omfattar 15 personer samt några projektanställda.

Institutets uppgift är att bedriva forsknings- och utvecklingsarbete i frågor av betydelse för att kompensera vattenkraftutbyggnadens skadeverkningar på vandringsfiskbestånden. En stor uppgift är att utföra och bearbeta märkningar i samband med smoltutsättningar av lax och havsöring som fastställts genom vattendomar.

Verksamheten organiseras inom tre områden: basresurs, märkning och uppföljning samt projektverksamhet. Basresurs omfattar LFI:s gemensamma administrationskostnader samt kostnader för den utåtriktade verksamheten, d.v.s. kontakt med intressenter, allmänhet samt publicering. Basresursen finansieras genom bidrag från intressenterna i relation till deras smoltutsättningsvolym. Området, märkning och uppföljning, liksom projektverksamheten är väl definierade verksamheter där LFI tillhandahåller tjänster till i första hand intressenterna. Kostnaden för märkningsverksamheten fördelas enligt självkostnadsprincip och fördelas

enligt kraftintressenternas andel av i vattendomar fastställda utsättnings-skyldigheter. FoU-verksamheten är problemorienterad och drivs som projekt initierade genom beställningar från finansiärer, i första hand inom intressentkretsen.

LFI:s styrelse har till sitt förfogande ett vetenskapligt råd bestående av externa experter med god inblick i laxforskningsproblematiken. Rådet bistår styrelsen när det gäller styrning och kvalitetssäkring av FoU-verksamheten och medverkar vid utarbetandet av forskningsplaneringen. Rådet bedömer metodiken i föreslagna projekt, vilka intressekategorier som berörs (och därmed bör medverka), behov av externa samarbetspartners samt resursförbrukningen. Rådet skall utgöra en garant för att intressenternas resurser används ändamålsenligt.

Vid sidan av egna FoU-insatser fungerar LFI som projektsamordnare varvid undersökningar genomförs i samverkan med olika externa utförare, t.ex. universitetsinstitutioner. Projektverksamheten delas upp i följande områden: beståndsuppskattningar, genetik, ekologi, fisksjukdomar och fysiologi samt teknikutveckling. Resursövervakningen omfattar beståndsuppskattningar av lax, utvärdering av olika beskattningsmönster och kartläggning av laxens vandringsvägar. LFI arbetar således i huvudsak med den del av laxens livscykel som försiggår i havet (havsfasen) medan den del som försiggår i sötvatten (älvfasen) hanteras inom Fiskeriverkets Sötvattenslaboratorium och utredningskontor. Området genetik omfattar undersökningar av genetisk variation hos lax både i odling och på de viltlevande bestånden. Inom sjukdomsforskningen har för närvarande arbetet kring det s.k. M74-syndromet hög prioritet. LFI medverkar när det gäller laxfrågor vid ICES och Nordatlantiska laxorganisationen (NASCO). Med anledning av detta svarar Fiskeriverket för 25% av en tjänst vid institutet. Följande projekt pågår för närvarande vid institutet:

Resurs:

- Beståndstatus för Östersjöns och västerhavets lax- och havsöringbestånd (Fiskeriverket).
- Undersökning av laxbeståndet i Lagan (Sydkraft).
- Effekten av utsättningar av sikyngel i Ångermanälven (kompensationsodlingarna).

Genetik:

- Populationsgenetiska undersökningar av lax och öring (Fiskeriverket, länsstyrelsen, stiftelse).

- Genetisk uppföljning av kompensationsodlade lax- och havsöringstammar (kompensationsodlingarna).
- Genetisk kontroll av avelsfisk i Dalälven (Fiskeriverket),
- Bevarande av genetiska resurser hos laxfisk i odling (Fiskeriverket, WWF).
- Undersökning av hybridisering (korsning) mellan lax och öring (SJFR, kraftindustrin).
- Genetisk analys av öring från Bågede (Indalsälvens vattenregleringsföretag).

Ekologi:

- Fördröjd utsättning av lax - utvärdering av återvandring (Fiskeriverket).
- Östersjöloxens lekvandring i Bottniska viken (NMR).
- Laxens födoval i Östersjön - samband med förekomsten av M74-syndromet (Fiskeriverket, NV, NMR).

Sjukdomar och fysiologi:

- Odlingens betydelse för infektionssjukdomar (kompensationsodlingarna).
- Reproduktionsstörningar hos lax (kraftindustrin, Fiskeriverket).
- Behandling av yttre infektioner genom profylax med kemiska preparat (kompensationsodlingarna).

Teknik:

- Utveckling av nya märkningstekniker (via märkningresursen).
- Utveckling av laxromsinkubatorer (kompensationsodlingar).

Samarbetspartners

Förutom med olika odlingsanläggningar och kraftindustrin sker samarbete med flera av Fiskeriverkets enheter, Sötvattenslaboratoriet, Kustlaboratoriet, utredningskontoren samt försöksstationen i Kälarne. Samarbete sker även med SLU:s vattenbruksinstitution, olika universitetsinstitutioner, Fiskhälsan, SVA samt med länsstyrelser och kommuner.

Finansiering

Märkningsverksamheten är som nämnts ovan självfinansierad. Den del av FoU-verksamhet som finansieras som projekt uppgår enligt enkäten till 4,5 miljoner 1997. Medel erhålls framförallt från kraftindustrin (50 %) men också från Fiskeriverket genom 10:6 medel (19,5 %) samt vidare från SJFR (9 %) och NMR (18,5 %).

9.6.3 Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)

SLU bedriver, med målsättning att utveckla kunskaper om de biologiska resurserna och människans utnyttjande av dessa, grundundervisning, forskarutbildning och forskning. FoU inom området fisk förekommer inom flera institutioner. Den största delen sker vid institutionen för vattenbruk i Umeå vilken inrättades 1987 med ansvar för att bedriva FoU-verksamhet inom vattenbruksområdet. Merparten av verksamheten är inriktad på laxartad fisk (lax, öring, röding, regnbåge och harr).

Huvudinriktningen utgörs av grundläggande biologi inom områdena ekologi, fysiologi och genetik för tillämpning i odlings- och fiskevårds-sammanhang. Verksamheten har utmynnat i två tillämpade verksamhets-områden: skötsel av fisk i odling och skötsel av fisk i naturen. Dessa omfattar odlingsrelaterade projekt som utfodrings- och odlingsteknik, fiskodlingars miljöeffekter och avelsprogram samt projekt av fiskevårdande karaktär som habitatvård, bevarande och utsättningsstrategier. Vid institutionen är 25 personer verksamma vilket gör att institutionen besitter den största samlade kompetensen bland universiteten inom t.ex. områdena ekologi, fiskevård och odlingsfrågor när det gäller laxartad fisk. Följande projekt pågår för närvarande vid vattenbruksinstitutionen:

Ekologi

- Grundläggande biologi hos röding, egenskapskartering, dominansförhållanden, exploateringspotential (SJFR, SLU).
- Experimentella studier av laxfiskars konkurrensbeteende (SLU, stiftelser, EU).
- Effekter av släktskap för fördelning och spridning av öring i mindre vattendrag (SLU, SJFR, EU).
- Livshistoria, morfologi (utseende) och beteende hos abborre (SJFR).

Genetik

- Genetiska perspektiv för en hållbar utveckling av odling av röding (EU).
- Genetisk variation hos lax i Vindelälven (SJFR).
- Avelsprojekt för odling av röding och regnbåge (EU).
- Genetisk variation hos öring i Ammerån (EU, länsstyrelsen).
- Genexpression i M74-drabbad lax (NV, Fiskeriverket).

Fysiologi

- Tillväxt, könsmognad och smoltifiering hos odlade och vilda laxungar (SJFR).
- Genetisk och fysiologisk karaktärisering under laxens lekvandring (Vattenfall, SJFR).
- Inverkan av fodertillgång, temperatur och social miljö på könsmognad hos laxhanar (SJFR).
- Omgivningsfaktorerers inverkan på tillväxt hos röding och lax (EU).
- Studier av foderintag med ny teknik (SJFR).

Skötsel av fisk i odling

- Vattenbrukets miljöeffekter - åtgärder för utsläppsbegränsningar (EU, Fiskeriverket).
- Partikelrörelser i vattenbrukssystem - utveckling av vattenreningsmetoder (SJFR).
- Odling av röding i sänkbara kassar i vattenmagasin (SLU, EU).
- Studier av experimentellt framställda vacciner mot sjukdomen ASA (NMR).

Skötsel av fisk i naturen

- Beskattning av fisk i rinnande vatten (SLU, EU, länsstyrelser, kommuner).
- Effekter av skogslandskapets utseende på akvatiska ekosystem (SLU, EU, länsstyrelser).
- Effekter av ståndortsanpassat skogsbruk kring vattendrag (SLU, WWF, skogsbolag, EU).
- Datoriserad monitoring av trappfångad lax- och öring (SLU, Vattenfall).

- Vandringsbiologiska studier hos lax och öring, fysiologisk omställning och habitatval (uppehållsmiljö) (Vattenfall, EU, SJFR).

Samarbetspartners

Vattenbruksinstitutionen samarbetar förutom med andra institutioner vid SLU och olika universitetsinstitutioner också med LFI och Fiskeriverket, framförallt med Kälarne och med utredningskontoren. Samarbete sker också med Mitthögskolan, Naturbruksgymnasiet i Älvdalen samt länsstyrelserna i Västerbotten och Jämtland.

Finansiering

Finansieringen av FoU-verksamheten vid Institutionen för vattenbruk fördelas 1997 enligt enkäten på ett stort antal finansiärer, institutionsanslag utgör 20,7% medel från SJFR 19,5%, strukturmedel 14% och kraftintressena 12,5%. Medel erhålls vidare bl.a. från länsstyrelser, NV, MISTRA och WWF.

9.6.4 Övriga universitet

FoU-verksamhet inom området fisk och fiske pågår vid en rad olika institutioner vid universiteten. Andelen forskning inom fiskområdet vid institutionerna är i allmänhet liten, mindre än 15-20% 1997 enligt enkäten, och forskargrupperna är i de flesta fall små. Forskningen är starkt grundforskningsinriktad. Grundläggande ämnesområden som fysiologi, genetik, ekologi, sjukdomar, toxikologi och immunologi omfattar den största delen, ca 85%, av verksamheten medan mer tillämpade inriktningar som fiske, fiskevård och vattenbruk omfattar en mindre del.

Kompetensen är, enligt den utvärdering som gjordes av programmet "Fiskforskning för Sverige" 1992, hög inom flera områden, framförallt inom områdena fysiologi, genetik och ekologi, där flera forskningsgrupper ligger i forskningsfronten.

Forskningen är till den avgörande delen, >75%, externfinansierad och drivs till stor del som doktorandprojekt. Små forskargrupper och i hög grad externfinansierade projekt med begränsad varaktighet medför att verksamheten och den långsiktiga kompetensuppbyggnaden är sårbar.

Samarbete sker förutom med övriga universitetsinstitutioner både i Sverige och utomlands med bl.a. Fiskeriverkets laboratorier För närva-

rande har 10 doktorander verksamhet vid något av Fiskeriverkets laboratorier men med handledning vid en universitetsinstitution.

9.6.5 Övriga

I Sverige finns inte något fiskeriteknologiskt institut med fiskeriteknisk forskning.

Vid Lindholmens utvecklings AB i Göteborg sker viss FoU inom områden som fartygsteknologi och arbetsmiljö i syfte att minska arbetsskador inom yrkesfisket.

Vid SIK, Industriforskningsinstitutet för livsmedelsbranchen, utförs FoU inom området beredning av fiskprodukter. För närvarande pågår projekt med inriktning på processteknik och lagring samt på fiskprodukters kvalitet och hållbarhet. Samarbete sker förutom med näringen med bl.a. Kustlaboratoriet inom projektet "Utveckling av kustfisket".

9.7 Internationella Havsforskningsrådet, ICES

ICES är en forum för utbyte av information och idéer om havet och dess levande resurser. ICES grundades redan 1902. Verksamheten i dess nuvarande form grundar sig på "Konventionen om Internationella Havsforskningsrådet" från 1964 vilken Sverige ratificerade samma år. Konventionen trädde i kraft 1968 när de sista medlemsländerna ratificerat konventionen. ICES främjar och koordinerar forskningsaktiviteter som utförs av forskare inom medlemsländerna. Arbetsfältet är brett och omfattar fiskeri, oceanografi och havsföroreningar med syfte att möta kunskapsbehov i medlemsländerna och hos internationella organisationer. De övergripande målsättningarna är enligt Konventionens artiklar 1 och 4:

- att främja, utveckla och koordinera FoU i marin miljö, särskilt när det gäller de levande resurserna
- att i samråd med medlemsländerna organisera sådan FoU som erfordras
- att publicera och på annat sätt sprida forskningsresultat
- att svara för vetenskaplig rådgivning till medlemsländer och internationella organisationer.

Det geografiska verksamhetsområdet utgörs av Atlantiska Oceanen, främst Nordöstra Atlanten och intilliggande hav. ICES har för närvarande 19 medlemsländer: USA och Kanada samt samtliga kuststater i nordöstra Atlanten och i Östersjön med undantag för Litauen. Litauen har

dock ansökt om medlemskap och kommer troligen att ingå från 1 januari 1998.

ICES utgör en paraplyorganisation där experter från de olika medlemsländerna deltar i olika kommittéer och arbetsgrupper. Enligt Konventionens artikel 5 åtar sig medlemsländerna att förse rådet med de upplysningar som behövs för att uppfylla rådets målsättningar liksom att underlätta genomförandet. I enlighet med konventionens artikel 14 ska medlemsländerna svara för kostnaderna för utsedda ombud, sakkunniga och rådgivare om inte rådet bestämmer annorlunda. Kärnverksamheten finansieras genom årliga avgifter från medlemsländerna samt genom att de internationella organisationer som erhåller råd genom ICES betalar för dessa. Medlemsavgiftens storlek beräknas på grundval av ett antal andelar för respektive land baserade på bl.a. folkmängd, bruttonationalprodukt och fiskets omfattning. När det gäller arbetet inom vetenskapliga kommittéer och arbetsgrupper svarar medlemsländerna för de kostnader som detta medför.

Samarbetet över nationsgränserna har kommit till stånd därför att det krävs gemensamma insatser för att långsiktigt hushålla med de marina resurserna. Exempelvis har fiskbestånd i haven oftast utbredningsområde i flera länders vatten och utnyttjas av fiskare från flera nationer. Detta medför att fiskeribiologer från de olika länderna måste samordna sina insatser och ställa samman data för att kunna övervaka bestånden. Redan då rådet bildades var det huvudsakliga syftet att sammanställa och publicera information om fiskfångster i syfte att uppskatta fisketilgångarna.

I dagsläget ingår mer än 120 olika fiskbestånd inom ramen för ICES verksamhet. Arbetet omfattar att sammanställa och publicera fiskeristatistik, övervaka bestånd med hjälp av biologisk provtagning, utarbeta beståndsuppskattningsmodeller, svara för metodutveckling samt biologiska undersökningar. Detta utgör basinformationen för det arbete som ICES:s arbetsgrupper utför när det gäller bedömning av status och möjligt fiskeuttag för olika bestånd. Arbetsgruppernas resultat används sedan i arbetet med att ta fram råd för lämplig förvaltning. I samband med denna process identifieras frågor som kan bidra till att förbättra den biologiska rådgivningen.

Huvuddelen av arbetet inom ICES utförs på direkt förfrågan från nationella administrationer och internationella organ, däribland EU. På fiskeriområdet lämnas rådgivning till följande internationella organisationer:

- North-East Atlantic Fisheries Commission, NEAFC
- International Baltic Sea Fishery Commission, IBSFC
- North Atlantic Salmon Conservation Organization, NASCO

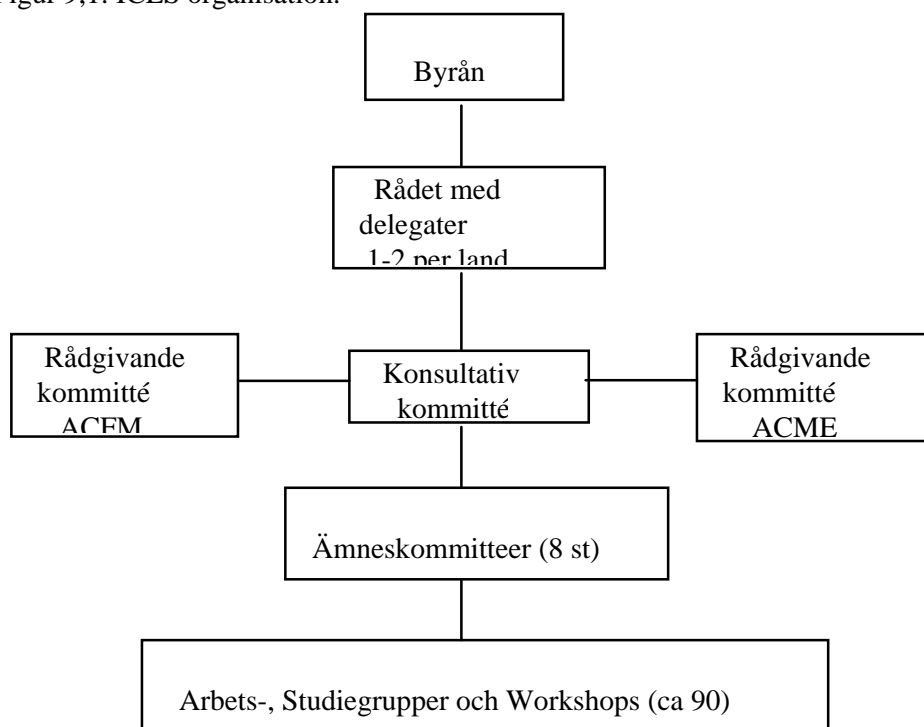
- Commission of the European Communities, EU.

Publikation av vetenskaplig litteratur är en annan del av ICES:s verksamhet. För närvarande ger ICES ut ett 10-tal olika skrifter alltifrån tidskrifter med vetenskapliga originalartiklar och symposievolymer till data-sammanställningar och nyhetsbrev. En annan aktivitet inom ICES är att anordna symposier och forskarmöten, i egen regi eller i samarbete med andra organisationer. En årlig sådan konferens är "ICES Annual Science Conference" (ASC) som är en mötesplats för forskarsamhället och ett tillfälle att presentera aktuella forskningsresultat.

Organisation och arbetsätt

Aktiviteter inom ICES försiggår på tre nivåer, en vetenskaplig nivå i form av arbets- och studiegrupper, en nivå för beslutsfattande som består av "rådet" och "byrån" och en intermediär nivå som består av ämneskommitteer, kommittéer för ICES:s rådgivning och en "konsultativ" kommitté (se figur 1).

Figur 9,1: ICES organisation.

Det övergripande ansvaret för verksamheten inom ICES ligger hos dess råd där varje part har rätt att utse två representanter. Delegationerna i rådet svarar för att beslut tas som innebär att rådets policy förverkligas. Bland rådets medlemmar väljs en president för en period av tre år. Presidenten samt sex andra delegater ur rådet utgör byrån, vilken bl.a. sammankallar det årliga rådsmötet som hålls i samband med "ICES Annual Science Conference", utarbetar budget och ser till att rådets beslut verkställs.

Arbetet med planering, koordination och utvärdering av olika forskningsprogram utförs av permanenta kommittéer, för närvarande åtta stycken. Dessa kommittéer identifierar vid det årliga mötet forskningsbehov, gör prioriteringar i form av "terms of reference" och granskar resultaten från arbets- och studiegrupper. I dessa kommittéer ingår högst två experter utsedda av respektive medlemsland.

Det mesta av det vetenskapliga arbetet utförs av experter i de olika arbets- och studiegrupperna, för närvarande ett 90-tal. I dessa grupper sker arbetet med specifika frågor i enlighet med de ovan nämnda "terms of reference". Resultaten som tas fram inom grupperna utgör basen för den rådgivning som sedan utarbetas.

Rådgivningen när det gäller fiskerifrågor utarbetas inom Den rådgivande kommittén för fiskeriförvaltning, ACFM (Advisory Committee on Fishery Management), vilken har två möten årligen och förser medlemsländer och internationella organisationer med efterfrågad information. Rådgivningen ska således utgöra objektiva, politiskt obundna råd, baserade på vetenskaplig kunskap.

Ordförandena i ämneskommittéerna samt ordförandena i de två rådgivande kommittéerna, ACFM och ACME (Advisory Committee on the Marine Environment), vilka alla väljs för en period av 3 år, ingår i en "konsultativ" kommitté. Denna utgör länken mellan rådet och de olika ämneskommittéerna. Dess arbete består av att koordinera ämneskommittéernas arbete, initiera symposier inklusive den årliga "Annual Science Conference" samt föreslå arbets- och studiegrupper och förbereda frågor för beslut i rådet.

Det löpande administrativa arbetet utförs av ICES sekretariat, beläget i Köpenhamn. Där sker löpande administration i form av sekreterar- och teknisk service för rådet med dess organ och sekretariatet utgör länken mellan de experter som är involverade i ICES arbete.

Svensk medverkan

Svenskt deltagande finns 1997 i 64 av de 90-talet arbets- och studiegrupper som verkar under 1997, varav Fiskeriverket har representanter i 42. Sverige representeras av bl.a. Fiskeriverket i samtliga ämneskommittéer, de två rådgivande kommittéerna och i den "konsultativa" kommittén. Sverige deltar med totalt cirka 80 personer, från Fiskeriverket, LFI, SMHI, Naturvårdsverket och universitetsinstitutioner. Fiskeriverket deltar med cirka 30 personer under 1997. Sverige representeras i rådet av två delegater, båda från Fiskeriverket.

Det finns inom ICES inget direkt krav på medlemsländerna när det gäller att delta i olika arbets- och studiegrupper men formerna för samarbetet förutsätter ett brett deltagande så att bredast möjliga kompetens erhålls. Omfattningen på deltagandet beror således på varje nations intresseinriktning och ambitionsnivå.

I arbets- och studiegrupper deltar forskare från olika länder endast i egenskap av expert medan representanter i de olika ämneskommittéerna och i de rådgivande kommittéerna utgör nationella representanter, dvs representerar respektive medlemsland.

Fiskeriverket bestämmer i samråd med övriga intressenter om representation i arbets- och studiegrupper. Detta sker inom ramen för "SIKO", Svenska ICES-kommittén där de olika intressenterna ingår (Fiskeriverket, SMHI, NV, SLU, övriga universitet m.fl.) med Fiskeriverket som huvudansvarig.

Svensk finansiering

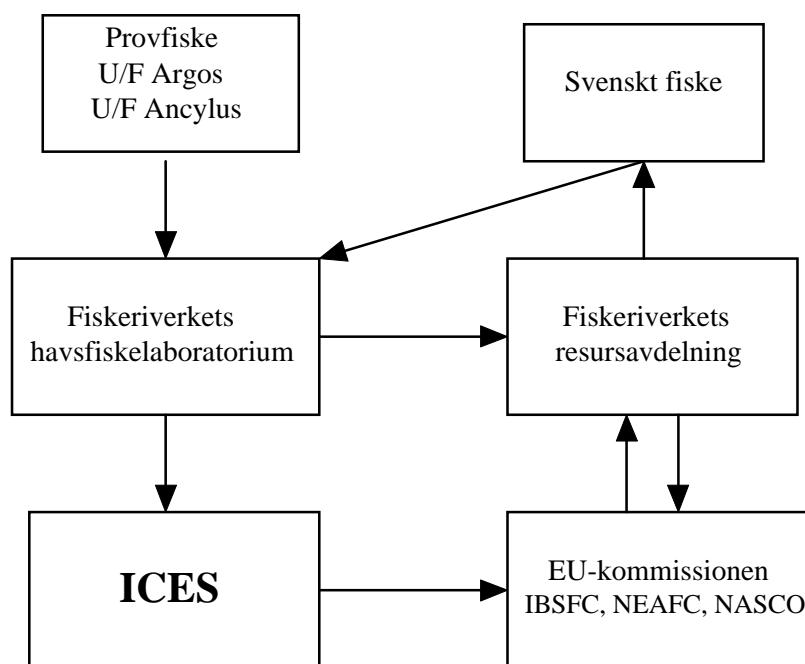
Sveriges medverkan i ICES finansieras med medel anvisade i Jordbruksdepartementets budget. Dessa medel avser att täcka den årliga medlemsavgiften, under 1997 ca 1 miljon kronor, deltagande i arbets- och studiegruppsmöten samt deltagandet vid det årliga mötet (Annual Science Conference). För innevarande budgetår finns 1.6 miljoner kronor avsatta. Därutöver finns avsevärt högre kostnader i samband med provtagningar, bearbetningar och mötesförberedelser. Dessa täcks, genom forskarnas ordinarie arbete, av de intressenter (myndigheter, universitetsinstitutioner m.fl.) som deltar med representanter.

Arbetsgång - från provtagning till rådgivning

Arbetsgången, från den biologiska provtagningen till rådgivning och därpå följande implementering i form av reglering av svenskt fiske, ex-

emplifieras i figur 2 som beskriver rollen för Fiskeriverkets Havsfiskelaboratorium och Resursavdelning. Arbetet med beståndsuppskattningar baseras på dels resultaten av de provfisken som utförs med Fiskeriverkets undersökningsfartyg, U/F Argos, dels på den biologiska provtagning som kontinuerligt genomförs på landade fångster inom fisket. Dessutom bearbetas den till Fiskeriverket inrapporterade fångststatistiken. Två eller tre av Havsfiskelaboratoriets forskare deltar sedan i ett arbetsgruppsmöte vid ICES, t.ex. "Arbetsgruppen för Östersjöns fiskbestånd". Där sammanställs de olika ländernas resultat och en gemensam rapport utarbetas. Denna typ av dokument behandlas sedan i den rådgivande kommittén för fiskeriförvaltning, ACFM. Denna kommitté utarbetar ett dokument i vilket beräknad storlek på olika bestånd anges och råd ges om lämpliga uttag.

Figur 9,2: Arbetsgång i samband med rådgivning

9.8 Finansiering

9.8.1 Inledning

Det svenska forskningssystemet bygger på att flera olika finansiärer agerar och förutsätter samarbete över rads- och sektorsgränser. Utbildningsdepartementet svarar för stöd till grundläggande disciplinär forskning och forskarutbildning genom fakultetsanslag. Fakultetsanslagen utgör basresurser i form av tjänster och infrastruktur och står därmed för långsiktighet och kontinuitet. Forskningsrådets stöd utgår till vetenskapligt betydelsefull forskning av både grundläggande och mer tillämpad karaktär. Inom forskningsrådets ansvar ligger därmed att se till såväl kvalitet som relevans. Medlen fördelas efter i huvudsak vetenskapliga kriterier till tidsbegränsade projekt och tjänster. Medel till sektorsforskning fördelas av organ som skall tillgodose FoU-behovet inom en viss samhällssektor vilket innebär att även andra kriterier än vetenskaplig kvalitet skall vara uppfyllda. De olika finansieringsformerna i det svenska forskningssystemet skall således komplettera varandra.

Fiskerinäringens engagemang i fiskeriforskningen är begränsat också i ett europeiskt perspektiv. Detta medför att samhället svarar för att den information som behövs för ett långsiktigt ansvarsfullt nyttjande och bevarande av resursen fisk erhålls.

9.8.2 Organisation

I det svenska forskningssystemet utförs i allmänhet huvuddelen av den offentligt finansierade forskningen av universitet och högskolor. Infrastrukturen inom dessa finansieras i första hand genom institutionsanslag från Utbildningsdepartementet medan själva forskningen till stor del finansieras med forskningsrådsmedel. Inom området fisk och fiske kan medel erhållas från Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR), Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) och Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA). NFR erhåller medel från Utbildningsdepartementet och SJFR från Jordbruksdepartementet medan medel inom MISTRA kommer från de forna löntagarfonderna.

Vidare har varje sektor ett ansvar för att initiera och finansiera den inom sektorn erforderliga undersöknings- och FoU-verksamheten. För fiskeriforskning beviljas medel av Jordbruksdepartementet till, förutom SJFR, Fiskeriverket (anslaget C1) och SLU. Dessutom tillkommer vissa

medel till fiskrelaterad FoU från Naturvårdsverket, d.v.s. inom Miljödepartementets ansvarsområde. Inom denna ram bedrivs undersöknings- och FoU-verksamhet inom området fisk och fiske.

Under de senaste åren har förändringar skett vad avser möjligheter till finansiering. För det första innebar beslutet om att avveckla löntagarfonderna och att inrätta stiftelser för forskningsfinansiering att en ny finansieringsmöjlighet skapades. Vad gäller fiskeriforskning finns möjligheter till finansiering genom MISTRA vilken stöder ”lösningssinriktad FoU för ett miljöanpassat samhälle”. Vidare förändrades forskningsfinansieringen i och med Sveriges anslutning till EES-avtalet och medlemskapet i EU. När det gäller fiskeriforskningen erhålls medel inom dels EU:s forskningsprogram, dels direkt från EU:s fiskeridirektorat samt genom EU:s strukturfonder. Stödet från EU skall utgöra ett stöd för CFP:s genomförande och vara additivt d.v.s. komplettera och inte ersätta de enskilda ländernas finansiering samt utgå till verksamheter där ett tydligt gemenskapsintresse föreligger.

Andra finansieringskällor har dock minskat eller försvunnit. Anslaget C2 om 3-4 miljoner kronor årligen som Fiskeriverket erhöll för ”främjande av fisket inom landet” upphör år 1997. Dessa medel disponerades i samråd med SJFR inom ramen för programmet ”Fiskforskning för Sverige” och användes för att stödja extern FoU-verksamhet. Vidare har ytterligare resurser i form av villkors- och prisregleringsmedel tilldelats Fiskeriverket. De prisregleringsmedel som bekostat redskapsutveckling och utveckling av produkten fisk har dock upphört och de särskilda villkorsmedel enligt vattenlagen som funnits för bevarandet av vilda laxstammar tar slut under innevarande budgetår. Dessa medel användes för både verkets egen FoU-verksamhet och till stöd för extern FoU. Dessutom har minskningen av anslaget C1 medfört att de så kallade 10:6-medlen, som handhas av Fiskeriverket, i allt större utsträckning, efter beslut av regeringen, kommit att användas inom Fiskeriverkets interna verksamhet. Detta har sammantaget fått som följd att stödet från Fiskeriverket till extern undersöknings- och FoU-verksamhet minskat. För budgetåret 1993/94 gav Fiskeriverket stöd till extern FoU med 4,6 miljoner medan för budgetåret 1997 stödet inte beräknas överstiga 1,5 miljoner. Detta innebär en förändring i finansieringen av fiskforskningen på så vis att Fiskeriverkets stöd varit riktat mot undersöknings- och utvecklingsverksamhet och därmed utgjort ett komplement till SJFR:s stöd.

Budgeterade medel, anslaget C1, för undersöknings- och FoU-verksamhet inom Fiskeriverket har under de senaste åren minskat från 29,6 miljoner år 1994/95 och 30,5 miljoner 1996 till 24,8 miljoner för 1997. När det gäller 10:6-medel, har resurserna varit i stort konstanta under de senaste åren med en omfattning på ca 7,5 miljoner. Omfattning-

en av SJFR:s stöd inom ramen för ”Fiskforskning för Sverige” har i stort sett varit konstant under de senaste åren.

Tabell 9,3: Finansiärer av undersöknings- och FoU-verksamhet inom området fisk och fiske 1997

Finansiär	miljoner kronor
Fiskeriverket	22,8
Institutionsanslag	12,7
Länsstyrelsen	4,7
SJFR	16,4
Naturvårdsverket	9,8
Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR)	5,7
Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA)	5,8
SIDA	2,0
WWF	1,7
privata stiftelser	4,5
Nordiska ministerrådet (NMR)	2,4
EU FAIR	5,9
EU DG XIV	5,2
EU strukturfonder	6,2
10:6-medel	5,7
industrin	14,6
övriga	0,2

9.8.3 Nationella medel

Vattenavgiftsmedel 10:6 vattenlagen

Om ett vattenföretag kan antas skada fisket eller kommer att orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet. Avgiften utdöms enligt en schablon och avgiftsklasserna är reglerade i vattenlagen. Enligt förordningen om avgifter enligt vattenlagen (SFS 1983:945) skall 10:6-medlen användas till att bekosta FoU-arbete inom fiskevården enligt Fiskeriverkets bestämmande. Ändring skedde genom SFS 1989:183 på så sätt att Fiskeriverket skall samråda med SJFR innan beslut. Samrådet uppfylls genom att SJFR är representerat i Fiskeriverkets rådgivande grupp för forsknings-

frågor. Med hänsyn till medlens ursprung har användningen begränsats till FoU som rör sötvatten, sötvattensarter och vandringsfisk. Regeringen måste godkänna användning av medel i Fiskeriverkets egen eller i länsstyrelsernas verksamhet. I takt med att anslagen minskat, C1, eller upphört, C2, har medlen i allt större utsträckning kommit att användas inom verkets interna FoU.

Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR)

SJFR har det övergripande ansvaret för fördelning av forskningsmedel som kommer från Jordbruksdepartementet inom området fisk och fiske. SJFR:s stöd till FoU inom fisk och fiske anges i ett regeringsuppdrag från 1985. Enligt detta fick rådet i uppgift att tillsammans med Fiskeriverket utarbeta ett program för FoU på fiskets område. Forskningsprogrammet "Fiskforskning för Sverige" förelåg 1987 och kompletterades 1988 med teknisk och ekonomisk FoU inom fiskeriforskningen. Programmet utvärderades av en nordisk forskargrupp under 1992. I enlighet med rekommendationer i utvärderingen gjordes vissa förstärkningar i programmet som redovisas 1993 i rapporten "Fiskforskning för Sverige - en fortsättning på programmet".

Samverkan med Fiskeriverket upprätthålls genom att en representant för Fiskeriverket ingår i SJFR:s organ för fiskforskning samt genom att en företrädare för SJFR ingår i Fiskeriverkets rådgivande grupp för forskningsfrågor.

I enlighet med SJFR:s instruktion skall rådet stödja och främja i första hand grundläggande och långsiktig forskning som gagnar ett hållbart utnyttjande av de biologiska resurserna. Stödet till fiskforskning omfattar såväl grundläggande som tillämpad forskning inom fiskerinäringen inklusive vattenbruket.

Stöd ges till dels forskningsprojekt, dels i form av särskilda forskartjänster för yngre forskare. Stöd ges vidare som "akutbidrag" samt för forskarutbyten t.ex. "post-doc" stipendier (stipendier för arbete vid utländsk institution efter nyligen avlagd doktorsexamen), resebidrag, anordnande av symposier etc. Projektstöd omfattar stöd för upp till 3 år och tjänster ges för normalt 3 år med möjlighet till 3 års förlängning.

SJFR har av regeringen utsetts till huvudansvarig myndighet för FoU på fiskets område inom EU:s ramprogram. Rådet svarar därmed för information om programmet till forskarsamhället samt för kontakten med Europeiska kommissionen. Rådet svarar i detta sammanhang för utbetalning av eventuella förstudiebidrag och kompletteringsfinansiering, vilket innebär att rådet kan bevilja medel för omkostnader i samband med ansökningsförfaranden samt att kompletterande medel kan sökas hos rådet

om problem uppstår med den nationella finansieringen för projekt inom EU:s ramprogram. Ansökan om kompletterande medel kan göras under hela året. Stiftelsen för internationalisering (STINT) medverkar i finansieringen av vissa internationella åtaganden.

För granskning av inkomna ansökningar har rådet till sin hjälp 12 beredningsorgan. Fem av dessa utgör ämnesutskott för i huvudsak disciplinär forskning, organismbiologi, ekologi, biogeokemi, cellbiologi och kemi samt ekonomi och samhälle. Övriga sju beredningsorgan arbetar med sektoriell forskning, däribland programorganet för "fiskforskning" där det flerdisciplinära "Programmet för fiskforskning i Sverige" anger den strategiska inriktningen. Inkomna ansökningar fördelas av kansliet på de olika beredningsorganen. En ansökan kan dock i vissa fall behandlas parallellt i två eller flera beredningsgrupper då ansökan har ämnesanknutna beröringspunkter. Flertalet av de inlämnade ansökningarna som berör fisk behandlas dock endast i "Programorganet för fiskforskning"

Ett mindre antal ansökningar behandlas i ämnesutskotten, t.ex. där fiskar utgör "modelldjur" eller för ansökningar med livsmedelsteknisk eller ekonomisk inriktning.

Programorganet för fiskforskning består av 6 ledamöter. Fem av dessa, inklusive ordföranden, är representanter för forskarsamhället. En ledamot är representant för Fiskeriverket, Utredningsavdelningens chef. Som sekreterare fungerar en person från SJFR:s kansli. Företrädarna för forskarsamhället ingår i programorganet för en period av högst 6 år.

Inkomna ansökningar bereds av ledamöterna i programorganet varvid varje ansökan ges ett prioriteringsvärde. Som hjälp i prioriteringen används en blankett för bedömning av det i ansökan presenterade projektets vetenskapliga kvalitet, sökandens kompetens, sektorsrelevans och projektets beräknade kostnader. Ansökningarnas kvaliteter diskuteras sedan in plenum och grupperas i prioritetsordning.

När det gäller den vetenskapliga kvaliteten bedöms frågeställning enligt följande kriterier: Är området väl beskrivet? Är litteraturen ordentligt genomgången? Är hypoteser klart formulerade? Begreppet "Material och metoder" bedöms efter: Är metoderna adekvata? Nya metoder av intresse? Bedömning av sökandens kompetens görs utifrån: sökandens publicerade arbeten t.ex. om dessa är publicerade i väl ansedda tidskrifter med "referee"-granskning och om publiceringen har gått i normal takt.

Mot bakgrund av ovanstående bedöms en ansökans "frågeställning" efter en poängskala mellan 2 och 10 och "material och metoder" mellan 1 och 5. Sökandens kompetens poängsätts mellan 1 och 3 samt "publiceringsprofil" mellan 1 och 5. En ansökans sektorsrelevans bedöms på en skala från 0-2 där 0 innebär att ansökan ej bör omfattas av

stöd från SJFR. Prioriteringsvärdena summeras varvid det högsta värdet som en ansökan kan tilldelas är 25.

De olika beredningsorganens förslag till prioritering vägs samman i ett ordförandemöte under ledning av SJFR:s huvudsekreterare varvid hänsyn bl.a. tas till den budget för nya projekt som rådet förfogar över. Det finns således inte någon i förväg fastställd budgetram för respektive beredningsorgan. Ordförandekonferensens förslag underställs därefter rådet som vanligen följer förslaget.

Under de senaste åren har inom programorganet för fiskforskning ca 20% av ansökningarna beviljats stöd. Under 1997 uppgår enligt enkäten SJFR:s stöd till fiskforskningen till knappt 16,4 miljoner. Av dessa utgör drygt 8 miljoner anslag inom programorganet för fisk. Resterande medel utgörs framförallt av anslag via de olika ämnesutskotten.

Enligt programmet "Fiskforskning för Sverige" ska SJFR svara för långsiktig kompetensuppbyggnad inom för sektorn väsentliga områden. Förutom stöd till forskningsprojekt där det ingår doktorand eller forskarassistenttjänst har rådet avsatt medel till sexåriga forskartjänster på docentnivå.

Rådets satsningar har enligt den 1992 genomförda utvärderingen bidragit till att bygga upp en hög internationellt erkänd grundforskningskompetens inom centrala områden, speciellt inom fysiologi, genetik, ekologi, cellbiologi och biokemi. Utredningen identifierade tre prioriterade områden för ytterligare kompetensuppbyggnad, fisksjukdomar särskilt inom områdena immunologi, epidemiologi och diagnostik, molekylärbiologi med anknytning till fysiologi och ekologi samt fiskekologi, särskilt teoretisk populationsekologi. Utvärderarna framhöll vidare att flertalet forskargrupper är små, ofta 2-3 personer, varför sårbarheten är hög och att man i detta perspektiv bör försöka utvidga forskargrupperna. Vidare framhöll utvärderarna att man bör försöka förstärka tvärvetenskapliga projekt inom området med relevans för näringen.

Mot bakgrund av utvärderingsgruppens svar konstaterar rådet att det ursprungliga programmet från 1987 till stora delar kan tillämpas, men genom att det samtidigt sker förändringar i fiskerinäringen måste behovet av omprioriteringar av FoU-verksamhetens inriktning beaktas. Rådet understryker att forskningen bör prioritera arter som är relevanta för fisket och vattenbruket liksom att det är angeläget att organisera tvärfackliga program. Rådet har identifierat en rad områden vilka bör ges ökad prioritet bl.a. fisksjukdomar och forskning på det marina området.

Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (MISTRA)

MISTRA stöder "lösningssinriktad" forskning med en "vision om ett miljöanpassat samhälle" med "systemförändringar eller kraftigt minskad miljöpåverkan" som mål. Forskningen skall vara organiserad i tvärvetenskapliga program med "tydligt avläsbara mål" där samhällsvetare och ekonomer är samarbetspartners till naturvetarna. Målsättningen är att forskningsresultaten ska komma till användning, varför potentiella användare är med redan vid planeringen och dessutom ingår i programmets ledning som svarar för genomförande och redovisning.

Stiftelsen kom till 1994 och räknar med att dela ut 250 miljoner årligen. Vid utgången av 1996 finansierades 16 program vilka i genomsnitt erhåller stöd om ca 10 miljoner kronor per år.

Ansökan om forskningsmedel från MISTRA sker i två steg. I ett första steg presenteras ett forskningsprogram utifrån uppställda mål, deltagare och en preliminär budget. Med ledning av denna kortfattade ansökan görs ett första urval. Medel kan erhållas från MISTRA för att utarbeta en slutgiltig ansökan. Ansökningarna granskas av en internationell vetenskaplig expertgrupp och lämnas på remiss till avnämaren varefter beslut fattas av MISTRA:s styrelse. Styrelsen består av ledamöter med erfarenhet från akademisk forskning, bl.a. SJFR:s huvudsekreterare, näringsliv och politik/myndighetsutövning och utses av regeringen. Tre akademier, Kungl. Vetenskapsakademien, Ingenjörsvetenskapsakademien och Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, svarar för löpande granskning av MISTRA:s verksamhet.

Hur programmen fortskrider granskas årligen av en internationell expertgrupp. Denna värderar om uppställda mål uppnåtts och ger konstruktiv kritik i öppen dialog med ledningen för programmen och respektive projektledare. Hittills innehåller ett av de beviljade programmen, "Sustainable coastal zone management", projekt som inkluderar forskning avseende fisk/fiske. Programmet löper fram t.o.m. år 2000 med en total budget på 45 miljoner kronor. De projekt som ingår syftar bl.a. till att belysa kustfiskets samhälls- och ekonomiska betydelse, ett mera hållbart utnyttjande av resurser genom utveckling av selektiva fiskemetoder, att identifiera nya mållarter och fiskemetoder samt att genom odling av musslor minska övergödningen i kustområden.

Eftersom de medel Naturvårdsverket förfogade över för externfinansierad forskning dragits in kommer MISTRA i fortsättningen även att finansiera "effektinriktade" forskningsprogram och enskilda forskningsprojekt. Omfattningen på enskilda projekt inom detta område är ca 500 000 kronor per projekt och år inom olika programområden, t.ex. "vattenmiljön". Forskningsområden som kan vara aktuella när det gäller fisk och fiske är fiskets miljöpåverkan och miljöns påverkan på fisk.

Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR)

NFR är en statlig myndighet under utbildningsdepartementet. De övergripande målen för verksamheten, enligt förordning, instruktion och regleringsbrev, "är att främja och stödja vetenskapligt betydelsefull forskning och verka för att information om forskningsresultaten sprids".

Rådet svarar för att upprätthålla naturvetenskaplig grundforskning av hög inomvetenskaplig kvalitet. Målsättningen är att svenska forskare aktivt ska delta i den internationella forskningsfronten där rådets stöd ska utgöra en balans mellan förnyelse och uthållighet.

Rådet är NFR:s högsta beslutande organ och består av ordförande och 10 ledamöter. Sju av ledamöterna är aktiva forskare som utses av en elektorsförsamling vald av forskarsamhället vid universiteten och högskolorna. Resterande ledamöter samt ordföranden utses av regeringen.

Rådet har fyra programutskott, varav ett för biologi, bestående av 15-18 ledamöter med en rådsledamot som ordförande. Programutskotten svarar för granskning av ansökningar om forskningsmedel och har till sin hjälp tre-fyra beredningsgrupper för prioritering av ansökningar. Bidrag beviljas till forskningsprojekt, forskartjänster och utrustning. Projekt som avser fiskforskning behandlas inte separat utan konkurrerar med övriga ansökningar inom området biologi. Andelen beviljade ansökningar inom området biologi var under 1995-96 27% avseende projekt och 32% för tjänster. I genomsnitt beviljades ca 250 000 kronor per projekt och år. NFR:s finansiering inom fiskforskningen uppgick enligt enkäten till 5.7 miljoner under 1997.

Inomvetenskaplig kvalitet utgör grunden för rådets bedömning och därmed stöd. En betygsskala används där kvaliteten bestäms genom att originalitet och generalitet, metod och genomförande samt meriter i form av publiceringsprofil vägs samman. Betydelsen av publicering i internationellt erkända tidskrifter betonas. De flesta projekt beviljas anslag under tre år. Beslut om anslag fattas av rådet. Rådet gör ingen uppföljning av verksamheten under projektets löptid, utan först i samband med en eventuell ny ansökan.

Privata stiftelser

Ett flertal stiftelser beviljar stöd till FoU-verksamhet. I de flesta fall dock inte direkt till projektverksamhet utan i form av stipendier eller inköp av utrustning. Under 1997 beviljade olika privata stiftelser stöd för FoU inom fisk och fiske på sammanlagt 6,2 miljoner.

Carl Tryggers stiftelse för vetenskaplig forskning beviljar dock även anslag för hela projekt inom "för Sverige betydelsefull forskning inom

naturvetenskap” som kan komma att bli av ”produktivt värde inom näringsliv och samhälle”.

Världsnaturfonden, WWF, ger bidrag till såväl forskningsprojekt som projekt av praktisk natur samt information- och utbildningsprojekt. Naturvårdsnytta, kvalitet, genomförbarhet är avgörande för tilldelning av anslag. En kommitté granskar ansökningarna och rekommenderar WWF:s styrelse vilka projekt som bör erhålla stöd.

WWF:s stöd till vattenrelaterad forskning d.v.s. hav, kust och sötvatten inklusive fisk riktas i första hand mot att erhålla kunskap för ett långsiktigt utnyttjande av resurser, säkerställande av biologisk mångfald i form av ekosystem, arter och genetisk variation samt användning av fisk som indikator på miljös status. WWF:s stöd till FoU inom området fisk och fiske uppgick under 1997 till 1,7 miljoner enligt enkäten.

WWF kommer att omorganiseras under 1998 varvid arbetet kommer att organiseras inom ett antal projektområden till vilka forskare skall engageras. WWF kommer därmed att upphöra som ett ”privatfinansierat forskningsråd”.

9.8.4 Internationella medel

EU-stöd

Två överordnande principer gäller för EU:s FoU-politik. Stöd ska ges till verksamheter för vilka målen inte kan uppnås av medlemsstaterna själva och där ett tydligt gemensamhetsintresse föreligger. Stödet ska vidare vara additivt d.v.s. komplettera, inte ersätta, de enskilda ländernas FoU på området.

På fiskets område förekommer i första hand två typer av stöd till FoU-verksamhet. Dels lämnas stöd via de s.k. ramprogrammen för forskning och utveckling, dels lämnas stöd direkt från direktoratet för fiske, DG XIV. Stöd ges till FoU inom ramen för den gemensamma fiskeripolitikens mål där de övergripande målen anges vara ett balanserat, varaktigt utnyttjande av bestånden samt en vidareutveckling av vattenbruket. Enligt enkäten uppgick stödet till Sverige under 1997 till 5,9 miljoner via ramprogrammen och till 5,2 miljoner direkt från DG XIV.

Inom ramprogrammen stöds den mer grundläggande FoU-verksamheten (research) med en hög grad av innovativitet och vetenskaplighet medan stödet som utgår direkt från DG XIV ges till mer tillämpade projekt, (studies). Inom de senare söks svar på mer specifika frågeställningar som är direkt möjliga att tillämpa för den gemensamma

fiskeripolitiken. Tillgängliga medel uppgår för närvarande till ca 20 miljoner ECU per år för tillämpade projekt och ca 120 miljoner ECU under fem år för grundläggande FoU inom det nu pågående ramprogrammet.

Stöd till FoU kan också ske via EU:s strukturfonder till så kallade pilotprojekt för stöd till fiskerinäringens omstrukturering och till sysselsättningsfrämjande åtgärder i fiskeberoende regioner. EU:s strukturstöd avhandlas i kapitel 6. Här redovisas endast stöd som kan komma FoU-verksamheten till godo.

Stöd via ramprogrammen

Ansvar för ramprogrammen ligger inom DG XII, direktoratet för vetenskap, forskning och utveckling. DG XII överlåter ansvaret för vissa delar, t.ex. det nu pågående FAIR till DG VI (jordbruk) respektive till DG XIV (fiske). För svensk del har stöd beviljats inom det tredje programmet, AIR, under perioden 1990-1994 och det fjärde, FAIR, som löper under perioden 1994-1998. Ett 5:e ramprogrammet är under utarbetande. Beslut om innehåll och budget beräknas komma under 1998.

Programinnehållet utformas i två steg. Kommissionen lägger fram ett förslag till ramprogram med stöd av experter inom ramen för olika kommittéer och representanter från medlemsländerna. Beslut om innehåll och anslagsram kräver godkännande i både rådet och i parlamentet. Detaljinnehållet i programmen utformas därefter i särskilda delprogram. Förslag till dessa utarbetas av kommissionen med stöd av experter och representanter för medlemsländerna.

Vidare finns för varje enskilt delprogram en programkommitté där två representanter från varje land ingår. Denna kommitté har stort inflytande över detaljinnehållet och är ländernas viktigaste kanal vid genomförandet av ett program. Inför utformningen av ett nytt ramprogram begärs yttranden in från programkommittéerna. För Sverige sitter i kommittén för jordbruk och fiske representanter från SJFR och NUTEK. De svenska ståndpunkterna för kommittéarbetet utformas i diskussion med den referensgrupp som finns samt genom kontakter med departementet. I referensgruppen "den rådgivande gruppen för forskningsfrågor på fiskets område" ingår representanter från universitet, näringen och ansvariga myndigheter (bl. a. representanter för Fiskeriverket).

För varje programområde har regeringen utsett en huvudansvarig myndighet som ansvarar för information om programmet till forskare samt kontakten med kommissionen. Myndigheten svarar även för eventuella förstudiebidrag och kompletteringsfinansiering. För FoU på fiskets område inom FAIR-programmet är SJFR huvudansvarig myndighet (se vidare nedan).

Stöd ges dels som rena forskningsprojekt där stöd till myndighetsinstitutioner utgår med upp till 50% av projekt- kostnaderna medan universitet erhåller 100% av överskjutande kostnader för projekten, dels som s.k. "concerted actions" varvid kommissionen inte stödjer själva forskningen utan kostnader för koordination för samordning av forskningsinsatser (möten, forskarutbyten etc.) med upp till 100% av kostnaderna.

Undersökningarna ska ha relevans för den gemensamma fiskeripolitiken genom att utgöra en vetenskaplig grund för utnyttjandet av fiskeresurserna inklusive vattenbruket. Målområden inom det nu pågående programmet omfattar exempelvis omgivningsfaktorers påverkan på fiskeresurserna, enskilda arters biologi med potential inom vattenbruket samt fiskets miljöpåverkan. Vidare efterfrågas tvärvetenskapliga undersökningar omfattande socio-ekonomiska aspekter. Då projekt som kan tillämpas i den gemensamma fiskeripolitiken prioriteras, beviljas i första hand projekt som gäller de exploaterade marina arterna och vissa anadroma-katadroma arter (vandringsfisk som lax och ål) men projekt som gäller sötvattensarter är också aktuella om problemställningarna är generella.

I varje projekt ska deltagare komma från minst två länder varav ett ska vara ett medlemsland. Omfattningen bör vara minst ett manår per deltagande organisation. En koordinator inom projektet svarar för samordning, genomförande och redovisning av resultat. Medel kan sökas antingen som "full costs" där alla kostnader redovisas och kommissionen förväntas svara för upp till 50% av kostnaderna eller som "marginal costs" för institutioner utan ett analytiskt redovisningssystem (t.ex. universitetsinstitutioner) där endast kostnaderna för den del av projektet som kommissionen avses stödja redovisas. Vid den senare typen av projekt förutsätts resterande resurser finnas inom den sökande institutionen. För forskningsprojekt kan medel om upp till 2-3 miljoner ECU beviljas, normalt dock omkring 0,5-1 miljoner ECU. Vanligen varar projekten tre år.

Medel till beviljade undersökningar utbetalas med 40% i förskott och därefter regelbundet med 12 månaders intervaller efter godkännande av en interimrapport omfattande resultat och kostnader. En viss del av de tilldelade medlen, vanligen 10%, betalas ut i efterskott efter godkänd slutrapport. Rapporterna består av två delar. En del där de samlade resultaten och hur planerade mål uppnåtts redovisas "technical progress report" samt en del där varje kontrakterad deltagare redogör för aktiviteter och kostnader "individual report". Rapporterna granskas av kommissionen som gör en bedömning av projektets framgång i förhållande till uppställda mål.

Ansökan om projektmedel sker vid ett till två tillfällen per år. Projekt selekteras utifrån vetenskapliga kriterier genom granskning av internationella oberoende experter. Bedömningen sker konfidentiellt och utgör un-

derlag för den "rankning" av ansökningarna som utförs. På kommissionen görs en bedömning av relevans för den gemensamma fiskeripolitiken. Slutgiltig bedömning görs utifrån vetenskapliga kvalitéer, kostnader och möjligheter till koordination samt balans mellan deltagande länder. FAIR-programmets sista ansökningsomgång är i januari 1998.

Stöd direkt från DG XIV

Det direkta stödet från DG XIV till tillämpade projekt utgår till undersökningar som kan ge underlag för genomförandet av den gemensamma fiskeripolitiken. Av detta följer att stödet riktas mot fisket på arter med gemensamt utnyttjande, d.v.s. i första hand de exploaterade marina arterna. Projektinriktningen kan utgöras av uppgifter om sammansättning av landningar, uppskattningar av fisk som kastas överbord (discards), fiskeansträngning m.m. vilka kan utnyttjas för optimering och standardisering av provtagningar i syfte att förbättra metodiken när det gäller beståndsuppskattningar och kontrollverksamhet. Stöd utgår även till undersökningar med ett direkt syfte att ta fram beslutsunderlag inom den gemensamma fiskeripolitiken t.ex. när det gäller fiskeredskaps selektivitet, att kvantifiera relationen mellan fiskeansträngning och fiskeridödlighet etc. Vidare uppmanas medlemsländerna att söka medel för den kontinuerliga övervakningen av bestånden (monitoringverksamhet) då kommissionen är intresserad av att öka mängden fiskeoberoende data.

Stöd utgår i första hand till gemensamma undersökningar där mer än ett land är involverat (study groups) men har även utgått till undersökningar i enskilda länder. Projektens varaktighet kan uppgå till tre år men karaktären på de flesta gör att varaktigheten vanligtvis är kortare. Vanligen beviljas medel för enstaka projekt om upp till 600 000-700 000 ECU. Kommissionen delfinansierar projekt med upp till 50% av totalkostnaderna. Högre finansieringsgrad kan förekomma om särskilda skäl föreligger samt vid sådana undersökningar där studien ska utmynna i en rekommendation som direkt har efterfrågats av kommissionen.

Projektmedel kan sökas en gång per år. Utlysning sker i s.k. "call for proposals" där prioriterade områden anges. Inkomna ansökningar granskas med avseende på vetenskaplighet av två oberoende experter. Därefter bedöms projekten av kommissionen utifrån ett nyttoperspektiv, t.ex. tillämpligheten inom den gemensamma fiskeripolitiken, den sökandes erfarenhet och rimlighet vad gäller kostnader. För närvarande beviljas medel till ca hälften av de inkomna ansökningarna. En målsättning från kommissionen är att samtliga medlemsländer ska erhålla projektmedel varför kvaliteten och inriktningen kan variera mellan länder.

Tilldelade medel betalas ut vid två eller tre tillfällen beroende på projektets varaktighet. En viss del, vanligen 40%, betalas ut i förskott. Resterande del betalas ut efter halva projekttiden (projekt med varaktighet >12 månader) samt efter projekttidens slut. Redovisning av resultat och kostnader för projektet sker dels i form av en slutrapport samt, om projektet löper över mer än 12 månader, även i en interimrapport.

Initiativ till olika undersökningar tas ofta inom ramen för ICES arbete. ICES svarar för den biologiska rådgivningen till kommissionen vilket innebär att behov av ökad kunskap inom ett område ofta identifieras inom t. ex. en arbetsgrupp. Kommissionen (DG XIV) finns representerade i ICES varför behovet av FoU följs kontinuerligt. För närvarande finns inom ICES en arbetsgrupp, "Comprehensive fisheries assessment group", vars syfte är att granska behovet av datainsamling. Behov av ökad kunskap identifieras även inom kommissionens rådgivande kommitté, STECF, den vetenskapliga, tekniska och ekonomiska kommittén.

Stöd via EU:s strukturfonder

Stöd från EU:s strukturfonder, främst fiskefonden inom ramen för mål 5a, mål 6 och inom gemensamhetsinitiativet "Pesca" kan ges för insatser som anknyter till FoU (se vidare kapitel 5).

För perioden 1995-1999 finns för stöd till den svenska fiskerinäringen 45 miljoner ECU. Exempel på områden där FoU-verksamheten kan erhålla stöd är modernisering av fiskemetoder t.ex. förbättrad selektivitet, utveckling av vattenbruket genom upprättande av avelsprogram och introduktion av nya arter och odlingsmetoder, fiskevårdsåtgärder som utsättning av kommersiellt viktiga arter. Stöd till FoU-verksamhet via strukturfonderna uppgick under 1997 enligt enkäten till 6,2 miljoner kronor.

Enligt additionalitetsprincipen ska finansieringen av stödet inte ersätta nationella satsningar utan utgöra ett tillägg. Beroende på om det är ett privat företag eller ett offentligt organ som ansöker om stöd kan stödet från EU uppgå till 50-75% av berättigade utgifter inom mål 6 och till 30-50% inom övriga målområden.

Administrationn av stödet via fiskefonden delas mellan Fiskeriverket och länsstyrelserna. För varje program (mål 5a respektive Pesca) finns en övervakningskommitté med uppgift att följa hur programmet fortgår. I övervakningskommittéerna ingår kommissionen, berörda nationella regionala och lokala myndigheter, finansieringsorgan samt representanter för näringen.

Nordiska Ministerrådet (NMR)

Den bakomliggande målsättningen med det nordiska samarbetet inom fiskeriområdet är att utveckla ländernas fiskerinäring varvid särskild vikt läggs vid relevansen för de mest fiskeberoende regionerna. Grundläggande för att uppfylla målsättningen är skyddet av de marina ekosystemen och att de levande resurserna utnyttjas på ett balanserat sätt.

Samarbetet ska bygga vidare på de enskilda ländernas fiskeripolitik och utgöra ett redskap för att uppfylla målsättningar där gemensamma lösningar behövs för att uppnå önskade resultat.

Det viktigaste kriteriet för stöd till projekt är den ”nordiska nyttan” där utgångspunkten är att:

- påtagliga positiva effekter uppnås genom gemensamma lösningar
- utveckla den nordiska samhörigheten
- öka nordisk kompetens och konkurrenskraft.

Medel beviljas till sådana projekt som medför koordination av insatser i minst två och helst flera nordiska länder och som innebär ett bättre samlat resursutnyttjande. Projekt vilka även inkluderar deltagare i nordens geografiska närområde liksom deltagare inom ramen för EU:s FoU-program värderas positivt. Inom ramen för fiskerisamarbetet beviljas stöd till projekt med inriktning mot förvaltningssamarbete, forskning och utveckling samt stöd till workshops, konferenser etc.

För stöd till FoU-verksamhet är följande områden för närvarande prioriterade:

- interaktioner mellan fisket och miljön
- att utarbeta sådana förvaltningssystem som säkerställer ett ekonomiskt och ekologiskt bärkraftigt utnyttjande av resurserna där hänsyn tas till ett stigande antal intressegrupper
- att främja försäljning av fisk och fiskprodukter genom förbättrad marknadsföring och åtgärder för kvalitetssäkring av produkter
- förbättrat utnyttjande av resursen inklusive vattenbruket genom bättre totalutnyttjande av respektive art samt värdering av ekonomin inom olika fiskerier
- kompetensökning för att klara ökad internationell konkurrens med sikte på flexibilitet i fångst, produktion och logistik i förhållande till marknadens krav.

Stöd ges normalt som delfinansiering av projekt under en period av högst tre år. Vanligen beviljas stöd till koordinationskostnader, d.v.s.

stöd innefattar inte inköp av utrustning eller löner. Lönedel kan dock utgå till tillfälligt anställd personal. Projekten värderas efter såväl fackliga som vetenskapliga kvaliteter. Projektresultaten skall redovisas i Nordiska Ministerrådets skriftserier. För projekt med över ett års varaktighet beviljas ytterligare medel förutsatt att projektet utifrån den årliga rapporteringen förlöper planenligt. Vid projektets start utbetalas 40% av projektkostnaderna och resterande 40% respektive 20% efter godkänd del- och slutrapport.

För 1997 omfattade stödet från Nordiska ministerrådet till svensk FoU inom området fisk och fiske 2,4 miljoner enligt enkäten.